

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Η προστασία της Αρχιτεκτονικής μας
κληρονομιάς σαν φορέας εθνικής μνήμης

Τα αλλεργικά
νοσήματα

Μακεδονικός
Αγώνας

Αφιέρωμα στον Μάριο Χάκκα

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἔτους 1984

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

**ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ**

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα διεύθυνση Βασιλέως Κων)ντίνου 40, κάθε Δευτέρα Τρίτη Πέμπτη 6-9 απόγευμα.

“ΝΙΔΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΛΟΥΣΗΣ

ΕΤΟΣ Η' Τόμος Δ' τεύχος 29

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οδυσσεύς Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσιαιλα
Λευκή Σερμαρά, Χρήστος Μουχαγιέρ, Αλ. Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Βασ. Κωνσταντίνου 44

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 21.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Οδός Χατζηγιουρκούτα (Στραβός πλάτανος)
φωτ. Αλ. Οικονόμου

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ

«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 — τηλ. 260.140 & 226.924
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά

ΠΑΠΠΑ ΒΑΣ. Μακεδονικός Αγώνας (1904—1984)	136
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΦΙΓΕΝΕΙΑΣ Ο Γιαννάκης	138
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ ΝΙΚ. Μνήμη του Μακεδονικού Αγώνα	140
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚ. Χατζήδοι, πιταλουτίδοι κι μπαρμπέρι- δοι στη Νιάουστα	142
ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΕΛ. Μπομπότες και μπατζάρες	144
ΣΥΛΛΟΓ. ΒΛΑΧΩΝ ΒΕΡΟΙΑΣ. Το έθιμο της Γκλεάτας	146

Κοινωνικά — Λογοτεχνικά — Παιδαγωγικά — Ιστορικά

ΞΗΡΟΥΤΡΗ ΙΩΑΝ. Μήπως χάσαμε το νόημα του έρωτα	147
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ ΝΙΚ. Τραγούδια για την Ημαθία	150
ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ ΚΩΝ. Η μόηση στα παιδιά	151
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΛΕΞ. Η προστασία της Αρχιτεκτονι- κής κληρονομιάς	154
ΜΟΥΧΑΓΙΕΡ ΧΡ. Αφιέρωμα στο Μάριο Χάκκα	158
ΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Σ. Τα αλεργικά νοσήματα	163

Δενδροκομικά

ΤΖΙΩΤΖΙΩΡΑ ΠΑΝ. Η καρπόδεση της Ντεκάνα	165
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ. Δενδροκομικά θέματα	166
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΓΕΩΡ. Πικρή κηλίδωση των μήλων και θεραπεία	170

Δραστηριότητες Συλλόγων

ΜΠΑΓΙΤΣΗ ΤΑΚ. Το άθλημα της αναρρίχησης	171
ΛΕΠΙΔΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ. Κ.Α.Π.Η. Δήμου Νάουσας	172

Η «ΝΙΔΟΥΣΤΑ»

εύχεται
στους συνεργάτες
και τους αναγνώστες της

**ΚΑΛΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ
ΚΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ 1985**

Αγαπητέ φίλε,

Επικοινωνούμε και πάλι μαζί σου και με την ευκαιρία αυτή να σου ανακοινώσουμε μερικές σκέψεις ενδιαφέρουσες. Κατ' αρχήν στο περιοδικό μας φιλοξενούμε μερικές σελίδες που αφορούν τον Μακεδονικό αγώνα, που φούντωσε την περίοδο 1904—1908, στο χώρο της Μακεδονίας όπου ο ελεύθερος και υπόδουλος Ελληνισμός αγωνιζόταν για την επιβίωσή του. Έτσι η «Νιάουστα» συμμετέχει στον Πανελλήνιο γιορτασμό του Μακεδονικού αγώνα με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των 80 χρόνων από την έναρξή του.

Αγαπητέ φίλε,

Η Νιάουστα, από το σημερινό τεύχος εγκαινιάζει με τα «ειδικά αφιερώματα» μία νέα σειρά άρθρων ενημερωτικών που σκοπό έχουν να φέρουν τον αναγνώστη κοντά στους σύγχρονους Έλληνες που διέπρεψαν στις επιστήμες, τα γράμματα και τις τέχνες. Σήμερα το αφιέρωμα είναι για τον διακεκριμένο πεζογράφο Μάριο Χάκκα.

Αγαπητέ φίλε,

Στο τεύχος αυτό δημοσιεύονται επίσης άρθρα ιστορικού, κοινωνικού, λαογραφικού και δεντροκομικού περιεχομένου και ειδικά άρθρα για την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά. Στις στήλες του περιοδικού καταχωρούνται ακόμα αρκετές δραστηριότητες Σωματείων, Συλλόγων κλπ. όπως είναι του Κ.Α.Π.Η.

Αγαπητέ φίλε,

Η «Νιάουστα» συνεχίζει την πορεία της. Η συντακτική επιτροπή καταβάλλει κάθε προσπάθεια για να γίνει η «Νιάουστα» ένα περιοδικό πιά άρτιο και να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του σημερινού αναγνώστη. Αυτό θα φανεί πολύ σύντομα, στα προσεχή τεύχη. Το υποσχόμαστε. Από σένα φίλε αναγνώστη ένα πράγμα επιθυμούμε. Την συμπαράστασή σου, την υλική και ηθική βοήθειά σου. Πιστεύουμε να την έχουμε.

Γειά σας
Ο Ντίν

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 500
Δήμοι, Κοινότητες, Συν)σμοί	δρχ. 1.000
Εξωτερικού δολάρια	20

Σύντομο αφιέρωμα για τα 80 χρόνια από την έναρξή του

Μακεδονικός Αγώνας (ΙΣΤΟΡΙΚΟ - ΣΗΜΑΣΙΑ)

Το έτος 1984 ανακηρύχθηκε ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ με την ευκαιρία συμπλήρωσης 80 χρόνων (1904—1984) από την έναρξή του. Λαμπρές εκδηλώσεις τελούνται σε ολόκληρη τη χώρα και ιδιαίτερα στον βορειοελλαδικό χώρο. Σαν πρώτη εκδήλωση - πανηγυρική έναρξη του εορτασμού ήταν αυτή που πραγματοποιήθηκε στις 3 Μαΐου 1984 παρουσία του Προέδρου της Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή στην Αθήνα, που οργάνωσε το σωματείο «Οι Φίλοι του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα» με κύριο ομιλητή τον πρώην Πρωθυπουργό και ακαδημαϊκό κ. Παναγιώτη Κανελλόπουλο και με θέμα: «Το ιστορικό νόημα του Μακεδονικού Αγώνα». Στη Θεσσαλονίκη ο επίσημος εορτασμός άρχισε την 28η Οκτωβρίου με το Συμπόσιο που οργάνωσε το Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (ΙΜΧΑ) και το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα, όπου 65 σύεδροι έκαναν ανακοινώσεις και του οποίου την έναρξη κήρυξε και πάλι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Παράλληλες εκδηλώσεις - ομιλίες πραγματοποιεί και η Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών με διακεκριμένους ομιλητές στη Θεσσαλονίκη.

Όταν λέγαμε Μακεδονικό αγώνα εννοούμε τον αγώνα του Ελληνισμού για την διάσωση α-

πό τις αρπακτικές διαθέσεις των Βουλγάρων και τις επιβουλές και άλλων γειτονικών λαών (Ρουμάνων, Αλβανών κ.λπ.) που επεδίωκαν να επικρατήσουν στη Μακεδονία. Ο αγώνας αυτός κράτησε 40 περίπου χρόνια (1870—1908) και πέρασε από τρεις κύριες φάσεις: την πρώτη της προπαγανδιστικής δράσης των ξένων

του
Βασιλείου Ν. Πάππα
δικηγόρου

κοιτάτων μέχρι το 1897, την δεύτερη, της τρομοκρατικής δράσης του Βουλγαρικού κοιτάτου μέχρι το 1904 και την τρίτη, του κυρίως Μακεδονικού Αγώνα, της ένοπλης δηλαδή αναμέτρησης του Ελληνισμού με τον Βουλγαρισμό και άλλων γειτονικών λαών που διήρκεσε από τα 1904 έως τα 1908.

Από τα μέσα λοιπόν του 19ου αιώνα οι κάτοικοι της Μακεδονίας —της Ελληνικής αυτής γής όπου ελληνικά φύλα εγκαταστάθηκαν πριν από 4000 περίπου χρόνια— αναγκάζονται να αποδυθούν σε έναν ιδιόμορφο και πολυμέτωπο αγώνα. Και τούτο διότι, εκτός από τους Τούρκους κατακτητές, πρόβαλλαν την εποχή αυτή καινούργιοι εχθροί, οι Βούλγαροι, που άρχισαν να εργάζονται για τον εκβουλγαρισμό της

Μακεδονίας, όπως και άλλοι γειτονικοί λαοί, οι οποίοι προσπάθησαν να δημιουργήσουν ζητήματα προς όφελός τους και εις βάρος του Ελληνισμού. Στην αρχή οι Βούλγαροι, με τη βοήθεια της Ρωσίας, επιχείρησαν με δόλια μέσα, βεβαίως ειρηνικά, να παραπλανήσουν τον Ελληνικό χριστιανικό πληθυσμό της Μακεδονίας και να τον παρασύρουν στον Βουλγαρισμό. Πολύ σύντομα όμως κατάλαβαν ότι οι Μακεδόνες, οι οποίοι είχαν άρτια εκκλησιαστική, σχολική και κοινοτική οργάνωση και είχαν αναπτύξει έντονη εμπορική δραστηριότητα από Βενετία μέχρι Περού και από Αίγυπτο μέχρι Ρουμανία και ανεξάρτητα αν μιλούσαν την ελληνική γλώσσα ή χρησιμοποιούσαν και μερικά τοπικά γλωσσικά ιδιώματα εξ αιτίας της συναναστροφής τους με Βουλγάρους και άλλους Σλάβους, με Τούρκους κ.λπ., ότι ήταν αδύνατον να απαρνηθούν την Ελληνική καταγωγή τους. Τότε οι Βούλγαροι άρχισαν να χρησιμοποιούν βίαια μέσα χωρίς κανένα δισταγμό. Ο Μακεδονικός πληθυσμός, παρά τις μεγάλες υλικές ζημιές και αιματηρές θυσίες που προηγήθηκαν από την τουρκική σκλαβιά, αντέδρασε με τα ίδια μέσα. Ανταπαντούν οι Βούλγαροι με την οργάνωση συμμοριών από ένοπλους κοιτατζήδες με τις οποίες περ-

νούσαν «δια πυρός και σιδήρου» κάθε Μακεδόνα που αντιδρούσε στα σχέδιά τους, ενώ συγχρόνως υπεκκινούσαν ταραχές και αναστατώσεις για να προκαλέσουν επέμβαση των Μ. Δυνάμεων υπέρ των βασιανισμένων δήθεν υπό των Τούρκων Χριστιανών και να δημιουργήσουν έτσι ευνοϊκή κατάσταση για τα σχέδιά τους.

Μπροστά στο μεγάλο κίνδυνο του εκβουλαρισμού της Μακεδονίας, ολόκληρος ο ελληνικός κόσμος, ελεύθερος και υπόδουλος ξεσηκώθηκε και έτρεξε για να ενισχύσει τους κατατρεγμένους αδελφούς Μακεδόνες. Μοιραία, οι ηρωικοί αυτοί αγώνες δημιούργησαν και τις ηρωικές μορφές, τους γνωστούς Μακεδονομάχους, που έδωσαν ό,τι μπορούσαν για να κρατήσουν ανέπαφα τα ιερά της Μακεδονίας. Ως την εποχή που άρχισε ο ένοπλος Μακεδονικός Αγώνας, κατά το 1904, το μόνο στήριγμα του Μακεδονικού Ελληνισμού για την αντιμετώπιση αυτής της Βουλγαρικής τρομοκρατίας που ήδη είχε ενταθεί, υπήρξαν μερικοί Μακεδόνες οπλαρχηγοί ωρισμένοι ένθερμοι πατριώτες, πρωτοπόροι μακεδονομάχοι, που έβαλαν τις βάσεις για την οργάνωση των δυνάμεων του Ελληνισμού στη Μακεδονία και εμπνευσμένοι ιεράρχες και δάσκαλοι, που χαλύβδωναν την ψυχή των πιστών της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού. Σαν κυριότερους πρωτοπόρους θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τον Μακεδόνα πολιτικό και επιστήμονα Στέφανο Δραγούμη, τον καπετάν Κώτα, τον Παύλο Μελά, τον καπετάν Βαγγέλη, τον Έιωνα Δραγούμη, τον μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη και άλλους.

Ακόμη σαν φημισμένους ιεράρχες που με το θάρρος και τη μαχητικότητα τους αντέδρασαν από την αρχή στα Βουλγαρικά σχέδια και συγκράτησαν το ποιμήνιό τους στην Ορθοδοξία και τον Έλληνα όμο πρέπει να αναφερθούν ο μητροπολίτης Δράμας Χρυσόστομος Καλαφάτης, Μοναστηρίου Γ. Φρόπυλος, Κορυτσάς Φ. Καλπακίδης, Νευροκοπίου Θεοδώρητος και Μελενίκου Ειρηναίος, ενώ ένα πλήθος από ιερείς, δασκάλους και προύχοντες στα διάφορα επαρχιακά κέντρα και στην υπαίθρο χώρα της Μακεδονίας αντέδρασαν σθεναρά από νωρίς, πληρώνοντας οι περισσότεροι την αντίδρασή τους εκείνη με τη ζωή τους.

Αξιολογώντας τον Μακεδονικό Αγώνα στην νεώτερη Ιστορία του Ελληνισμού —με αφετηρία το έτος 1904— θα τον χαρακτηρίζαμε το μέγιστο κατόρθωμα του Ελληνικού Έθνους στα τελευταία εκατό χρόνια και ιστορική προϋπόθεση για όλα τα άλλα που επηκολούθησαν. Είπαν για τον Μακεδονικό Αγώνα:

● Έιων Δραγούμης («Μαρτύρων και ηρώων αίμα»): «Να ξέρετε πως αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, εμείς θα σωθούμε!».

● Χριστ. Νάσλας («Ο Μακεδονικός Αγών εις την Δυτικήν Μακεδονίαν»): «Από πάσης πλευράς ερευνώμενος, εις αποτελεσματικότητα και εμμέσους συνεπείας είναι ο δεύτερος σημαντικός σταθμός της εθνικής ζωής των νεωτέρων Ελλήνων μετά το 21».

● Βασ. Λαούρδας: Δ'ντής ΙΜΧΑ: «Τώρα καταλαβαίνουμε

όλοι ότι την ίδια σημασία που είχε για την ιστορία του Ελληνισμού κατά τον 20ο αιώνα ο Μακεδονικός Αγώνας του 1903 — 1908. Χωρίς το Μακεδονικό Αγώνα ο Ελληνισμός της Μακεδονίας θα είχε εξοντωθεί».

● Δημ. Ευρυγένης, καθηγητής Πανεπιστημίου: «Ο Μακεδονικός Αγώνας χρειάζεται να βρεί την τυλική του θέση στο εθνικό μας εορτολόγιο».

● DOUGLAS DAKIN, Άγγλος ιστορικός (Ο Ελληνικός αγώνας στη Μακεδονία 1897 — 1913): «Η ελληνική νίκη στον ένοπλο Αγώνα στη Μακεδονία μετάξυ του 1903 και του 1908 δεν είχε βέβαια ως αποτέλεσμα να κερδίσει η Ελλάς τη Μακεδονία ή ένα τμήμα της, αλλά απέτρεψε να χαθεί ό,τι ονομάστηκε αργότερα Ελληνική Μακεδονία...».

Κρίνοντας ιστορικά τον Μακεδονικό Αγώνα με ευκολία χαρακτηρίζεται σαν ένας από τους πιο κρίσιμους αγώνες που διεξήγαγε ο Ελληνισμός για την εθνική του ολοκλήρωση. Γι' αυτό και δίκαια αναγνωρίζεται σαν ο «Τρίτος Αγώνας της Ανεξαρτησίας» (Μετά την Επανάσταση του 1821 και τον Κρητικό Αγώνα).

Οι βασικοί στόχοι του επιτεύχθηκαν. Εμπόδισε την προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία, επέτρεψε να παραμείνει ανοικτός ο δρόμος προς την Κωνσταντινούπολη και διατήρησε ισχυρή την ελληνική παρουσία στη νότια και μεσαία ζώνη, πράγμα που επέτρεψε στην Ελλάδα να διεκδικήσει την προσάρτηση των τμημάτων αυτών κατά τους βαλκανικούς πολέμους.

Ο Μακεδονικός Αγώνας λοι-

Συνέχεια στην σελίδα 139

Ήταν χειμώνας. Το χιόνι είχε σκεπάσει το πάρκο και τις γυμνές αμυγδαλιές. Το κρύο τσουχτερό, αλλά τα μικρά παιδιά, όπως κάθε μέρα, σταμάτησαν πρόσχαρα κι αμέριμνα κι έπαιζαν χιονοπόλεμο. Τα είδανε απ' τις φωλιές τους τα σπουργίτια, ξεθάρρεψαν κι αυτά, κι άρχισαν να φέρνουν γύρους βγάζοντας χαρούμενες φωνίτσες.

Ο Γιαννάκης έκαμε τον πιο όμορφο χιονάνθρωπο. Φουσκώσανε τα χεράκια του, ξυλιάσανε από το κρύο, αλλά η μανούλα του στο σπίτι θα του τα ζέστει στη ζεστή αγκαλιά της, στο μητρικό της κόρφο.

Άφησε τον χιονάνθρωπο μονάχο στο χιονισμένο πάρκο, πήρε την σχολική του τσάντα παραμύσχαλα κι έτρεξε στη μανούλα του.

Καρφώθηκε τρομαγμένος κατά μεσές στην αυλή. Λύγισαν τα γόνατά του, η φωνή του σκάλωσε στο λαιμό, πνίγηκε, κι η καρδιά του κόντευε να σπάσει.

— Όχι! Όχι! Δεν μπορεί να 'αι αλήθεια αυτό που βλέπω. Όχι!

Το μικρό του αγαπημένο αδελφάκι, άψυχο, σφαγμένο σαν αρνί, πλημμυρισμένο στο ίδιο του το αίμα κοίτονταν δίπλα στο πηγάδι. Πιο πέρα πεταμένο το πονεμένο παιχνιδάκι του, σαν βγαλμένο μάτι πουλιού.

Μαρμάρωσαν ο Γιαννάκης. Τα μάτια του θάλωσαν, σκοτείνισαν, μαύρισαν. Σκοτάδι, και μόνο σκοτάδι αλόγουρά του...

— Μανούλα. Πού είσαι, μανούλα, και δεν σε βλέπω; Πού είσαι και δεν σε βλέπω;

Σφαγμένη από το ίδιο δολοφονικό χέρι κι η μάνα του ήταν σωριασμένη στο κατώφλι της πόρτας. Ένα κούφιο κορμί, βουτηγμένο στο αθώο του αίμα.

— Ας έρθει λίγο φως. Ας έρ-

Ο ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

(Από την ανέκδ. συλλογή διηγημάτων:
«Στα Μακεδονικά Φαράγγια»)

θει λίγο φως, να τρέξει, να βρεί τη μανούλα...

Και το φως ήρθε, κι ήταν τόσο λίγο, μ' τόσο λίγο, όσο χρειάστηκε για ν' αποκαλυφτεί στα παιδικά του μάτια η συνέχεια της τραγωδίας του, η σφαγμένη του μάνα.

— Ποιός τόλμησε αυτό μανούλα; Ποιός τόλμησε να σε πειράξει; Η μανούλα του όμως δεν α-

της Ιφιγένειας Διδασκάλου

παντούσε. Δεν αποκρίνονται οι νεκροί.

— Πές μου, μανούλα, πές μου. Ποιός τόκαναν αυτό; Γιατί σε σκότωσαν, γιατί; Κι ύστερα, δυνατός μέσα στην παιδική του αδυναμία, ο Γιαννάκης, τσίριξε:

— Ποιός είσαι; Ποιός είσαι ναρθώ να σε σκοτώσω; Κι όλο απελπισιά, ο μικρός Γιαννάκης ξέσπασε τα χεράκια του, τα χτύπαγε, τα μάλωνε. Να πεθάνει γύρευε, να καθεί μια και δεν είχε μανούλα, δεν είχε αδελφάκι, δεν είχε κανέναν.

— Ποιός είσαι; Ποιός είσαι; φώναζε μέσα στο σπαραχτικό του κλάμα, όμως απόκριση δεν πήρε. Ξεχώρησε μονάχα κακογραμμένα ταύτα τα λόγια: «Αυτά παθαίνουν οι γρακοιάνοι που στέλνουν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο».

Από παρόμοια τραγικά περιστατικά ήταν γεμάτη η ζωή των ραγιαδών Ελλήνων χωριανών στα πεκρά και μαύρα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα.

Συχνότατα οι Βούλγαροι κομι-

τατζήδες επισκέπτονταν τα μακεδονικά χωρά και σε κάθε του; επίσκεψη σκόρπιζαν το πένθος και την οδύνη. Μάθαιναν από τους ανύποπτους χωριανούς ποιός έστειλνε τα παιδιά του στο ελληνικό σχολείο και εκδίκούνταν με τούτο το δολοφόνο τρόπο.

Έτσι, τη χειμωνιάτικη εκείνη ημέρα εκδικήθηκαν τη μάνα του Γιαννάκη γιατί έστειλνε το γυιό της στο ελληνικό σχολείο, να μάθει γράμματα, για να γίνει ένα ελληνόπουλο καλό, ν' αγαπάει την πατρίδα του, τη γλώσσα του και τη θρησκεία του, κι όχι α πάει — όπως ήθελαν οι Βούλγαροι — στο βουλγαρικό σχολείο για να ξεχάσει τη γλώσσα του και σιγά - σιγά και την ελληνικήτητά του.

Σκότωσαν την άμοιρη ελληνίδα Φλωρινιώτισσα, σκότωσαν και το δεύτερο μικρό της αγόρι. Ο Γιαννάκης κέρδισε τη ζωή του, γιατί έτυχε να βρίσκεται στο μάθημα στο σχολείο. Έχασεν όμως ότι πολυτιμότερο είχε: τη μάνα του και τ' αδελφάκι του κι έμεινε μόνος, ορφανός, κατάμονος.

Ευτυχώς, στοργικός ο γεροδιδάσκαλος του Γιαννάκη τον πήρε και τον έβαλε εσωτερικό στο Οικοτροφείο. Εκεί ο Γιαννάκης σπούδασε τα ελληνικά γράμματα, μορφώθηκε, έμαθε να σέβεται τους δασκάλους του, να τιμάει την πατρίδα του, να είναι ένας καλός και σωστός Έλληνας, περήφανος για την καταγωγή του. Θεμέλιωσε το χαρακτήρα του, σημούργησε την προσωπικότητά του.

Τα χρόνια πέρασαν απανωτά.

Ο Γιαννάκης έγινε δάσκαλος και για χρόνια πολλά δίδαξε στα νέα Ελληνόπουλα την ελληνική γλώσσα και την ελληνική ιστορία. Δίδαξε και την εποποιία του Μακεδονικού Αγώνα, του μεγάλου εκείνου Αγώνα, που χάρις στη βαθειά πίστη των Ελλήνων Μακεδόνων, στην απέραντη αγάπη τους για την πατρίδα, για ηθρησκεία και για την όμορφη ελληνική μας γλώσσα, χάρις στη μεγάλη αυτοθυσία τους για τη λευτεριά, χρωστάμε την ελληνικότητά μας.

Συνταξιούχος τώρα ο Γιαννάκης, όσες φορές κλείνεται στον εαυτό του, η μνήμη του δεν παύει να του φέρνει ολοζώντανη την εικόνα εκείνη της αδικοσκοτωμένης μάνας του και του μικρούλη

του αδελφού. Γιατί τα πάντα προέρχονται από την παιδική μας ηλικία, τα πάντα χτίζονται επάνω της. Είναι η στιγμή, που η ζωή παρουσιάζεται στα ορθάνοιχτα μάτια μας.

Κάθε μεσημέρι που κλείνει το σχολείο, τα μικρά παιδιά σταματούν στο μικρό πάρκο και παίζουν. Είναι ένα όμορφο πάρκο με πράσινα ξύλινα παγκάκια, λογών - λογιών πουλιά και μερικές αμυγδαλιές.

Την άνοιξη οι αμυγδαλιές πλημμυρίζουν από ροζ κι άσπρα λουλούδια, που κρέμονται σαν φούντες από τα κλαδιά τους. Τα πουλιά κελαηδούν μελωδικά πάνω στα κλώνια, τόσο μελωδικά που τα μικρά παιδιά, παρατούν στη μέση το παιχνίδι για να α-

κούνε.

— Τί όμορφα που τραγουδούν τα πουλιά. Πόσο χαρούμενα είναι τα μικρά παιδιά στη λευτεριά τους!

Καθησμένος ο γεροδάσκαλος Γιαννάκης στο ξύλινο παγκάκι τα καμαρώνει και στα κρυφά σκουπίζει ένα δάκρυ. Ξεχωρίζει μέσα από τα δακρυσμένα του μάτια ένα μικρό αγόρι, κάποιο Γιαννάκη, που κάποτε, πολλά χρόνια πίσω άφησε στο χιονισμένο αυτό πάρκο μονάχο τον χιονάνθρωπό του και την παιδική του χαρά, και την τρυφερή ματωμένη ψυχή του κάπου εκεί δίπλα σ' ένα πηγάδι του πατρικού του σπιτιού να χύνει δάκρυ - δάκρυ το δίκαιο παράπονό της και το πηγάδι να το παίρνει και να το κρύβει μέσα του βαθειά!..

Συνέχεια από την σελίδα 137

πών αποτελεί μία από τις λαμπρότερες σελίδες της Ελληνικής ιστορίας. Χάρη σ' αυτόν διασώθηκε ο μακεδονικός ελληνοισμός και διαμορφώθηκε το σύγχρονο ελληνικό κράτος σε όρια, που του επιτρέπουν να ζήσει ζωή υλικά και ηθικά αξιοπρεπή, ανύψωσε το ηθικό του στρατού και του έθνους και απεκατέστησε την εμπιστοσύνη ξένων και δικών μας στις ικανότητες των Ελλήνων. Αναλογιζόμενοι την πορεία του Ελληνισμού εάν δεν υπήρχε αυτή η ηρωική προσπάθεια τόσων άξιων αδελφών Μακεδόνων, ας σταθούμε ευλαβικά στο βαθύτερο νόημα του Αγώνα και ας ιεραρχήσουμε τον εορτασμό του μεταξύ των πλέον αξιολόγων στη νεώ-

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

τερη Ιστορία μας. Και η τελευταία αυτή σκέψη ενέχει ιδιαίτερη σημασία, τη στιγμή που σήμερα μεγάλα εθνικά γεγονότα αποσιωπώνται ή υποτιμώνται έναντι άλλων γεγονότων που ενώ έχουν σημασία για μια μικρή μερίδα λαού, ερμηνεύονται κατά την κρίση αυτής της μερίδας των ανθρώπων σαν εθνικά επιτεύγματα.

Είναι καιρός να ξαναζωντανεύσουν στην ιστορική μνήμη μας, στην ιστορική συνείδησή μας, οι ένδοξες σελίδες του μεγάλου εθνικοαπελευθερωτικού έπους του Μακεδονικού Αγώνα και η κατάλληλη στιγμή να μεταλαμπαδεύσουμε στους νέους της επο-

χής μας το αληθινό εθνικό μήνυμά τους.

Χρέος συμβολικό για την τιμή των προγόνων μας.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Παν. Κανελλόπουλου: «Το ιστορικό νόημα του Μακεδονικού Αγώνα».
2. Παύλου Τσάμη: «Μακεδονικός Αγών».
3. Κων. Βαβούσκου: «Ο Μακεδονικός Αγώνας».
4. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ: 4000 χρόνια Ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού.
5. Ευστρ. Μαυρουδή: «Μακεδονία και Αγών».
6. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΙΔ'.

Αφιέρωμα στην ιστορική μνήμη του ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ (1903 - 1908)

Παρουσίαση από τον συνεργάτη μας
ΝΙΚΟ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Με την ευκαιρία του γιορτασμού του 1984 σαν έτος Μακεδονομάχων παρουσιάζουμε σαν αφιέρωμα στην Ιστορική μνήμη του Μακεδονικού Αγώνα (1903—1908) κείμενα από τα διβλία δυο συμπατριωτών μας από την Βέροια και Νάουσα για να τιμήσουμε και τους αμέτρητους αγωνιστές και μάρτυρες του μεγάλου και ιστορικού αυτού αγώνα, αλλά και τους αξιόλογους συγγραφείς μας που απασχολήθηκαν με τα λαμπρά διβλία τους για τον αγώνα αυτό με τόση πίστη και αγάπη.

Ο πρώτος είναι: ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ από την Βέροια και το διβλίο του επιγράφεται:

«Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

από το διβλίο του Αναστασίου Χριστοδούλου

Ο Μακεδονικός Αγών - Γενικά

Το ποτήριον είχε πλέον παραγεμίσει. Ξεχείλισεν. Δεν χωρούσε πλέον ούτε μίαν στάλαν. Και ο αέρας ακόμη είχε γίνη αποπνικτικός. Ο επί του τραχήλου μας επικαθήμενος ζυγός ήτο ανυπόφορος. Και η επιθυμία μας να ενωθώμεν με την μητέρα μας Ελλάδα είχε φθάσει εις το Ζενίθ. Και η απόφασις ελήφθη: θα σπρωθώμεν πιά δεν αντέχομεν! Και σπρωθήκαμε. Μία νέα εταιρία σαν την Φιλικήν, υπό το όνομα «Εθνική Άμυνα» ανέλαβε να μνηστή τους Μακεδόνας για την απόφασιν αυτήν του Έθνους. Ενθυμούμαι μετά πόσης επιφυλακτικότητος και προσοχής και μυστικότητος εμυήθη και ο

ΣΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ 1902—1908».

Το απόσπασμα που παραθέτουμε για το διβλίο του επιγράφεται, Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ — ΓΕΝΙΚΑ.

Ο ίδιος κυκλοφόρησε και το διβλίο του: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ.

Η δεύτερη είναι: ΣΑΜΑΡΑ ΘΑΛΕΙΑ από την Νάουσα, και το διβλίο της επιγράφεται: ΣΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ. Το απόσπασμα που παραθέτουμε από το διβλίο της επιγράφεται Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ 1900 — ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ 1903 — 1908. Η ίδια έγραψε και τα διβλία της ΣΤΟΥ ΒΕΡΜΙΟΥ ΤΗΝ ΑΝΤΑΡΑ και ΑΛΕΚΤΩΡ ΔΕΝ ΕΛΑΛΗΣΕΝ.

γράφον, υπό του Μηνά Μερκούρη με την υποχρέωσιν όπως μνησω και εγώ εν συνεχεία κατά τον ίδιον τρόπον άλλους τρείς. Ο όρκος και η εχεμύθεια ήσαν οι δυο πρώτοι όροι της μνήσεως. Επάνω στα δυο αυτά εστηρίζετο το οικοδόμημα της νέας Φιλικής Εταιρίας. Και η μύησις συνετελείτο ούτω με αστραπιαίαν ταχύτητα.

Ένα αίσθημα υπερηφανείας με κατέλαβε Εθνικής διότι θα συνετέλουν και εγώ εις την επιτυχίαν του ιερού αγώνος. Η κατασκοπεία ωργιάζεν. Γι' αυτό και επεβάλλετο άκρα μυστικότης. Τα μίσθαρνα όργανα της ξένης προπαγάνδας μας επεριτριγύριζον. Και

τα αυτιά των ήσαν τεντωμένα δια να αρπάξουν έστω και μίαν λέξιν, και να ανατρέψουν τα σχέδιά μας. Αλλά είχαν την γνώσιν οι φύλακες. Και τα στόματα όλων μας ήσαν κλειδωμένα.

Ένας κρατούσε το κλειδί των. Ένας μπορούσε μόνον να τα ανοίξη. Και αυτός ήτο ο αείμνηστος ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΜΜ. ΣΙΟΡΜΑΝΩΛΑΚΗΣ. Γόνος αρίστης οικογενείας της πόλεώς μας είχαν όλα τα προσόντα δια να αναλάβη το βαρύ έργον της ηγεσίας του αγώνος. Και το ανέλαβεν μετά ζέσεως.

Το ανέλαβε μετ' αυταπαρνήσεως. Το ανέλαβεν εν γνώσει ότι επωμιζόμενος την αρχηγίαν του Κέντρου, «έβαζε το κεφάλι του στον ντουρβά». Αλλά γι' αυτό δεν πολυεσκотίζετο. Ήρκει να επιτύγχανεν ο αγών. Ήρκει να έδλεπε την πατρίδα του ελευθέραν. Και εξέλεξε το επιτελείον του μεταξύ των ενθουσιωδεστέρων συμπολιτών μας. Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΕΓΕΝΕΤΟ εις το πατρικό μου σπίτι. Εις το σπίτι του αειμνήστου πατρός μου Εμμανουήλ Α. Χριστοδούλου, κείμενον έναντι του Ιερού Ναού της Μητροπόλεως. Εις την ιστορικήν αυτήν συνεδρίασιν παρευρέθησαν, ο Αναστάσιος Εμμ. Σιορμανωλάκης γεωργοκτηματίας, οι έμποροι Κωνσταντίνος Μαλούτας, Μερκούριος Καρακωστής, Εμμανουήλ Α. Χριστοδούλου, Αθανάσιος Παπαδήμος Περικλής Εμμ. Χριστοδούλου, οι Ιατροί Δημήτριος Τούσας και Εμμανουήλ Βελτισίδης, ο καθηγητής Χαράλαμπος Ιωαννίδης, οι διδάσκαλοι Αντώνιος Τσικερδάνος και Εμμανουήλ Ζάχος και ο φραγκοράπτης Εμμανουήλ Φουντούκας, άπαντες θανόντες.

Εκεί ετέθησαν αι πρώται δάσεις των ενεργειών της Εθνικής Αμύνης. Εις τον γραμματέα της Κοινότητος και έμπιστον συμπολίτην μας Αναστάσιον Αντωνιάδην ανετέθη το Ταμείον. Ο δε Αρχιμανδρίτης Αμβρόσιος κατόπιν Λαμίας, ώρκισε τα μέλη της Εταιρίας.

Και υπό ακράτου ενθουσιασμού και πατριωτισμού ελαυνόμενοι οι Βεροιοίς, επλαισίωσαν άμέσως τον αρχηγόν του αγώνος δώσαντες τον όρκον «για του Χριστού στην πίστιν την Αγίαν για

της Πατρίδος την Ελευθερίαν». Και αφωσιώθησαν όλοι έκαστος εφ' ώ ε-
τάχθη. Και είδομεν τον αγώνα επιτυ-
χάνοντα. Και καθαρίζοντες το έδαφος
από ακανθών και τριβόλων, προλειά-
ναμεν τον δρόμον, τον οποίον αργότε-
ρον, ηκολούθησεν ο νικηφόρος Έλλη-

νικός Στρατός.

Και εξυπνήσαμεν μίαν ωραίαν πρωί-
αν, τρίβοντες τα μάτια μας και βλέπον-
τες την κυανόλευκον να κυματίζει εις
το καμπαναριό του Πολιούχου μας
Αγίου Αντωνίου και εις το ωρολόγιον
της πλατείας των δικαστηρίων.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

από το βιβλίον της Θάλειας Σαμαρά

Η Μακεδονία στα 1900

Μακεδονικός Αγώνας 1903-1908

Σκλαβιά μαύρη και πικρή πλακώνει
τις ψυχές των ανθρώπων. Αιώνες τό-
ρα οι Μακεδόνες περήφανοι, σκληρο-
τράχηλοι πολεμιστές δεν σκύβουν εύ-
κολα τον αυχένα στον Τούρκο κατα-
χτητή, και έτσι κατά διαστήματα ξε-
πετιούνται σπίθες, ανάβουν φλόγες
ανταρσίας, ολόκληρες περιοχές ανα-
σαίνουν, για λίγο όμως, γιατί έπειτα
θάρθει ο τύρραννος να σβύση στο αίμα
τα πάντα, αφήνοντας πίσω περήφανα
τραγικά ολοκαυτώματα.

Μέσα στα βάθη της ψυχής ακοίμη-
τος σιγοκαίει ο πόθος για τη λευτε-
ριά, για μια καλύτερη αύριο.

Ευτυχώς, πάντα υπάρχουν ψυχωμέ-
νοι αγωνιστές που θα τონώσουν το
φρόνημα, θα χαλυδώσουν τη θέληση
και των πió ταπεινών στους δύστι-
χους αυτούς καιρούς, ίσια τώρα που
ένας δεύτερος εχθρός, ύπουλος, σκλη-
ρός, αδίσταχτος, έρχεται να χτυπήση
τον τόπο.

Είναι οι κομιτατζήδες, γερά οργα-
νωμένες βουλγάρικες συμμορίες με ε-
πικεφαλής Βουλγάρους αξιωματικούς,
που περνούν τα σύνορα και ξεχνούνται
στη Μακεδονική γή για να εκτελέσουν
την εντολή της Σόφιας: «Πρώτα ν'
αφομοιώσουν γλωσσικά την ύπαιθρο
και να τραβήξουν τους χωριάτες στο
βουλγάρικο σχίσμα», κι έτσι να φανή
στα μάτια της Ευρώπης η Μακεδονία
βουλγάρικη και να την προσαρτήσουν,
πριν προλάβει η Ελλάδα να την ελευ-
θερώσει.

Στην αρχή η προπαγάνδα τους είναι
καλοσυνάτη, με χρήμα προσπαθούν να
εξαγοράσουν τους Έλληνες. Λένε: «Ε,
όλοι είμαστε Χριστιανοί, να ενωθούμε
να χτυπήσουμε τον Μωαμεθανό Δεσπό-
τη και να ζήση ήσυχια η Μακεδονία για
τους Μακεδόνες».

Κι έπειτα, στη ζωηρή αντίσταση και

άρνηση του Ελληνικού πληθυσμού, η
βία, το τσεκούρι, η φωτιά, το μαχαί-
ρι. Χτυπούν τις κεφαλές πρώτα. Τους
παπάδες, τους δασκάλους, τους πρού-
χοντες. Τους απλούς ταπεινούς ανθρώ-
πους ύστερα.

Στη βία οι ντόπιοι αντιτάσσουν ά-
μυνα, μα τα χωριά κάτω στους κά-
μπους μαρτυρούν. Κάθε μέρα ειδήσεις
από νέα εγκλήματα και αγριότητες κα-
ταφθάνουν και όλ' αυτά κάτω από τ'
αδιάφορο μάτι του Τούρκου που το
αλληλοφάγωμα των Χριστιανών τον
συμφέρει.

Πρέπει να κρατηθή το ελληνικό φρό-
νημα ψηλά, ν' ασφαλίσουν τη ζωή
τους, τη ζωή των παιδιών τους.

Απεγνωσμένες εσκήσεις στέλνουν
στην Αθήνα, στη Μάνα Ελλάδα: «Η
Μακεδονία κινδυνεύει, βοηθήστε όσο
είναι ακόμα καιρός».

Σε λίγο ο Μακεδονικός αγώνας θ'
αρχίση. Ένας αγώνας άγνωστος στη
δύναμη και στο πάθος του και ως τα
σήμερα στους πολλούς. Αγώνας με πολ-
λές θυσίες, με πολλούς σιωπηλούς μάρ-
τυρες και ωραίους νεκρούς.

Το πρώτο αντάρτικο Ελληνικό Σώ-
μα με αρχηγό τον ανθυπολοχαγό του
Πυροβολικού Παύλο Μελά, περνάει
μυστικά τα σύνορα στις 27 Αυγούστου
1904. Με βαθιά συγκίνηση και αγάπη
έρχονται ν' αγωνισθούν για τα σλα-
βομένα αδέρφια.

Αυτόν τον άγνωστο συγκινητικό α-
γώνα, που και ο πió ταπεινός άνθρω-
πος, ο πió ασήμαντος, μπορούσε να
γίνη παλικάρι και να πράξη έργα θαυ-
μαστά, ώστε να βοηθήση το γένος ν'
αποτινάξη τη σκλαβιά και να διώξη
τους κάθε λογής καταχτητές, θα τον
ιστορήσω. Και τέτοιους αγώνες δεν
πρέπει να τους ξεχνάμε ποτέ, γιατί
λαοί που ληρμονούν την ιστορία τους

δεν μπορούν να δημιουργήσουν καινού-
ρια.

Γεννήθηκα εκεί πάνω στα βουνά, σε
μια πολιτεία της Μακεδονίας στα ριζά
του καταπράσινου, βαθίσκιου, πανέ-
μορφου Βέρμιου. Η πατρίδα μου στά-
θηκε ένα εθνικό κάστρο, που μέσα στη
διαδρομή των αιώνων, πάντα περήφα-
νο, βαστούσε κεφάλι στους καταχτη-
τές.

Στάσεις, κινήματα, επαναστάσεις,
πολιορκίες, με ψυχή ατσαλωμένη βα-
στούσαν, χτυπούσαν. Χαλασμός, φω-
τιά, κρεμάλα, μα όσοι απομείναν, πάν-
τα στο μετερίζι με τ' άρματα στο χέ-
ρι να διαφεντεύουν τον τόπο τους, τη
ζωή των παιδιών τους, την ελληνική
τους σκέψη και καρδιά.

Στο 1822 έγιναν όλα περήφανο ολο-
καύτωμα, στο 1878 άλλη επανάσταση
και τώρα, στο 1903, η πατρίδα μου
γίνεται ένα από τα ζωηρότερα κέντρα
του Μακεδονικού αγώνα. Του αγώνα
αυτού που τίλιξε τα παιδικά μου χρό-
νια, που μ' άφησε θύμισες βαθιές -
εικόνες, πρόσωπα, κλαγγές όπλων,
τραγούδια, θούρια μακρινά, θρήνοι,
μοιρολόγια, χτυποκάρδια, αγωνίες,
και περήφανες συγκινήσεις λεβεντιάς
και θυσίας, δουλειά, πίστη, μ' ένα
παλμό, μια ψυχή όλα, τα πάντα για τον
αγώνα, για την λευτεριά, μυστικά δο-
σμένα με απλότητα που συγκινεί. Εί-
ναι η ζωή της πολιτείας, είναι τ' αν-
τάρτικο στην Πατρίδα μου.

Η πατρίδα μου είναι η Νιάουστα -
Νάουσα. Και όταν, ύστερα απ' την α-
πελευθέρωση, μεγάλο παιδί, ξαναείδα
τους αρχηγούς του αγώνα, αυτοί, οι
παλιοί συναγωνιστές του πατέρα μου,
μου μίλησαν με συγκίνηση και αγάπη,
μου δώσανε στοιχεία για τις περήφα-
νες εκείνες μέρες. Γι' αυτό, ό,τι γρά-
φω είναι όλα αληθινά, τα πρόσωπα
πραγματικά, τα γεγονότα επίσης πραγ-
ματικά στη γενική τους γραμμή, και
η φυσική σκηνοθεσία, το μακεδονικό
τοπίο, αληθινό κι αυτό όπως το έζησα,
όπως τ' αγάπησα, όπως το βλέπω α-
κόμα ολοζώντανο μπροστά μου.

Και τώρα, αντικρύζοντας από μα-
κριά, βαθιά μέσα στο χρόνο τη συγ-
κινητική εικόνα του αγώνα, το πρό-
σωπό μου φωτίζεται, λάμπει σαν χει-
μωνιάτικο χιονισμένο τοπίο, ξαφνικά
φωτισμένο από τον ήλιο.

Αθήνα, 2 του Φλεβάρη 1967

Δόξα και τιμή στους θάνατους ή-
ρωες και Μάρτυρες του μεγάλου και
ένδοξου Μακεδονικού Αγώνα.

Τα χρόνια εκείνα που δεν είχαν αυτοκίνητα κι τρένα κι μπιζικλέτες, οι κόσμοι συρριανούσαν μη τα άλουγα κι τους αραμπάδες κι αντί για γκαράζια είχαν τα χάνια για να κοιμούνται οι άνθρωποι κι τ' άλουγα γιατί είχαν κι παχυνιά.

Τότε στη Νιάουστα υπήρχαν καμπόσα χάνια όπου του Μπίτσου του χάνι που του νοίκιαζαν οι Σαράτσης πούταν κι πιταλουτής. Άλλα χάνια πούταν πανδουχεία ήταν του Παπαφίλιππα, του Χριστόδουλου που γίνεκεν ύσταρνας Εινουδουχείου. Του χάνι του Σιφρτζή που του νοίκιαζαν οι Πίπας οι Σαράτσης, του Μπαμπάτση του χάνι, του χάνι του Τσιάρα πούταν κι αυτό πανδουχείου κι τούχεν οι Γιώργης οι Αρνής. Ξακουστό στη Σαλουνίκη ήταν του Πατέρα χάνι. Στα χάνια είχαν κι τρανή αυλή για τα πράματα κι αχούργια. Στα πλειότερα πουλούσαν κι Ζαϊρέν τριφύλλι, άχυρου κι ταΐες για τάρια. Είχαν κι απού μινιά βρύση μι πουσάβι τρανό για να πίνουν τα ζώα.

Τώρα τα χάνια κι τα πανδουχεία γίνεκαν Εινουδουχεία. Τότε όλα τα σπία της Νιάουστας ήταν χάνια γιατί όλοινοι φίληβαν ανθρώπους κι ζώα πουρχουνταν απ' τα χουριά για δουλείες.

Στα χάνια τότε κοιμούνταν σαργκιουλίτιδοι απ' τα τούρκικα χουριά της λίμνης Σαργκιόλ κι του Σόρουβις. Οι σαργκιουλίτιδοι μη τα τσαρούχια τα σαργκιουλίτικα ίφριναν σταφύλια στις κάσεις κι άλλα καλούνγια για πούλημα. Κοιμούνταν κι μώμιστες απ' τα χουριά Φλαμουργιά, Μισιμέρι, απ' τα Βουδινά πόρχουνταν για τουν τρύγου. Κοιμούνταν κι άλλοι παζαρτζίδεις που έρχουνταν μη πράματιες που τις πουλούσαν στου σιργκι τα Σαββάτα. Έρχουνταν κι καμήλεις απ' τη Θράκη. Έρχουνταν κι Ζαρζαβατίδεις απ' τη Βέργια κι τη Σαλουνίκη κι άλλα μέργια. Ύσταρνας τα χάνια γίνεκαν Εινουδουχεία όπου του Μπαϊνιάνου τα Ουλίμπια, του Παπαφίλιππα Εθνικό, του Μπαλταδώρου η Σμύρνη, κι του Καρκάτα που πρώτους του ύνοιξεν οι Μήτσιους οι Δούδους κι ύσταρνας του βάσταξαν τα ντιγιό αδέρφια Καρκάτα. Είκεν απού κάτω όντας έκλεισαν του Εινουδουχείου νοίκιασαν για πρώτη φουρά λέσχη οι Σύλλογους Αποφοίτων του Γυμνασίου της Νιάουστας.

Τότι υι τώρα

ΤΑ ΙΣΝΑΦΚΙΑ

Χαντζήδοι, πιταλουτίδοι κι μπαρμπέριδοι στη Νιάουστα

Τώρα αυτά τα Εινουδουχεία έκλεισαν απάνου κάτω όλα. Τότε οι σημακουντινοί φίλοι κι συγγενείς που γλέπουνταν ντάιμα είλιγαν: «Αίντι καλουβράδι κι καλή αντάμωση στου Σκουρδά του χάνι» ή «Τώρα φεύγου κι δ'»

του Νίκου Σπάρτη

ανταμουθούμι στου Σκουρδά του χάνι». Τάχα δάκαμναν πουλύν κερών ν' ανταμουθούν είλιγαν για σιακάν. Την όλην την ημέρα πάλι μαζί ήταν.

Κι του Νιαουσινό τραγουδι του Παπαγιώργη Λυμπινιά λέει:

**Σκούζαν τα χάνια γι' άλουγα
κι τα τζιαμιά γι' αγάδες...**

Πιταλουτίδοι τότε ήταν οι Διουνύσης οι Πιταλουτής που νοίκιαζαν μαγαζί πιταλουτήριου στα σπήτγια του Πρόδουμου, οι Τάκου οι Νουϊδής οι Ούτις, οι Στιφανής οι Αξιωματικός πούχεν πιταλουτήριου στου Σπήτι του Γούνερη καράι απ' τα Χατζηδημητρείκα κι οι Παλνός οι Σαράτσης στου Μπίτσου του χάνι κι όλοινοι καμπόσοι.

Τα ιργαλεία ίπριγα του πιταλουτή ήταν του τσιουκάνι (σφιρί) μια τρανή τανάλια μι μακριά χειρούλια, του σαντράτσι ένα κουπίδι μη μακρύ χειρούλι οι Ειλένιου τσάκουμα πόκουφεν τα νύχια απ' τα πουδάργια απ' τ' άλουγα κι τα μουλάργια ή κι τα βόντγια γιατί μικροί πιτάλουναν κι τα βόντγια μι ντιγιό μικρά πέταλα οι κάθε πουδά-

ρι. Μι του σαντράτσι ίσιαζαν την πατούνα για να στρώσει καλά του πέταλου. Είχαν καρφιά τσιράγκουνα μη τρανό κιφάλι. Είχαν πέταλα κι καλτσιάδεις τριπητά έτοιμα για κάρφουμα κι οι πουλά σκέιδα για κάθε πουδάρι μικρό ή τρανό.

Κούριβαν κι τ' άλουγα, τα γουμάργια κι τα μουλάργια αργότερα μη μινιά μηχανή που την έκλουσαν μι του χέρι. Είχαν κι αμών μη τρανύτηρου τσιουκάνι για να φκιάνουν πέταλα που τα ζέστηναν στου μηχανί μη του τρανό του φουριό, τα γιούφτικα καστανίτικα κάρβουνα, κι του πουσάβι μη Ξυλένια κάσα πούχαν τις μακριές τανάλιες του χαλκιά για να σβύνουν τα πέταλα.

Άλλου ιργαλείου για του πιτάλουμα ήταν ένα τσιμπιδάκι που θηλίκουναν κι στην άλλη τη μιριά, μη τ' αυτό τσάκουσαν τη μύτη ή τη γκούσια απ' τ' άλουγα, τα μουλάργια κι τα γουμάργια που τσινούσαν κι δε στέκουνταν να τα πιταλώσουν. Στα πέταλα κι τους καλτσιάδεις κάρφουναν τέσσαρα καρφιά στη μιριά τη μιριά κι τέσσαρα στην άλλη τη μιριά. Όντας πιτάλουναν οι νοικουκέρης απ' του ζώου σήκουναν κι τσάκουναν του πουδάρι του ένα έτσι του πράμα δεν κουνιούνταν κι οι πιταλουτής έκουφεν πρώτα τα νύχια, δουκίμαζαν να βρει του κανονικό πέταλο κι του κάρφουναν μ' ένα καρφί χτυπώντας μη του τσιουκάνι κι βαστώντας απού κάτω κόντρα μη την τανάλια. Σαν που έβγηναν όλοι του καρφί τόκουφεν μη την τα-

νάλια κι του στράβουνειν ουλίγου σιαπάνου. Σαν που μπίτιζεν του κάρφουμα απ' τα καρφκιά είχεν έναν τρανόν ξυλουφάϊαν που ίσιαζειν τα νύχια κι τα καρφκιά έφκιανειν μανικιούρ. Για τη δουλειά αυτήναν μικροί πιταλουτίδοι είχαν ένα χαμηλό τριπόδι ξυλένιου μη τόπουν απού πάνου ίσια-ίσια για του πουδάρι απ' τ' άλουγου. Εκεί τ' ακουμπούσαν του πουδάρι κι του λιμάριζαν.

Τώρα στη Νιάουστα καταργήθηκαν κι τα χάνια κι οι πιταλουτίδοι κι αντί γι' άλουγα, μουλάργια, γουμάργια κι βόντγια στα Καμένα κι σ' άλλεις πλατίεις κι αλάνεις παρκάρουν αυτοκίνητα που κόντιψεν να τ' ανιβάσουμι κι στα κιαραμίντγια.

Μικρά νέα άλουγα κι μουλάργια που ήταν τάια που ταινούσαν κι κλουτσούσαν όντας τα πιτάλουαν για πρώτη βουλά τάβαναν μαζί μη του ταιμπίδι στη μύτη κι σασάκι στου κιφάλι για να μη γλέπουν κι ακιάζουνται κι για να καταφέρουν να τασκώνουν κι να σηκώσουν του ένα του πουδάρι για να μην αμπουρεί να κλουτσάει κι να του πιταλώσουν. Μικροί τασκούναν μι του ταιμπίδι κι τ' αφκιά του ζώου που ταινούσεν.

Τώρα γιόμουσαν οι πλατίεις φουρτηγά κι νταλίκες.

Παλαιοί μπαρμπέριδοι στη Νιάουστα ήταν ου Κουσαντός ου Κούλης πούταν κι' ουδουντουγιατρός γιατί έβγαζεν δόντγια. Τότι οι μπαρμπέριδοι ήταν κι' ουδουντουγιατροί. Έβγαζαν τα σάπια τα δόντγια καμνιά δουντάργια ταιρούκιη κι κανένα δόντι που κουνιούνταν. Τότι τα δινάμει μη ένα γιρό ράμμα κι τα τραβούσαμι κι του δόντι του πουλημούσαμι στα κιαραμίντγια όταν ήμασαν μικρά πιντγιά κι πουλημνιώντας του δόντι ιλιγάμι «Να κουρβάνω κόκαλου κι δόμι σιδιρένιου». Να βγάλουμι κινούργιου μδί γιρό.

Οι μπαρμπέριδοι είχαν μικρές τανάλεις ξιπιτούτου για δόντγια. Όταν κάνα δόντι απού τρανόν δεν έβγηνειν εύκολα ήταν καμνιά τρανή ζουντάργια τόδιναν καλά μι' ένα σύρμα λιανό κι του σύρμα τόδινειν ου μπαρμπέρης στου χειρούλι της τζάγκρας απ' την πόρτα κι' έβανειν κι έναν να βαστάει τουν άνθρουπου που τουν πουνούσεν που δόντι γιρά. Αυτός μέσα μιριά τραβούσει μη χούσχη την πόρτα κι' η ζουντάργια ειριζώνουνταν.

Ου μπάρμπα - Κουσανός ου Κούλης δεν ήταν μούγκι μπαρμπέρης κι' ουδουντουγιατρός ήταν κι δάσκαλους της μουσικής. Είχεν ένα μαντουλίνου κι μάθηνειν πιντγιά κι κουρίτσκια στα σπήτγια σαν δάσκαλους, του μαντουλίνου.

Μιτά απ' τουν Κουσαντό Κούλη κουρέαδοι γίνηκαν του Γιώργη Κούλη τα πιντγιά τα τρία αδέρφια Σταύρης, Λάζους κι Νικηφόρης. Παλιοί μπαρμπέριδοι ήταν Τούρκοι ένας τιλιφταία ήταν στα Καμένα σιρά στου Μπέραςου του Φαρμακείου τότε.

Στα Καμένα ήταν κι ου Γιάννης ου Ταικιτίκους ου Σπανός που ύσαρνας του κουρέιου του του πήρειν ου Τάσης ου Ταικιτίκους. Στου Πάζη του σπήτι απού κάτω ήταν του Μπαρμπέρικου Άνθος του Μπουζουκίδι. Στου Φασούλα κάτω στουν Αγία Μηνά ήταν του κουρέιου του μπάρμπα Γιάννη του Δρουσή κι του Θανάση του Καρατσιώλη που μας κουρίβειν τα μαλιά μι τη ψιλή τη μηχανή όταν ηηγανάμι στου δημοτικού κι στου γυμνάσιου κι μας έφκιανειν του κιφάλι ρέπκα. Τότι όλα τα πιντγιά στα δημοτικά κι του γυμνάσιου, ίσιαιμι μη την έκτη τα μαλιά γένουνταν ξουρμαπαλιά όπως κι παληόττερα στου σκουλαρχείου.

Τώρα όλα τα πιντγιά έχουν μπόλκεις κι ταισπαδεις ίσιαιμι κάτω που πουλές γιουμόζουν ψίρεις ακόμη κι σήμρας. Πουλά πιντγιά τα φκιάνουν κι πιρμανάντ σαν τους μαύρους στη ζούγκλα.

Στου χουνό απού κάτω ίσιαιμι προυχτές ήταν κι τ' αδέρφια του Μπασιούρη ου Θανάσης κι' ου Κώτσιους όπους κι' άλαινοι μπαρμπέριδοι στη Νιάουστα. Τότι κι σι' όλα τα σπήτγια είχαν κι' απ' όνα ξουράφι μη λουρί για να του τρουχούν κι να ξουραφίζουντι. Οι παλιοί μπαρμπιρίζουνταν μιάφρας του μήνα ίκουφταν τα μαλιά τους κι μνιά ή ντγιό βουλές την ιβδουμάδα ξουραφίζουνταν. Στου σπήτι έφκιαναν τα μουστάκια τους μη καλισμούση κι τάδιναν τη νύχτα που πλάγιαζαν μι' ένα μαντίλι για να στραβώσουν σιαπάνου κι να γένουν σαν ταιγκέλια.

Μάι παληόττερα οι άντριδοι είχαν γένεια κι μακριά μαλιά που τα χτένιζαν μη λαμαρινένιεις χτένεις.

Κι σι' όλα τα σπήτγια είχαν χτένι φαρδί κουκαλένιου απ' τη μνιά μιριά

μη φαρδιά δόντγια κι' απ' την άλλη μι μυκνά γιά να βγαίνουν οι ψίρεις κι' οι κόνιδεις όταν χτινίζουνταν σ' ένα άσπρου τρανό μαντίλι για να φαίνουντι οι ψίρεις κι να τις τασκίζουν μι τα ντγιό τα νύχια απ' τα τρανά τα δάχτυλα. Πουλές βουλές έβαναν γκάζι στα μαλιά για να σκουτουθούν οι ψίρεις κι τα κουρίτσκια βρουμουκουπούσαν γκάζι.

Οι γυναίκες όντας πήγηναν στην ικκλησιά χτένιζαν τα μακριά μαλιά που τα συγάτιζαν μη ψεύτικεις κόσεις, μη χάμικου αρακί κι βρουμούσαν αρακί στην ικκλησιά όλεις οι γυναίκες. Τότι τάβαφαν μη μαυρή που τόφκιαναν μη κηκήντγια που τα στοήμιζαν στου σιδιρόγουδι κι' έλιουναν τη σκόνι σινρό που γένουνταν βοφή. Κι' αφού μπίτιζαν τη βοφή λούζουνταν μη θιρμόν κι' έβαναν ύσαρνας Εύδι για να γιαλίσουν. Όντας έπιανειν καμνιά βρουχή κι τη τυχουνειν στου δρόμου χουρίς παρασόλι έτριχαν ζουμνιά μαύρα στου πρόσουπου. Τότι δεν υπήρχαν κουμώτρες.

Τώρα όλεις οι γυναίκες κόφτουν κι βάφουν τα μαλιά τους στις κουμώτρες.

Τα ίπριγα απ' τους μπαρμπέριδεις ήταν όπους κι τώρα η πουλιθρόνα που τράνιβειν τ' ακουμπιστήρι για να νταϊσκήνται του κιφάλι γιατί οι παλιοί έπηναν κι κάναν ύπνουν όταν μπαρμπιρίζουνταν. Είχαν τα ξουράφια που τα τρουχούσαν μιάφρα του χρόνου σι τρουχόν απού κάναν γιούφτου κι' ύσαρνας στην πέτρα την άσπρη κι νταϊμα στου λουρί. Είχαν κι μηχανές λιανή κι χουντρή, ψαλίντγια μέτρια κι λιανά, χτένεις κι σιρβέτες άσπρες απού χασέν για του λιμό κι τις πλατίεις να μη γιουμόζουν τρίχεις. Γιαλι αμπρουστά να γιαλίζηται όποιους μπαρμπιρίζηται κι μαγκάλι μη κάρβουνα για νάχει θιρμόν για να φκιάνουν σασουνάδα για ξούρισμα. Είχαν πισκίργια κι φουρούσαν όπους κι τώρα άσπρες μπλούζεις. Είχαν κι λιβάντεις για να βάνουν μάδα μιτά του ξούρισμα κι κρέμεις κι στίψη αν έκουφταν κανέναν μι του ξουράφι για να σταματήσει του αίμα. Κι φουτουγραφίεις μη την ισουρία της Γινουβέφας, ιφημυρίδεις κι πιριοδικά κι έγγραφειν σι μνιά νταμπέλα «Οι εξερχόμενοι χόνουσι την σειρά των».

Μπομπούτες και μπατζάρες...

Άνα από τα βασικά είδη διατροφής του φτωχού λαού μας ήταν το καλαμπόκι. Η λέξη είναι αρβανίτικης καταγωγής από το καλάμι (καλάμι) και μπουκι (ψωμί). Το καλαμπόκι λοιπόν ή αραβόσιτος που σήμερα χρησιμοποιείται αποκλειστικά για κτηνοτροφικές ανάγκες πιο παλιά αποτέλεσε το γλυκό μας καλαμκίσου ψουμί.

Η καλλέργεια και η παραγωγή του καλαμπουκιού σε όλες της τις φάσεις είχε μια ποίηση και μια γοητεία απ' τον σπαρμό μέχρι τα τσαπίσματα, το κόψιμο, το ξεφλούδισμα, το στέγνωμα με τις πλέχτρες στον κουτοϊρό, και τις κουτσιουμπές ρόκες στα στρουσίδια και το ξεσπύρισμα.

Όλες ετούτες οι δουλειές γίνονταν με τα χέρια και με πρωτόγονα μέσα. Μεγάλη γραφικότητα είχε το ξεφλούδισμα που γινόταν κάτω απ' την ασπροφεγγιά στην αυλή κι' έπαιρναν μέρος άντρες, γυναίκες, παλληκάρια και κοπέλλες καθώς και πιτσιρίκοι. Τα χέρια δούλευαν ατελείωτα για το ξεφλούδισμα και το πλέξιμο ενώ η γιαγιά έλεγε ασώπαστα το μακρόσυρτο μαχόσκου παραμύθι της. Τη νύχτα την απόδιωχναν ρόκες και κυδώνια ψημένα στη χόβολη και ρακή.

Βέβαια και σήμερα υπάρχουν ρόκες ψημένες αλλά δεν έχουν τη νοστιμιά και το άρωμα εκείνου του παλιού ντόπιου καλαμποκού. Τώρα είναι υβρίδια άνοστα.

Οι ρόκες οι γαλακτερές ψήνονταν στα κάρβουνα αλλά και οι στεγνές βράζοντας και τρώγονταν αλατισμένες. Τα φύλλα της καλαμποκιάς, η καλαμκιά, χρησιμοποιεμένα για τροφή των καματερών ενώ οι φλούδες από τις ρόκες,

χρησιμοποιούνταν για το γέμισμα στρωμάτων και μιντεριών. Τα πολύ ψιλά φύλλα γίνονταν τοιγαρόχαρτα για το στρίψιμο του καπνού, τα μαλλιά της ρόκας ήταν φάρμακο για διάφορες παθήσεις και το πρώτο τσιγάρο για τους μικρούς επίδοξους καπνιστές που ήθελαν έτσι να φανερώσουν τον αντρισμό τους, τα κουκούτσια απ' τις ρόκες αποτελούσαν διαλεχτή καύσιμη ύλη αλλά και τάπες για τα μπουκάλια.

Προϊόντα και υποπροϊόντα του καλαμποκού αξιοποιούνταν πέρα

του Στέλιου Σβαρνόπουλου

για πέρα όλα. Αλλά το βασικό προϊόν τράβηξε και στέγνωσε πα κι' είναι έτοιμο το πρώτο άλεσμα για το μύλο για να γυρίσει στο σπίτι μεταποιημένο σε χρυσό αλεύρι.

Και τί δεν μπορούσε να κάνει μ' αυτό το αλεύρι η παλιά νοικοκυρά με φαντασία, μεράκι κι' αγάπη για να θρέψει τη φαμίλια της απλά, σωστά και υγιεινά:

Το νιβατό ήταν καλοζυμωμένο καλαμποκίσου αλεύρι που χυνόταν σε βαθύ ταψί (νουχιό) και ψηνόταν στο φούρνο. Ζεστό-ζεστό με εληές, μπάτσιο και παλιά κρομμύδια δεν ήταν απλώς ψωμί, ήταν σωστό παντεσπάνι και γλύκισμα.

Το καλαμκίσου ψουμί ζυμωνόταν σε μικρά πλαστά και στη συνέχεια αλειφόταν με αραιή καλαμποκίσια κουρκούτη και ψήνονταν στο φούρνο. Ήταν χάρισμα ματιών έτοιμο καθώς έβγαινε καλοψημένο και ροδοκόκκινο απ' το φούρνο. Ζεστό με φασουλάδα νερόβραστη με κόκκινο πιπέρι και παλιά κρομμύδια και συμπλή-

ρωμα ελιές, μπάτσιο, αρμιά αποτελούσε νόστιμη και χορταστική τροφή. Αλλά κι' όταν κρύωνε και ξεραίνονταν αυτό το ψωμί ξαναξαποχτούσε τη νοστιμιά του ξαναζεσταμένο στην παρστιά του τζακιού.

Με το χρυσόκτρινο αυτό αλεύρι γίνονταν πολλά φαγητά και γλυκίσματα, όλα νόστιμα και θρεπτικά:

Καβουρντισμένη κουρκούτη, με τηγανητές, ξερές ντομάτες ή κανένα αυγό με τυρί για να φτουράει. Χαλβάδες σπυρωτοί με κάρυδια ή μύγδαλα ανώτεροι κι' από τους σεμιγδαλιένιους. Άλλα καλαμποκίσια παρασκευάσματα ήταν οι διάφορες παραλλαγές του κατσαμακιού.

Το κατσαμάκι ήταν πολτός βρασμένος με νερό και αλάτι και γινόταν είτε ανακατωτό είτε βραστό. Στην πρώτη περίπτωση στο κοχλαστό νερό του τέντζερη ριχνόταν λίγο - λίγο το αλεύρι και ταυτόχρονα ανακατεύονταν με τον πλάστη. Στη δεύτερη περίπτωση ριχνόταν το αλεύρι σαν μικρός λοφίσκος και στη μέση έμπαινε ο πλάστης και σιγόβαζε πολλήν ώρα.

Ύστερα περιχυνόταν με καυτό χοιρινό λίπος (λίγδα), ψιλοκομμένο τοιγαριστό κρομμύδι, τοιγαρίδες και μπάτσιο κι' ήταν έτοιμο να καταναλωθεί απ' την φαμελιά στο χαμηλό σουφρά και το σερβίρισμά του γινόταν σε μικρές μπάλλες που τρώγονταν χωρίς πιρόνι ή κλιάρι αλλά με το χέρι. Ακριβό βραστό κατσαμάκι μαγειρεύαν οι τζομπάνηδες και οι δασεργάτες που το έβραζαν, όχι με νερό αλλά με πρόβειο βούτυρο.

Η μαρκαντάρα ήταν ένας αραιός βραστός πολτός ένα είδος που-

τίγκας που τρωγόταν περικυμένη με αραιωμένο νερόμελο ή πετιμέ-ζι από σταφύλια με καλοκύθα, κυδώνι, μελιτζάνα ή ούκα. Ήταν μια πραγματική λικουδιά.

Η μεγάλη αξιοποίηση όμως, του καλαμπουκάλευρου ήταν οι περίφημες μπομποτίες. Η κλασική μορφή της μπομποτίας ήταν το καλοδουλεμένο ζυμάρι με λίπος χοιρινό και γέμιση τοιγαριστά πράσα, τοιγαρίδες, ούρδα ή μπά-τοιο. Είχε ανάλογο πάχος δυό με τρία δάκτυλα και καλοψηνόταν στο φούρνο για να στραγγίσει και να ροδοκοκκινίσει.

Όταν η νοικοκυρά ήθελε να κάνει ένα γρήγορο γεύμα άλλα-ζε τον τύπο της μπομποτίας κι ε-τοίμαζε τις ριχτές καλαμπουκό-πιτες τις λεγόμενες πασπάλες, μπατζάρες ή μπαρμπατοαλιές. Αυ-τές ήταν πολύ φτηνές στο πάχος και γίνονταν σε ρηχό ταψί.

Η νοικοκυρά άλειφε το ταψί με χοιρινή λίγδα κατά προτίμηση βασιλικό κι' ύστερα έριχνε μια στρώση αλεύρι την οποία κατάρ-βεχε με την ανάστροφη της πα-λάμης της και στη συνέχεια έ-στρωνε το ζαϊρέ (γέμιση) που ήταν βραστά πράσα, πράσινα κρεμμυδάκια, σπανάκια, αγριόχορ-τα τσουκνίδια, λάπατα, λουβουδι-ές, πεπυρούνες κ.ά. ανάμικτα με τοιγαρίδες, μπάτοιο ή ούρδα και λίγδα. Ύστερα άλλο πασπάλημα με αλεύρι, γέμιση, αλεύρι και το ταψί ήταν έτοιμο να ψηθεί είτε στο φούρνο είτε στην γάστρα για πιο γρήγορα.

Παραλείψαμε στην αρχή του σημειώματος να αναφέρουμε τις νόστιμες παπαδούλες ή τοιατίρ-πατίρ που ήταν άσπρο ψιλό κα-λαμπούκι (αράπηκο) που ψήνον-ταν στο ντουλάπι (καβουρντιστή-ρι) κι' ήταν περιζήτητη νοστιμιά για μικρούς και μεγάλους. Φυσι-

κά καμιά σύγκριση δεν μπορεί να γίνει με το σημερινό άγευτο, και άνοστο πόπ - κόρν της μηχα-νής.

Τέλος πρέπει να πούμε ότι η προτίμηση του λαού μας στην δι-ατροφή του με καλαμπόκι — για πολλές γενιές — ξεκινούσε από οικονομικές ανάγκες κι' απ' τη φτώχεια, γιατί το σιτάρι ήταν και λιγιστό και ακριβό κι' αποτελού-σε πολυτέλεια, ακόμα και το σι-γό ψουμί που ήταν μίγμα καλα-μπουκίσου και σταρένιου αλευ-ριού.

Ίσως αυτά να φαίνονται πα-ράξενα κι απίστευτα στην και-νούργια γενιά κι όμως είναι πέ-ρα για πέρα αληθινά και το κα-λαμπούκι με τις μεταποιήσεις του που αναφέραμε (δεν υπήρχε τό-τες άνηθος αραβοσίτου Γιώτη) α-ποτέλεσε βασικό είδος διατροφής των πιο παλιών γενιών.

Πρόκειται για μια βασική έν-νοια για εκείνον που θέλει να ε-λέγχει δημιουργικά το νού του. Παρακολουθεί άγρυπνα την κά-θε κίνηση του μηχανισμού επιτυ-χίας και του μηχανισμού αποτυ-χίας του. Στόχος του είναι να ο-δηγηθεί προς την επιτυχία σαν τρόπο ζωής. Κάνει ό,τι μπορεί για να μην πέσει στην παγίδα της αποτυχίας.

Ο άνθρωπος που ελέγχει δη-μιουργικά το νού του, βάζει στό-χο την επιτυχία και εργάζεται για να ενισχύσει την εικόνα του εαυτού του.

Βλέπει τον εαυτό του όπως εί-ναι καλύτερος· ρεαλιστικά μιν, αλλά από θετική άποψη.

Καταλαβαίνει τα δικαιώματά του σαν άνθρωπος που επιδιώκει στόχους. Στα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνεται η άρνηση να αι-σθάνεται κατώτερος από άλλους ανθρώπους. Δεν αισθάνεται κα-τωτερότητα απέναντι στις διαση-

ΔΙΑΒΑΣΑΜΕ

ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΣΑΝ ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ

Μ. Μαλτζ: «Ψυχοκυβερνητική και ολοκλήρωση»

Εκδόσεις Γλάρος, σελ. 160—161

μότητες, τους πολιτικούς ή τους πολυεκατομμυριούχους. Αναγνω-ρίζει τα ταλέντα τους, τη μεταμ-φιεσμένη επιθετικότητά τους, την ικανότητά τους να χειρίζον-ται καταστάσεις, την αυτοπεποί-θησή τους όλα τα πλεονεκτήματά τους. Δεν αισθάνεται, όμως κα-τώτερα σε σύγκριση μαζί τους. Είναι άνθρωποι όπως κι αυτός. Κάθε μέρα κάνει ό,τι καλύτερο μπορεί και αυτό του αρκεί. Δεν είναι καλύτερος σε σύγκριση με κανένα. Ο Θεός τον έπλασε σαν ένα άτομο μοναδικό κα με δικαι-ώματα.

Θέτει μόνος τους στόχους του, στόχους ρεαλιστικούς και εμ-πνευσμένους. Αφού θέσει τους στόχους του, προγραμματίζει τη ζωής.

στρατηγική που θα τον βοηθήσει να τους εκπληρώσει κι ύστερα θα κινηθεί προς αυτούς. Δεν τον εμ-ποδίζουν η αποτυχία και η απο-γοήτευση, γιατί υπάρχει πάντα μια καινούργια μέρα και με την καινούργια μέρα αναπνεώνει την επιδίωξη των στόχων του.

Ενισχύοντας την εικόνα του ε-αυτού του, χρησιμοποιώντας θε-τικά τη φαντασία του, αναγνωρί-ζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματά του και προχωρώντας προς τους στόχους του, επαναδραστηριοποι-εί τη λειτουργία του μηχανισμού επιτυχίας του και έρχεται να ζή-σει μια ζωή επιτυχίας.

Θα πρέπει να κάνετε τρόπο ζω-ής σας τον επιτυχημένο τρόπο

Η συνάντηση των Βλάχων στο Σέλι

ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΗΣ ΓΚΛΕΑΤΑΣ

Στις 23—24 του Ιούνη του 1984 έγινε στο Σέλι η «πρώτη συνάντηση των Βλάχων». Πήραν μέρος βλάχικοι σύλλογοι από πολλά μέρη της Ελλάδας και 10 χορευτικά βλάχικα συγκροτήματα, αναβίωσαν πανάρχαια έθιμα, χόρεψαν χαρακτηριστικούς βλάχικους χορούς, ακολούθησε λαϊκό γλέντι. Τις εκδηλώσεις παρακολούθησαν πάνω από 5000 επισκέπτες στις μαγευτικές πλαγιές του Βερμίου.

Η συνάντηση των Βλάχων έγινε 23—24 Ιούνη, γιατί τότε είναι τ' Αγιαννιού και οι Βλάχοι κάνανε την «γκλεάτα».

Το έθιμο της «γκλεάτας» έχει σχέση με τον αρχαίο Κλήδωνα. Γίνονταν στις 24 Ιούνη, την ημέρα τ' Αγιαννιού που καίνε τα στεφάνια.

Την παραμονή του Αγιαννιού, τα κορίτσια της ίδιας γειτονιάς ή από το ίδιο σόι μαζεύονταν σ' ένα σπίτι και έστελναν μιά άξια κοπέλα να φέρει «αμίλητο νερό». Όταν ερχόταν το νερό, στόλιζαν το γκιούμι με αγριολούλουδα και κάθε κοπέλα έρχνε μέσα κάτι από τα ασημικά της, τα «ριζκάρια» όπως τα έλεγαν, γιατί απ' αυτά θα έβγαине το μάντεμα, το ριζικό, η μοίρα της κάθε κοπέλας. Την νύχτα η «γκλεάτα» έμενε στο ύπαθρο για να την δούν τ' αστέρια και νάρθουν οι μοίρες να την ευλογήσουν.

Την ημέρα του Αγιαννιού, οι κοπέλες με την «γκλεάτα» πήγαιναν στις βρύσες του χωριού, όπου τραγουδούσαν, έκαναν μμημικές κινήσεις και χόρευαν. Στο τέλος έβγρζαν τα ασημικά και κάθε κοπέλα που έπαιρνε το δικό της, έκανε μιά ευχή.

Συγκρότημα Περιβολιωτών

Το έθιμο είναι πανάρχαιο, απαντάει σ' όλη σχεδόν την Ελλάδα με διάφορες παραλλαγές και σε πολλούς άλλους λαούς. Έχει μαζική, λατρευτική προέλευση με σκοπό την πρόκληση βροχής και το βρίσκουμε κύρια σε γεωργικούς και κτηνοτροφικούς λαούς.

Επίσης η εκδήλωση είχε σχέση με το ανέβασμα των Βλάχων στα βουνά και ιδιαίτερα στα χωριά του Βερμίου. Στο Σέλι, ανέβαιναν πρώτα οι βλάχοι του κάμπου της Βέροιας και της Θεσσαλονίκης, του Πολύκαιτρου και της Κατερίνης και ύστερα οι βλάχοι από την Βέροια και την Νάουσα. Η πορεία συνδυασμένη με καλοκαιρία, ήταν εντυπωσιακή. Μπροστά πήγαινε ο κεχαγιάς και ακολουθούσαν τα κοπάδια, το νοικοκυριό, όλο μέσα στα χαράγια ήταν φορτωμένο πάνω στα μουλάρια. Πάνω στις όμορφες φλοκάτες τα μικρά παιδιά, δεμένα πολλές φορές να μην πέσουν. Τα βελάσματα και τα κυπροκούδονα, τα τραγούδια των κυρατζήδων και τα αλυχτήματα των σκυλιών δίναν ιδιαίτερο τόνο εκεί που περνούσαν οι Βλάχοι. Μερικές φορές όμως η πορεία ήταν γεμάτη ταλαιπωρίες. Ανοιξιές, μπόρες και κατεδασμένα πο-

τάμια δημιουργούσαν πρόσθετες δυσκολίες. Η πορεία κρατούσε ακόμα και μέρες και οι διανυκτερεύσεις γινόταν σε ορισμένα μέρη με τις χαρακτηριστικές τέντες.

Σαν έφταναν στο χωριό, τα μικρά παιδιά υποδέχονταν με σατυρικά τραγούδια. Τα σπίτια άνοιγαν ένα - ένα και το Σέλι ζωντάνευε. Όλοι μετείχαν στην οικονομική ζωή. Οι άντρες και τα παιδιά στα πρόβατα, οι γυναίκες νύχτα - μέρα στον αργαλειό. Οι φλοκάτες και οι βελάντζες είναι ένα μόνο δείγμα της επίμονης δουλειάς τους. Τα πανηγύρια, οι αρραβώνες, οι γάμοι δίναν άλλο τόνο στο χωριό, καθώς οι βλάχοι ζημερώνονταν στα γλέντια.

Αυτές οι εικόνες ξαναήρθαν φέτος στις μνήμες των γεροντότερων και στην φαντασία των νεότερων που συγκεντρώθηκαν στο Σέλι. Ακολουθήθηκαν πιστά οι παραδόσεις, προσφέρθηκε πατροπαράδοτο ρακί και λουκούμι, έγιναν συζητήσεις και ανταλλαγές απόψεων μεταξύ των επικεφαλής των συγκροτημάτων και ακολούθησε γλέντι με ψημένα αρνιά και παραδοσιακή ορχήστρα από τα Γρεβενά.

Σύλλογος Βλάχων Βέροιας

Μήπως χάσαμε το νόημα του έρωτα;

Γ'

Ο εκχυδαϊσμός του Έρωτα

Το δικό μου θέμα, απάντησα είναι κυρίως ως ποίο σημείο έφτασε ο εκχυδαϊσμός του Έρωτα, η αγελοποίηση των νέων κοριτσιών κάτω από την επήρεια των συνθημάτων «ελευθερία στο σέξ» σαν σύμβολο να θεωρείται η κοπέλα της σεξουαλικής πολυμειξίας και του απροσωποποίησης σεξ ως εξελιγμένη, προοδευτική, πρωτοποριακή, ελευθερωμένη, κλπ. παρόμοια. Πάντως η ελευθερία την οποία εννοείται σείς και οι συνομήλικές σας κοπέλες της εφηβικής ηλικίας δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματική Ελευθερία. Η πραγματική ελευθερία δεν είναι «ελευθερία των πιθήκων» οι οποίοι κάνουν αδιάστακτα και αυθόρμητα ό,τι ντρέπονται να κάνουν δημόσια οι άνθρωποι. Ελευθερία είναι η ελευθερία των ανθρώπων που ντρέπονται να κάνουν στο δρόμο και απρόσωπα ό,τι κάνουν οι πιθήκοι! Πέρα λοιπόν από ορισμένα όρια η ανοχή δεν είναι φυσική συνέπεια της ελευθερίας. Είναι μιά απειλή και ένας έσχατος κίνδυνος εναντίον της... Όσο περνά ο καιρός και ξεκαθαρίζουν τα πράγματα, τόνισε ένας των κοινωνικών φαινομένων σοφός (Μ. Βέμπερ) ο όρος «κοινωνία της ανοχής» καταντά ένας ευφημισμός: «υπάρχει ο κίνδυνος», είπε, «να ανακαλύψουμε μιάν ημέρα, όταν πιά θα είναι αργά, πως μια «κοινωνία της ανοχής» δε δημιούργησε τίποτε άλλο, παρά έναν μεγάλο... οίκο ανοχής».

Η σεξουαλική απελευθέρωση και μάλιστα με πολυγαμικές απροσωποποιημένες σχέσεις είναι κάτι που όχι μόνον το ανέχεται η κοινωνία μας, παρά στους κύκλους της νεολαίας αυτό εκτιμιάται και επαινείται, χωρίς να απεικάζει η νεολαία μας τους κινδύνους που διατρέχει από τη χωρίς χαλινό και πειθαρχία ζωή της. Μια ζωή η οποία δημιουργεί πολλά προβλήματα περισσότερο από περασμένες εποχές που κυριαρχούσαν τα λεγόμενα ταμπού. Μερικά όμως από αυτά βοηθούσαν την κοπέλα και τη νέα κυρία να φυλάξει την αξιοπρέπειά της και να μη φτάσει ως τον εξευτελισμό της προσωπικότητάς της, αντικρυζόμενη απλώς ως

«αγγείον ηδονής» απροσωποποιημένου αντικειμένου.

Οι νέοι μας σήμερα ζούν μέσα σε έναν κόσμο, ο οποίος χαρακτηρίζεται από υπερβολική δημοσιότητα για το «σεξ». Τα πορνογραφικά, οι τολμηρές κινηματογραφικές ταινίες, οι διαφημιστικές παραστάσεις της σεξουαλικής γύμνιας και λοιπά παρόμοια, όλα αυτά οδηγούν προς τη χυδαιοποίηση του έρωτα. Φαίνεται πως στις ημέρες μας όσα πράττονται και παρουσιάζονται έτσι δημόσια, να τείνομε να κάνουμε τους ανθρώπους «ηδονοβλήψεις». Η λε

του
Ιωάννη Ν. Ξηροτύρη
ομοτίμου καθηγητού
κοινωνιολογίας Α.Β.Σ.Θ.

γόμενη χειραφέτηση ή «απελευθέρωση της γυναικας» με τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τα πράγματα και τα νοήματα αυτών των εννοιών μας οδηγούν σε αδιέξοδα. Από που και από ποιόν να ελευθερωθείς, αν δε γίνεις εσωτερικά ελεύθερος ή ελεύθερη; Πώς μπορείς έτσι να σταθείς μέσα σε μια κοινωνία που την περιρρέει αφροδισιακή ατμόσφαιρα και να μην πέσεις στην παμμειξία; Μια ατμόσφαιρα όπου το ενδιαφέρον του ενός φύλου προς το άλλο περιορίζεται στις φυσικές κυρίως πλευρές των σχέσεων και ταυτόχρονα γίνεται η απροσωποποίησή τους σαν να μην αποτελούν αυτές οι σχέσεις μέρος του εαυτού τους, έτσι ώστε να μένει κανένας στη σαρκική επαφή, απλώς στο σεξ απογυμνωμένος από κάθε τρυφερότητα και συμπάθεια ή αγάπη. «Η σεξουαλική απελευθέρωση» δε λαδώνει καθόλου υπόψη της, πως σε κανέναν δεν επιτρέπεται να τραυματίζει τα αισθήματα του άλλου. Δηλαδή δεν πρέπει να προσποιείται πως αγαπά τον άλλον για να τον ξεγελάσει κι ύστερα να τον εγκαταλείψει, γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο ασκούμε εκδυσισμό των αισθημάτων, έστω και με την πειθώ.

«Η σεξουαλική απελευθέρωση» και η σωρεία προβλημάτων χωρίς λύση.

Η αντίληψη πως ο ελεύθερος έρωτας συνετέλεσε να ξεπεραστούν μερι-

κά προβλήματα, είναι πλανημένη. Στην αρχή φαίνεται βέβαια πως αυτή η ελευθερία να έφερε κάτι το νέο με την ψευδαίσθηση απαλλαγής από προβλήματα, ωστόσο σύντομα αντιλαμβάνονται οι «απελευθερωμένες» πως καινούργια θέματα και προβλήματα παρουσιάζει η λεγόμενη χειραφέτηση, προβλήματα ψυχολογικά, συναισθηματικά, σεξουαλικά κλπ. πολυσύνθετης μάλιστα μορφής ως την υφή δραμάτων απελπισίας και απογοήτευσης. Η άγνοια δέβαια, η υποκρισία, η προκατάληψη, η σεμνοτυφία δεν οδηγούν στη σωστή αντιμετώπιση, αλλά και η απόλυτη ελευθερία με το νόημα της «απελευθερωμένης» του τύπου μας όχι μόνον δε λύνει τα προβλήματα, παρά οδηγεί στη σεξουαλική πιά αθλιότητα ή υποδούλωση σε μια ελευθερία που θα παρουσιάσει πλήθος σοδαρών προβλημάτων χωρίς λύση. Όστε να καταλήγει κανένας, όπως κατάληξαν οι Ρώσοι τριάντα χρόνια ύστερα από την Οκτωβριανή επανάστασή τους, πως ο Έρωτας δεν είναι επινόημα των αστών, αλλά μια ψυχολογική αναγκαιότητα λειτουργία του ανθρώπου και πως ο γάμος είναι ανθρώπινη απαραίτητη ατομική και κοινωνική ανάγκη. Έτσι γύρισαν πίσω στο συναισθηματικό και στην οικογένεια, στον Έρωτα που διέπεται από αλληλοεξάρτηση, ήθη και έθιμα, κατά τρόπο μάλιστα αυστηρό. Αυστηρότητα που θεωρήθηκε αναγκαία ύστερα από την ουτοπία που θέλησαν να εφαρμόσουν, του ελεύθερου έρωτα, που απλώνεται σήμερα σε μας με το σύνθημα «σεξουαλική απελευθέρωση».

Η λεγόμενη «σεξουαλική απελευθέρωση» με το νόημα που προπαγανδίζεται και απλώνεται στη χώρα μας και που αποκρούει κάθε είδος εξάρτησης είναι μια επιπόλαια διακήρυξη χωρίς ίχνος σκέψης. Και τούτο γιατί κανένας είδος κοινωνικής ζωής και κοινότητας δεν μπορεί να διώσει, αν δεν διέπεται από ήθη και έθιμα, από δικαιώματα και υποχρεώσεις, από ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς και τρόπους ζωής, που να στηρίζεται σε ηθικές βάσεις ανθρώπινου σεβασμού και ενδιαφέροντος για τον άλλον. Είναι τόσο λεπτός αυτός ο τομέας της ζωής του ανθρώπου, αλλά και τόσο καίριος που δεν μπορεί παρά να διέπεται από ήθη, έθιμα, κανόνες, από μια

ανθρώπινη αξιοπρέπεια και σεβασμό κι όχι από τον αυθορμητισμό των πιθήκων, γιατί αλλιώς ο άνθρωπος αποξενώνεται τέλεια από τους άλλους μέσα σε μια ερμητιά ανάμεσα στους πολλούς, χωρίς να βρίσκει πουθενά λίγη ανάπαυση. Πάντως, εντιμότητα και ευθύνη απαιτούν όλες οι ανθρωπίνες σχέσεις, όλες οι καταστάσεις απλές ή περίπλοκες κοινωνικές, σεξουαλικές κλπ. Ωστόσο ο ελεύθερος έρωτας, η «σεξουαλικά απελευθερωμένη» κοπέλα ή κυρία, παραμερίζει αυτές τις αξίες σαν παλιά ταμπού, χωρίς να μαντεύει ότι η εν ονόματι της τάχα «ελευθερίας» του σεξ, κίνηση μπορεί να οδηγήσει στην εκπόρνευση, σε μια γιγαντιαία εκπόρνευση των κοριτσιών με τον ασχημάτιστο ακόμη ψυχικό, πνευματικό και σωματικό κόσμο τους, σε μια θλιβερή αλλοτρίωση της προσωπικής μοναδικότητας του ανθρώπου, σε ανάπηρες υπάρξεις που δεν θα κατορθώσουν ποτέ να αγαπήσουν, γιατί είχαν αφαιρεθεί να γίνουν όργανα του σεξ που τα μεταχειρίστηκαν σαν αντικείμενα, σαν αυτόματα' τα αυτόματα όμως δεν μπορούν ν' αγαπήσουν.

Κάτω από την έννοια «ελευθερία» αυτή που με το παραπάνω νόημα αναφέραμε δεν είναι φυσικά ελευθερία, παρά δουλεία, λέξη όμως που σαγηνεύει και αντηχεί έντονα με βαθειά απήχηση, όπου καλύπτονται, όπως και στην προκειμένη περίπτωση, επαναστάσεις και κινήματα, σαν τη λεγόμενη «σεξουαλική επανάσταση» που δεν είναι ούτε επαναστάσεις ούτε κινήματα, γιατί κινήματα και επαναστάσεις διέπονται από ορισμένες νομοτέλειες, ενώ η σεξουαλική επανάσταση — όπως την αποκαλούν — καταργεί κάθε νόμο κλπ. Έτσι αυτή φαίνεται να μην είναι ούτε επανάσταση ούτε ελευθερία. Οστόσο παραπλανά με τα συνθήματα: «ζήτω η ελευθερία, κάτω η παράδοση», χωρίς να λαβαίνει υπόψη της πως κανένας κοινωνικός οργανισμός δεν μπορεί να ζήσει χωρίς παράδοση, γιατί η σημερινή μας υπόσταση προϋποθέτει τη χτεσινή μας ύπαρξη. Από την παράδοση μπορεί κανένας να παραμερίσει ή να πετάξει ό,τι πια έχει τέλεια αποξηρανθεί και να πάρει το υγιές καινούργιο και να εγκεντρίσει στο χλωρό και ξωτιανό της παράδοσης κλάδο ή νεύρο. Αν θεωρήσουμε, όπως θεωρεί η λεγόμενη «απελευθερωμένη» κάθε τι που κληρονομήσαμε ως φραγμό και να

το κρημνίσουμε, τότε δεν μας μένει άλλο παρά να γυρίσουμε πίσω στις σπηλιές, οπότε η ελευθερία μ' αυτό το νόημα όχι μόνον δε σημαίνει πρόοδο, παρά οπισθοδρόμηση σε αρχαϊκές εποχές.

Η καταπολέμηση των ταμπού δεν γίνεται με την αχαλίνωτη ελευθερία.

Κάθε απόπειρα για την καταπολέμηση μερικών ταμπού κοινωνικών, θρησκευτικών κλπ. με την αχαλίνωτη ελευθερία, την έλλειψη ελέγχου του εαυτού μας ή την ακολασία δεν είναι λύση, τουναντίον αυτός ο τρόπος παρουσιάζει προβλήματα πιά δύσκολα από τα πρωτινά. Ο έρωτας είναι συνύπαρξη, μιάς ιδιαίτερης έντασης και ποιότητας, σεξουαλικής επιθυμίας και μιάς ειδικής φύσης συγκινησιακής έλξης. Ο έρωτας μπορεί να θεωρηθεί σαν το πιά τέλει πρότυπο επικοινωνίας ανάμεσα στα δυο φύλα, γιατί κάτω χπό την επίδρασή του το ανθρώπινο άγχος εξαφανίζεται και τη θέση του την παίρνει η αναγέννηση που τον συνοδεύει, φυσικά τότε μόνον, όταν με τον έρωτα αγαπούμε ένα άλλο πρόσωπο κι όχι τον εαυτό μας. Η «απελευθερωμένη» φυσικά παραμερίζει αυτό το νόημα και γεύεται το σεξ κατά τέλεια απρόσωπο τρόπο. Γυμνό από τρυφερότητα, χωρίς τίποτε το κοινό και το ενδιαφέρον με το άλλο πρόσωπο. «Δεν περιορίζομαι ποτέ σε έναν άντρα. Αν κάποιος μου αρέσει δε διαστέλλω να του το πω κι ως μην τον γνωρίζω» έλεγε μια «απελευθερωμένη» εικοσιτριάχρονη κοπέλα. Και συνέχισε: «η μονογαμία είναι πιά κάτι το ξεπερασμένο ως θεσμός γι αυτό και ο γάμος είναι πιά περιττός».

Ο γάμος δεν είναι θεσμός ξεπερασμένος.

Η κίνηση της σεξουαλικής απελευθέρωσης, επηρεάζει νέες και νέους, ώστε να θεωρούν το γάμο, μια και ζούν και κινούνται με το νόημα του ελεύθερου έρωτα σαν θεσμό ξεπερασμένο. Σκοπός δέβαια του γάμου κι αν ήταν μόνο και μόνο η τακτοποίηση των φυσικών σχέσεων των δυο γενών, και τότε αυτός δεν θα ήταν ξεπερασμένος

και περιττός θεσμός, γιατί χωρίς το γάμο οι φυσικές σεξουαλικές σχέσεις των δυο φύλων θα παρουσίαζαν όντως ένα χάος. Φυσικά δεν θα έπαυε η διαίκνωση του είδους. Η γυναίκα θα ανήκε σε οποιοδήποτε άντρα και αντίθετα. Τα παιδιά δεν θα είχαν ορισμένους γονείς. Η πατρότητα τουλάχιστον θα ήταν τελείως άγνωστη. Η οικογένεια, το βασικό αυτό κύτταρο της κοινωνίας δε θα υπήρχε. Τα παιδιά θα μεγάλωναν σε ιδρύματα χωρίς καμιά αγάπη, δηλαδή χωρίς τον πιά βασικό παράγοντα της ανάπτυξης, τόσο του σώματος όσο και του ψυχοπνευματικού τους κόσμου.

«Η σεξουαλική απελευθέρωση» της γυναίκας, όπως διατυμπανίζεται στον τόπο μας, δηλαδή όπως εκφράζεται από πολλές, πως η μονογαμία είναι κάτι το ξεπερασμένο και πως και η παντρεμένη γυναίκα πρέπει να είναι «απελευθερωμένη» από τα ταμπού του γάμου, όπως τονίζεται σήμερα από κοπέλες και τάχατες κι από «διαφωτισμένες» νεαρές κυρίες εξίσου κι αυτές «απελευθερωμένες». Κάτι που όχι μόνον δεν ανυψώνει τη γυναίκα, όσο φυσικά και τον άντρα, παρά τους καταβάλλει ως την αθλιότητα και τους καταδουλώνει θλιβερά, ενώ ο γάμος έχει σκοπό την αλληλοσυμπλήρωση των δυο φύλων, η οποία οδηγεί στην αμοιβαία ανύψωσή τους από την πνευματική, ψυχική, σωματική, κοινωνική και ηθική άποψη.

Ο γάμος δεν είναι απλώς υπόθεση δυο προσώπων διαφόρου φύλου, όπως συνήθως νομίζουν οι πολλοί, παρά είναι κάτι με υψηλότερο, από τα δυο πρόσωπα, σκοπό, είναι κάτι το υπεραιτομικό. Είναι μια υπόθεση εθνική, ηθική, θρησκευτική, κοινωνική κι ακόμη κρατική. Την άποψη αυτή τη βρίσκουμε από παλιά σε όλους τους λαούς και εκφράζεται και ζει ακόμη μέσα στα ήθη, έθιμα των λαών, που όσο κι αν αφανίζονται πολλά απ' αυτά, ορισμένα μένουν ζωντανά σύμβολα τέτοια που από παλιά κι αρχαία χρόνια μας πιστοποιούν τη μεγάλη σημασία και το αναντικατάστατο του θεσμού αυτού.

Ο γάμος είναι μια κοινότητα αγάπης των δυο συντρόφων, αλλά πέρα απ' αυτό το σημείο είναι μια κοινότητα με όλα τα προβλήματα και με όλες τις απαιτήσεις που προβάλλει η ζωή. Είναι μια οικονομική κοινότητα όπως

επίσης είναι μια κοινότητα δύναμης, αλλά και θέσης μέσα στην κοινωνία. Πέρα όμως απ' αυτούς τους κύκλους ο γάμος είναι σεξουαλική, αισθητική, ηθική και θερησκευτική κοινότητα ακόμη. Έτσι που μπορούμε να πούμε κάπως γενικότερα, ότι ο γάμος είναι μια κοινότητα πολιτισμού.

Ο γάμος είναι ένα σοβαρό πρόβλημα — μια από τις πιο σοβαρές πράξεις και ενέργειες της ζωής μας, με πολύ μεγάλη κοινωνική σημασία — που απαιτεί, όπως κάθε κοινότητα, αλλά προπαντός αυτή, δύναμη για απάντηση από πολλά, προετοιμασία για ευθύνη, υπομονή, καρτεριά, καλή θέληση και θυσία. Ο γάμος δεν είναι ούτε διασκέδαση ούτε ανθόσπαρτος βίος κι ούτε βάρος κι ούτε φόρτωμα, παρά μια σοβαρή υπόθεση με την οποία πρέπει να καταπιάνεται κανένας με ελεύθερη βούληση. Κι ακόμη είναι καθήκον μας να φέρνουμε ως το τέρας τη σπουδαία αυτή υπόθεση της ζωής μας τίμια και καλά.

Η επιπολαιότητα με την οποία πολλοί αντικρύζουν το πρόβλημα του γάμου βρίσκεται σε άκρη αντίθεση με τη σοβαρότητα του πιο σπουδαίου προβλήματος της ζωής μας. Η λεγόμενη «σεξουαλική απελευθέρωση της γυναίκας» είναι μια κίνηση που άμεσα ή έμμεσα αντιμάχεται τη στερεότητα του γάμου, όταν δεν τον θεωρεί όλως διόλου περιττό, φυσικά και την οικογένεια. «Βασικά είμαι κατά του γάμου», μου έλεγε μια κοπέλα, «τον βλέπω καταπιεστικό δεσμό. Προτιμώ να συζώ με κάποιον κι όχι να τον παντρευτώ. Νομίζω ότι ένας γάμος θα μου δημιουργούσε ψυχολογικά προβλήματα. Θέλω να αισθάνομαι εσωτερικά ελεύθερη». Και μια άλλη πρόσθεσε: «ο θεσμός του γάμου, τι τα θέλετε, έχει κανταντήσει καταπιεστικός για τα ζευγάρια». Εί-

ναι πολλές οι κοπέλες που διέπονται απ' αυτές τις αντιλήψεις για το γάμο, όπως και περισσότερες που πιστεύουν στη «σεξουαλική απελευθέρωση». Έχει πάρει μορφή μόδας στις νέες κοπέλες, στα κοριτσόπουλα η ιδέα του «ελεύθερου σεξουαλισμού», ώστε να μη θεωρείται μια νέα κοπέλα εξελιγμένη, πρωτοποριακή, απελευθερωμένη, προοδευτική κλπ. παρόμοια όταν δεν περνά από μια ανδρική αγκαλιά με ευκολία στην άλλη, χωρίς έρωτα, τρυφερότητα, και συγκίνηση. Εκείνο που παρατηρεί κανένας όταν ενδιαφέρεται και ερευνά το θέμα αυτό, είναι που πολλές νεαρές κοπέλες κατέχονται από φόβο μήπως θεωρηθούν οπισθοδρομικές, σε μνόντες, ηλίθιες ή αμαθείς, της εποχής της γιαγιάς τους. Είναι θλιβερά επικίνδυνη αυτή η ατμόσφαιρα και ο τρόπος αυτός του σκέπτεσθαι για τον πολιτισμό μας, για την υπαρκτή μας υπόσταση. Όπου η γυναίκα σκέφτεται και αντικρύζει τη ζωή με το παραπάνω νόημα η οικογένεια διαλύεται. Κι όχι μονάχα αυτή, αλλά και ο λαός που ανανεώνεται από το μητρικό έδαφος της οικογένειας. Είναι σωστό εκείνο που είπαν «πως από τη δύναμη της γυναίκας ζούν οι λαοί κι από την αδυναμία της πεθαίνουν».

Για το γάμο και το νόημα του δεν διδασκόμαστε τίποτε.

Δυστυχώς όμως για τη σπουδαία αυτή αποστολή της ζωής μας, δηλαδή για το γάμο και την οικογένεια δεν φροντίζουμε καθόλου να ετοιμασθούμε, γι' αυτό και προχωρούμε προς αυτόν με αποκαρδιωτική άγνοια και των πιο σημαντικών προϋποθέσεων του, χωρίς

να σκεφθούμε στα σοβαρά ή και καθόλου το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου.

Πουθενά, σε κανένα σχολείο δεν ακούμε έστω και μια λέξη για το γάμο, για την ουσία των πραγμάτων της ζωής μας, δεν λέγει κανένας τίποτε ούτε και διαβάζουμε κάτι το σχετικό έστω και μια φορά στα αναγνωστικά μας. Τέτοια θέματα δεν ξέρουμε γιατί δεν θεωρούνται ως κατάλληλα για τις νέες και τους νέους μας; ίσως γιατί δεν υπάρχει θέση γι' αυτά ύστερα από τόσα επουσιώδη που ακούνε ή τους μαθαίνουν, τα οποία φυσικά και λησμονιούνται. Έτσι δεν είναι παράξενο, όταν η νέα κοπέλα σου λέγει: «αφού συζώ, γιατί να αναλάβω με το γάμο ευθύνες και υποχρεώσεις; Είμαι ελεύθερη να φύγω όποτε θέλω». Μια κίνηση που ενισχύεται από τη λεγόμενη «σεξουαλική απελευθέρωση» δυστυχώς πάντα με το νόημα στον τόπο μας, πως τέτοιες καταστάσεις και ενέργειες θεωρούνται εξελιγμένες, προοδευτικές μορφές ζωής κλπ. Είναι θλιβερό η διαπίστωση που μπορεί να κάνει κανένας — αρκεί λίγο να προσέχει — το πόσα χωρίς θέληση, δηλαδή ασπόνδυλα νέα κορίτσια συναντά κανένας σήμερα. Έτσι γίνονται εύκολη λεία κάθε δήθεν νεωτεριστικής τάχτης θεωρίας ζωής, όπως και της «σεξουαλικής ελευθερίας» χωρίς όρια, χωρίς καμιά πειθαρχία. Μια χειραφέτηση που οδηγεί τα δυο φύλα σε νέα αδιέξοδα. Δε λείπει η διαφώτιση και η χειραφέτηση στον τόπο μας, παρά αυτή γίνεται κατά λαθεμένο τρόπο και στραβή αντίληψη με εξαιρετικά δυσμενείς κοινωνικές επιπτώσεις στην υπό ανάπτυξη και ανώριμη πολιτιστικά ακόμη χώρα μας.

Συνεχίζεται

Διαβάζετε και διαδίδετε
ΤΗ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Τραγούδια για την Ημαθία

του Νίκου Αδαλόγλου

ΗΜΑΘΙΑ ΓΗ

Απλώσαμε τις σκέψεις μας, μ' αγάπη και στοργή
επάνω σου πανώρια μάνα, Ημαθία γη,
γενέθλιο χώμα, της ομορφιάς και της χαράς.
Λίκνο των παιδικών μας στοχασμών
και των ονείρων μας...

Όμορφες πόλεις μες στην αγκαλιά σου
η Βέροια, η Νάουσα κι η Αλεξάνδρεια,
στολίζουν την ποδιά σου, πλουμισμένες
σαν νυφούλες. Και πλαισιώνουν τα βουνά σου
την γή σου την πλούσια
με τα ποτάμια και τα χωριά σου
και τα ιστορικά σου μνημεία...

Γελούν τα μάτια, μιλούν τα χείλη
μ' αγάπη και στοργή και καλωσύνη
όταν βρεθούμε κοντά σου
μικροί, μεγάλοι, κάθε φορά
για να χαρούμε την συντροφιά σου
Ημαθία γη, πατρίδα μας αγαπημένη...

ΒΕΡΟΙΑ ΓΛΥΚΕΙΑ

Βέροια γλυκειά, μας συντροφεύεις
στους πόνους μας και στη χαρά.
Βέροια τρανή, που μας μαγεύεις
Μάνα, Αρχόντισσα, Κυρά.

Έχεις μπαλκόνια στη ποδιά σου
το Πατά - Κιόσκι, την Ελιά.
Για να στολίσουν τη θωριά σου
ποτάμια, δένδρα και πουλιά.

Βέροια γλυκειά και ηρωϊκή
με τις πολλές τις εκκλησιές.
Βέροια τρανή, με πλούσια γη
και τις καθάριες ομορφιές.

Ρεφραίν

Βέροια γλυκειά, κι ιστορική
μέσ' του Βερμίου την ποδιά
φαντάζεις νύφη ζηλευτή
σαν μια πανώρια ζωγραφιά.

ΚΑΜΠΕ ΜΟΥ

Κάμπε μου με τη καρπερή σου γη
στην Ημαθία,
με τα χωριά σου τα κεντημένα, στη ποδιά σου
και την Αλεξάνδρεια, την ιστορική σου πολιτεία,
δε σε ξεχνώ ποτέ μου, στο διάβα της ζωής μου.
Μια ζωγραφιά η θωριά σου η αγροτική
στα μάτια μου λαμπυρίζει σα θεά
κι ένας παλμός μες στη καρδιά μου κυλάει,
σαν το τραγούδι του Αλιάκμονα...

Μου ξύπνησες και πάλι στη μνήμη μου
αγαπημένε μου κάμπε, στην Ημαθιακή γη
παλιές αναμνήσεις της ζωής
μες στην σκληριάς τις μαύρες μέρες
την ΚΑΤΟΧΗ
όταν πορευόμασταν με θανάτους κι αλυσίδες
για τον αγώνα μας, της λευτεριάς και της τιμής
μέχρι την τελική μας νίκη
στην Εθνική μας Αντίσταση...

ΝΑΟΥΣΑ

Θα σε τραγουδήσω πάλι
ηρωϊκή μου πολιτεία Νάουσα
με τα ιστορικά σου μνημεία
και των γυναικών τη θυσία
στην Αραπίτσα
για τους αγώνες της λευτεριάς
του εικοσιένα...

Θα σε τραγουδήσω πάλι
όμορφή μου πολιτεία Νάουσα
με τα πολλά σου τα νερά
τα λούλουδα στις αυλές
στα πάρκα και στους παχτσέδες.
Τα καταπράσινά σου βουνά
και τους ανθρώπους σου τους γλεντζέδες
με τους χορούς και τα τραγούδια.

Θα σε τραγουδήσω πάλι
γαλήνια μου πολιτεία Νάουσα
απ' της καρδιάς μου τους παλμούς
για τους καημούς και τις χαρές σου
για την παλιά σου ιστορία
και την καινούργια σου πορεία
στο πνεύμα, στη τέχνη και δημιουργία
με των παιδιών σου τη δράση και προσφορά
στον τόπο και στο λαό μας.

Πότε μαθαίνουν καλύτερα τα παιδιά

Το πρόβλημα, σε ποιά ηλικία το παιδί μαθαίνει καλύτερα, δηλαδή με μεγαλύτερη ευκολία και περισσότερο επιπομένως πράγματα, απασχολεί τόσο τους γονείς όσο και τους δασκάλους. Για να μη ταλαιπωρούμαστε άσκοπα μαθητές, γονείς και δάσκαλοι είναι απαραίτητο να έχουμε υπόψη μας τα σχετικά πορίσματα των εφηρμοσμένων μελετών των επιστημόνων της αγωγής για να ρυθμίζουμε ανάλογα την εργασία μας στο σχολείο και στο σπίτι.

Βασικά θα πρέπει να διευκρινίσουμε τι εννοούμε όταν λέμε στο χώρο του σχολείου μάθηση. Ορισμοί υπάρχουν πολλοί. Τον τελευταίο καιρό προτιμώμε οι περισσότεροι δάσκαλοι εκείνον που μας που μας έδωσε ο άλλοτε καθηγητής της Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών Ν. Μελανίτης και σύμφωνα με τον οποίο, όταν λέμε μάθηση εννοούμε το ψυχικό φαινόμενο που συμβαίνει στον εσωτερικό βίο καθενός σε κάθε προσπάθειά του και που συνεπάγεται «απόκτηση Πείρας».

Για την μάθηση αυτού του είδους απαιτείται κάποια ωριμότητα, η οποία διαπιστώνεται ότι αρχίζει να εμφανίζεται στο νήπιο από το 4ο έτος της ηλικίας του. Αλλά για την πραγματική μάθηση, που συντελείται στο σχολείο, η ωριμότητα αυτή δεν είναι ακόμα αρκετή, γι' αυτό και φοίτηση νηπίων 4—5 ετών μόνο σε Νηπιαγωγείο μπορεί να γίνει και αυτό όχι υποχρεωτικά για όλα τα παιδιά, όπως άλλωστε συμβαίνει και στη χώρα μας.

Έρχεται μετά η παιδική ηλικία των 5 ή 6 μέχρι 12 ή 13 ετών, οπότε το παιδί υποχρεωτικά εγγράφεται στο Δημοτικό για να κάνει κτήμα του όσα μορφωτικά αγαθά προβλέπει το Επίσημο Αναλυτικό Πρόγραμμα Μαθημάτων για καθένα από τα έξι σχολικά έτη. Στην περίοδο αυτή η ωριμότητα του παιδιού έχει προχωρήσει αρκετά ώστε να μπορεί τούτο να παρακολουθεί κάποιες μορφές συστηματικής εργασίας, επειδή είναι σε θέση πλέον ν' αφομοιώνει, να κρίνει, να έχει ενδιαφέρον για ό,τι του διδάσκουν.

Έχει παρατηρηθεί από τα ψυχολογικά διδάγματα αναφορικά με τη μαθητική ηλικία, ότι το παιδί από 6—9 ετών που διανύει την πρώτη ηλικία του βασικού σχολείου ορμά με ζωηρότητα και χωρίς διακοπή για να κάμει

Η μάθηση στα παιδιά

κτήμα του γνώσεις του δικού του κόσμου. Η ορμή για πνευματική εξέλιξη στην ηλικία αυτή δεν διέπεται από κάποια σταθερότητα. Είναι ορμή γυνική που κατευθύνεται σε κάθε αντικείμενο η ομάδα αντικειμένων που ανήκουν σε ολότητες και τις αντιλαμβάνονται. Η βαθύτερη όμως σχέση που κτάρχει ανάμεσα στα αντικείμενα αυτά μένει έξω απ' την ορμή του παιδιού. Έτσι, όλος ο πνευματικός βίος των παιδιών αυτήν της ηλικίας δεν ρυθμι-

του Κων. Λαπαθίτσα δασκάλου

ζεται από τα «έσω», από κάποια εσωτερική πνευματική απαίτηση, αλλά «έξωθεν», από τα πράγματα τα έξω απ' αυτό.

Στην ηλικία των 10—12 ετών κατά κανόνα το παιδί διανύει το στάδιο της προσφηθείας. Τα ενδιαφέροντα του τώρα είναι πιο σταθερά απέναντι στις κύριες σχέσεις των αντικειμένων και απέναντι στις κύριες σχέσεις των στοιχείων κάθε αντικειμένου μεταξύ τους. Γενικά τώρα όλη η συμπεριφορά του ρυθμίζεται από τον εσώτερο εαυτό του. Για παράδειγμα το παιδί της ηλικίας αυτής δεν ενδιαφέρεται μόνο για ζώα αλλά ενδιαφέρεται και για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους: π. χ. τους χαλιόδοντες, το μέγεθος, τα πόδια του ελέφαντα και για τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα σ' αυτά τα χαρακτηριστικά.

Οι έρευνες έχουν καταλήξει στα εξής συμπεράσματα:

1. Στην ηλικία των 9—10 ετών αρχίζει να οργανώνεται καλύτερα η νοημοσύνη.
2. Το παιδί στην ίδια ηλικία μπορεί να έχει παραστατική νοημοσύνη: μπορεί να ξεχωρίζει το απαιτητό από το ορθό.
3. Αρχίζει να μπορεί να διαλέγει ανάμεσα σε πολλά άλλα πράγματα.
4. Μπορεί να χαράζει οριζάντιο επίπεδο.
5. Μπορεί να καταλάβει ότι ο όγκος δεν αλλάζει, όταν αλλάζει η μορφή ενός αντικειμένου (μείωση συγκριτισμού).
6. Τώρα ενδιαφέρεται για το περιεχο-

μενο, δεν ασχολείται πια «πώς» θα το γράψει, αλλά στο τι θα γράψει, η γραφή από όργανο παράστασης γίνεται όργανο ανακοίνωσης. Σε αυτή την ηλικία συμπληρώνεται η βασική τεχνική για την κατάρτιση της γραφής.

Στα 11—12 χρόνια αναπτύσσεται περισσότερο η κοινωνικότητα και η συναισθηματικότητα του παιδιού. Με την εφηβεία η αλλαγή ενδιαφερόντων η απειθαρχία και η ανησυχία των μαθητών η επιθυμία τους να διακριθούν, η ίδια η εφηβεία με τις δυσκολίες της, όλα αυτά δημιουργούν προβλήματα στον παιδαγωγό και συνεπώς προκαλούν διαταραχές στις σχέσεις ανάμεσα στους μαθητές και τους δασκάλους τους. Οι μελετητές των προβλημάτων των μαθητών στην εφηβική ηλικία καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι: αγωγή εξάτο μικευμένη, «επί μέτρω» (SUR MESURE) είναι ακόμη απαραίτητη γι' αυτή την ηλικία παρά για την παιδική.

Στην ηλικία των 10—12 ή 13 ετών τα παιδιά μπορούν να κατακτήσουν καλύτερα, ευκολότερα και περισσότερα μορφωτικά αγαθά, όταν η ψυχοσωματική περίφη στην ζωή τους είναι ομαλή. Γι' αυτό και το πρόγραμμα του Δημοτικού είναι κατάλληλα προσαρμοσμένο στα ενδιαφέροντα του παιδιού.

Από την Δ' τάξη (9—10 έτη) και έπειτα το παιδί έχει κατακτήσει τα κλειδιά της μάθησης, δηλαδή ανάγνωση, γραφή και αριθμηση, μπαίνει πλέον στη λεωφόρο της μάθησης. Τώρα είναι πλέον σε θέση να ασχοληθεί για πολλές ώρες και ημέρες με το ίδιο θέμα, να το εξετάσει με βάθος και πλάτος, επειδή έχουν πιά αναπτυχθεί οι ψυχοπνευματικές του ικανότητες (προσοχή, μνήμη, φαντασία, συλλογιστική ικανότητα, βούληση), όπως και οι σωματικές. Γι' αυτό και η Δ' τάξη θεωρείται η πιο εύκολη, ακριβώς λόγω της ανάπτυξης αυτών των ικανοτήτων. Βοηθεί όμως σ' αυτό και η φύση των μορφωτικών αγαθών, τοιςλάχιστα στο πρόγραμμα Μαθημάτων της χώρας μας, καθώς και η απόκτηση μαθητικών αρετών, όπως είναι η επιμέλεια, η τάξη, η εργατικότητα, οι συνήθειες για σχολική εργασία με τη φοίτηση που προηγήθηκε στις Α', Β', Γ' τάξεις. Κορύφωση αυτής της κατάστασης με τά

την φύση μερικών μαθημάτων, είναι η ΣΤ' τάξη, οπότε το παιδί, μπορεί να μάθει πάρα πολλά πράγματα που θα του μείνουν εφ' όρου ζωής. Όλα τα ανωτέρω στοιχεία θεμελιώνουν την αντίληψη, ότι στο δεύτερο στάδιο της παιδικής ηλικίας (10—13 έτη) τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα από όσο κατά το προηγούμενο (6—9 έτη), όπως λανθασμένα πιστεύουν πολλοί. Στο σημείο αυτό θα αναφερθώ και σε μια προσωπική έρευνα περιορισμένης έκτασης. Οι απαντήσεις όσο κι αν προέρχονται από παιδιά είναι ενδεικτικές και ίσως αποκαλυπτικές. Κι είναι να θυμάσαι κανείς για τις παιδικές διαπιστώσεις που πολύ πλησιάζουν την αλήθεια. Αλλά ας δούμε τα συγκεκριμένα στοιχεία που συγκεντρώσα. Η μικρή έρευνα έγινε ανάμεσα σε μαθητές Ε' και ΣΤ' τάξης ενός Διθέσιου Δημοτικού Σχολείου της περιφέρειας Νάουσας. Από τους 25 μαθητές αυτών των τάξεων (αγόρια, κορίτσια) στα οποία τέθηκε η ερώτηση. «Σε ποιά ηλικία νομίζει ότι μαθαίνει καλύτερα κι ευκολότερα ένα παιδί;» των 18 οι απαντήσεις τοποθετούν αυτή την ηλικία στα 10 με 13 έτη. Συγχρόνως δίνουν και τις αιτιολογίες. Αναφέρω μερικές απαντήσεις πάνω σ' αυτή την ερώτηση που έγινε.

1. Ο μαθητής μαθαίνει καλύτερα «11 ετών, γιατί τότε καταλαβαίνει πιο πολύ» (Ελένη Σ. 11 ετών)

2. «12 ετών γιατί τότε αρχίζει το παιδί να μεγαλώνει» (Λεμονιά Σ. 11)

3. «10 ετών γιατί ο δάσκαλος η δασάλα τους λέγει για περισσότερα πράγματα (Ντίνα Α 11 ετών)

4. «12 ετών, γιατί έχει επικοινωνία με ανθρώπους» (Γεώργιος Κ. 12 ετών)

5. «10 ετών, γιατί είναι περίεργος και θέλει να μάθει πολλά» (Γεωργία Ν. 11 ετών).

Γεννάται τώρα το εξής ερώτημα «ποιά είναι τα κίνητρα που ωθούν για μάθηση; «Τα κίνητρα για μάθηση είναι εσωτερικής ή εξωτερικής φύσεως. Οι οργανικές ορμές, όπως της αυτοσυντήρησης, οι κοινωνικές, όπως η ορμή για επικοινωνία, μίμηση και αναγνώριση. Οι πνευματικές (ορμή για γνώση, καλλιτεχνία είναι κίνητρα εσωτερικής φύσεως.

Οι ποιινές, οι αμοιβές, η καθοδήγηση, ο λίγος φόβος, η λίγη άμειλλα, η ελπίδα και ο ανταγωνισμός, οι βιταμίνες αυτές της ζωής» κατά τον Ε. SOYRÉAU, η αυτοεκτίμηση, η επιτυχία, η βαθμολογία, το περιβάλλον (σαν

οικογένεια, σχολείο, κοινωνία κ.λπ.) είναι μερικά από τα πολλά κίνητρα εξωτερικής φύσεως.

Εδώ θα πρέπει να τονισθεί ότι ο κάθε είδους δάσκαλος κάνει καλά την δουλειά του, όταν είναι καλά πληροφορημένος σχετικά με τους μαθητές του. Όταν δηλαδή γνωρίζει ποιά είναι τα κίνητρά τους, για να εφαρμόσει τους καλύτερους, τους πιο πρακτικούς και αποδοτικούς τρόπους για να τους ικανοποιήσει. Πολλές φορές το μορφωτικό αγαθό που πρόκειται να διδασχθεί πρέπει να ανταποκρίνεται και στα εσωτερικά κίνητρα των μαθητών. Γι' αυτό ένα μεγάλο μέρος των προσπαθειών των διδασκόντων είναι να ελκύουν το ενδιαφέρον των μαθητών τους προς τα διδασκόμενα με μέσα που ανταποκρίνονται κάθε φορά στην ψυχολογική τους κατάσταση.

Στην ερώτηση «ποιές αιτίες εμποδίζουν το μαθητή και δε μαθαίνει;» μερικές από τις απαντήσεις που πήραμε είναι:

- 1) «Μήπως φταίει που δεν έχει το παιδί θέληση»
- 2) «Καταπίεση των γονέων»
- 3) «Η τηλεόραση»
- 4) «Το πολύ παιχνίδι, ή ένα δυσάρεστο γεγονός στο σπίτι»
- 5) «Το ότι ο μαθητής δεν προσέχει στο μάθημα»
- 6) «Αμελεί τα μαθήματά του για να δει τηλεόραση»
- 7) «Δε διαβάζει αλλά παίζει και διαβάζει MIKY — MAOYΣ»
- 8) «Η φασαρία μέσα στο σπίτι κι η απροσεξία του».

Η άλλη ερώτηση αφορά στα κίνητρα. «Τι διευκολύνει το μαθητή στο να μαθαίνει πιο εύκολα και πιο πολλά πράγματα;»

Εδώ δόθηκαν απαντήσεις, όπως οι παρακάτω:

- 1) «Το ότι αγαπάει τα γράμματα κι έχει θέληση»
- 2) «Ο δάσκαλος και η μελέτη»
- 3) «Όταν προσέχει και είναι δραστήριος»
- 4) «Ο τρόπος που το λέει ο δάσκαλος το μάθημα και τους το εξηγεί». Από όλα τα ανωτέρω γραφόμενα μπορούμε τώρα να μιλήσουμε και ποιοί τρόποι μάθησης υπάρχουν. 1) Μαθαίνει κανείς λύνοντας οποιασδήποτε φύσεως πρόβλημα. 2) Με στιγμιαία σύλληψη ιδεών. 3) Συνδέοντας τα νέα με τα παλιά τα γνωστά με τα άγνωστα. 4) Μιμούμενος τους άλλους στην ομιλία, διάδραση και άλλες συνήθειες. 5) Με

κατανόηση κι απομνημόνευση. Οι 1η και 5η απόψεις προβάλλονται από την συνειρμική ψυχολογία, η 2η από τη μορφολογική και οι 3η και 4η από την ψυχολογία των «εξηρημαμένων αναλαστικών» (KEFLFEXES CONPITIO-NELLES).

Άλλοι ψυχολόγοι (THORNDIKE, WERTHEIMER, KOFFKA κ.ά.) διατύπωσαν εφτά νόμους που διέπουν την μάθηση και αναφέρονται περιληπτικά 1) ο νόμος της ασκήσεως: με επανάληψη η χρήση ο δεσμός ανάμεσα στο ερέθισμα και στην αντίδραση γίνεται ισχυρότερος, όταν λείπει η επανάληψη, αυτός εξασθενεί. «Εκ των ομοίων ενεργειών αι έξεις», κατά τον Αριστοτέλη. 2) Ο νόμος του αποτελέσματος: Ο δεσμός ανάμεσα στο ερέθισμα και την αντίδραση δυναμώνει κάθε φορά που το αποτέλεσμα κάποιας προσπάθειας φέρνει ικανοποίηση στο άτομο. Το αντίθετο συμβαίνει σε προσπάθεια που δε φέρνει ικανοποίηση. 3) Ο νόμος της συνάφειας: Ο σύνδεσμος ανάμεσα σε δυο γεγονότα ταυτόχρονα ή διαδοχικά έχει σαν αποτέλεσμα μάθηση και αμοιβαία ανάπλασή τους αργότερα. 4) Ο νόμος της αφομοιώσεως (ASSIMILATION): Όσες φορές το άτομο αντιμετωπίζει νέα κατάσταση μάθησης, ξαναφέρει στη μνήμη του τα στοιχεία εκείνα της παλιάς πείρας, τα οποία επειδή έχουν σχέση με το καινούργιο βοηθούν στην οικειοποίηση, την αφομοίωσή του. 5) Ο νόμος της αναλογίας: όποιος μαθαίνει τελείως νέα κατάσταση αντιδρά σ' ορισμένο μόνο στοιχείο της ή σ' άλλη κατάσταση που μοιάζει μ' αυτή. 6) Ο νόμος της εντάσεως: η μάθηση προχωρεί γοργά και αποτελεσματικά, όταν τον μαθητευόμενο κατέχει ευχάριστη συναισθηματική κατάσταση που προκαλείται προπαντός από αυτά τα ίδια τα πράγματα που έχει να μάθει. 7) Ο νόμος της αναλύσεως και της συνθέσεως: Το υποκείμενο μαθαίνει αναλύοντας τα σύνθετα στα απλά στοιχεία τους ή αντίστροφα συνθέτοντάς τα.

Συνοπτικά συμπεραίνεται ότι και η καλύτερη μέθοδος δε μπορεί να κάνει τίποτε όταν η ψυχή του παιδιού κυριαρχείται από την απάθεια. Όλη η επιτυχία της μάθησης και γενικά της αγωγής έγκειται στην προσπάθεια που θα κάνει το παιδί. Τίποτα δεν μπορεί ν' αντικαταστήσει την προσωπική προσπάθεια. Χρειάζεται λοιπόν και μία δυνατή θέληση. Και ακόμη το παιδί πρέπει να βοηθηθεί ώστε να γίνει ικανό να ανακαλύπτει μόνο του αυτό που

θα μάθει. Αυτή είναι η λεγόμενη επαναστατική μάθηση.

Τί μαθαίνουν τα παιδιά;

Το πρόβλημα «τι μαθαίνουμε» αναφέρεται στο υλικό που αφομοιώνουμε και κάνουμε κτήμα μας. Το υλικό αυτό περιλαμβάνει αντιλήψεις, έννοιες, γνώσεις, ιδέες, ικανότητες, συνήθειες, (έξεις), διαθέσεις, ενδιαφέροντα, ανάπτυξη ψυχικών δεξιοτήτων. Τέλος υπάρχουν και οι διαταραχές της μάθησης. Τα αίτια διαταραχών της μάθησης μπορεί να είναι: α) Ενδογενή (εσωτερικά του ατόμου): έλλειψη ενδιαφέροντος, αργός ρυθμός εργασίας (αργοκίνητο παιδί), απροσαρμοστίες, αβρώστειες, (εγκεφαλίτιδες, αμυγδαλίτιδες, τραυματισμοί κ.λ.π.), δόλβες αδένων, χαρακτηριστικά (επιθετικότητα, δειλία, αποθάρρυνση, φόβος κ.λ.π.). β) Εξωγενή: οικογενειακά προβλήματα 1) ορφάνια μερική ή ολική, δεύτερος γάμος του ενός γονέα, διαζύγιο, διαμονή σε οικοτροφείο, δυσαρμονίες με αδελφία ή γονείς, διέγερση ερωτισμού φιλοδοξιών κ.ά. 2) Σχολικά προβλήματα: ιδιότητα προσωπικότητας δασκάλου, διδακτηρικά προβλήματα, έλλειψη μέσων διδασκαλίας, δυσκολίες μαθημάτων κ.λ.π. 3) Προβλήματα ευρύτερου περιβάλλοντος: κακή γειτονιά, κακές συντροφιές, μακρινή πορεία για μετάβαση κι επιστροφή από το σχολείο κ.λ.π. Εδώ υπάρχει ένας φαύλος κύκλος: τα αίτια δημιουργούν διαταραχές στη μάθηση, αλλά και οι διαταραχές δημιουργούν αίτια. Η αβρώστεια π.χ. διακόπτει τη μάθηση, το παιδί μένει καθυστερημένο, το στενοχωρούν έπειτα γονείς, δάσκαλοι, συμμαθητές που έμεινε σε χαμηλά επίπεδα μάθησης.

Το παιδί τότε πεισιμάνει, δε μελετά και κατεβαίνει σε πιο χαμηλό επίπεδο κ.ο.κ. Τί μέτρα θα ληφθούν; Αυτό είναι εύκολο να το πει κανείς: να επισημανθούν τα αίτια, να θεραπευθούν αν θεραπεύονται, να μειωθούν αν μειώνονται, να γίνουν ανεκτά η τελευταία λύση. Ο Γερμανός παιδαγωγός W. CORREL λέγει «σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να τιμωρείται η άρνηση για εργασία». Εύκολο είναι να τα λέγει κανένας αυτά που λέχθηκαν παραπάνω, δύσκολο είναι να τα εφαρμόσει.

Η ΠΑΡΕΛΑΣΗ

Έφυγεν ο Λευτέρης, ο μεγάλος
ο αδερφός του Μίλτου, με την τρίτη τάξη
να παρελάσει... μεγαλεία!

Κι ο Μίλτος ο μικρούλης

— γι αυτόν δεν άνοιξε μήτε το Νηπιαγωγείο —
κλαίει και δέρνεται, παρηγοριά δεν έχει.
και τί θα γίνει με την πολυκατοικία...

Αχ! ας μπορούσαν κάπου κάπου κι οι μεγάλοι
για μικροπράγματα που φεύγουν να δακρύζουν,
πες για το σπίτι το παλιό, για την αυλή που
εχάθη,

για τα πορτοπαράθυρα που έγιναν ξένα,
για τους γειτόνους που σκαρπίσαν στους ανέμους.

Κλαίει με λυγμούς ακόμη ο Μίλτος ο μικρούλης.
Κοντεύει μεσημέρι. Δεν τον μέλλει
για τους ενοίκους. Για τον αδερφό του,
το σύντροφό του, που έφυγε, αυτός κλαίει.

Ο ΤΟΠΟΣ ΜΟΥ

Αυτόν τον κάμπο τον πλατύ
από του Βέρμιου τα ριζά που απλώνεται,
τεντώνεται, θαρρείς, τη θάλασσα
για να φιλήσει
μες στην καρδιά τον έχω.

Κι αυτό το όμορφο βουνό
που απ' την καρδιά του κάμπου βγαίνει
κι ανεβαίνει να σμίξει με τον ουρανό
μες στην ψυχή μου τό 'χω.

Και τη μικρή πατρίδα μου
που σαν την πέρδικα μες στο βουνό φωλιάζει
κι όλο τον κάμπο σεργιανά
πώς να το πώ;
Μες στην ψυχή, μες στην καρδιά την έχω.

του Θωμά Γαβριλίδου

Η προστασία της Αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς σαν φορέας εθνικής μνήμης

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί μια συνοραφή σημειώσεων που χρησιμοποιήθηκαν σαν βάση για μια συζήτηση, με σχετικό θέμα, που οργάνωσε ο «Εκπαιδευτικός Όμιλος Νάουσας» τον Οκτώβριο του 1984, και βέβαια δεν έχει απαιτήσεις μιας ολοκληρωμένης μελέτης. Οι σημειώσεις αυτές στηρίχθηκαν κυρίως σε μία σειρά άρθρων που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Αρχιτεκτονικά θέματα» τ. 9, 1975, Οθ. Δουμάνης, Αθήνα 1975 και πιο συγκεκριμένα, στα άρθρα των:

α) Σ. Κονταράτου, αρχιτέκτονα: «Η προστασία της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» Καταβολές και χαρακτηρισμός μιας ιδεολογίας».

β) Γ. Σαρηγιάννη, αρχιτέκτονα - πολεοδόμου: «Μνημεία και παραδοσιακά σύνολα σαν ενεργά στοιχεία της Πόλης».

γ) Ι. Κριθάκη, αρχιτέκτονα: «Οι διεθνείς αρχές των αναστηλώσεων σήμερα».

δ) Π. Κομίλη, αρχιτέκτονα - πολεοδόμου: «Περιφερειακή Ανάπτυξη και διατήρηση των Παραδοσιακών οικισμών», όπου και παραπέμπονται οι ενδιαφερόμενοι για πληρέστερη διδασκαλία.

Παρά ελλο τον αποσπασματικό τους χαρακτήρα, κρίθηκε σκόπιμη η δημοσίευση των σημειώσεων αυτών, απ' τη μία μεριά λόγω του επίκαιρου του θέματος, με την ευκαιρία της σύνταξης της πολεοδομικής μελέτης της Νάουσας και της αναγνώρισης του οικιστικού της πλούτου, κι απ' την άλλη γιατί μπορούν να αποτελέσουν την αρχή

Σπίτια στην οδό Χ' Κουρκούτα (Γαλάκεια) στη Νάουσα. Τυπικό παράδειγμα ζωντανού παραδοσιακού οικιστικού συνόλου

ενός γόνιμου διαλόγου που θα οδηγήσει στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης στα θέματα της προστασίας της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς και κύρια της παράδοσης

του Αλέξανδρου Γ. Οικονόμου αρχιτέκτονα - πολεοδόμου

του πρόσφατου παρελθόντος μας (19ου - 20ου αι.) με στόχο την ανάδειξή της, την προβολή της και την άντληση διδαγμάτων ωφέλιμων για την παραπέρα εξέλιξη της σύγχρονης οικοδομικής, αλλά και του τρόπου της ζωής μας.

Αναγκαιότητα ύπαρξης εθνικής μνήμης.

Σε κάθε έθνος, η ύπαρξη και τόνωση της εθνικής του μνήμης, είναι απαραίτητη για την ίδια του

την υπόσταση και την εθνική του ανεξαρτησία. Η εμπέδωση και η σχυροποίηση της αυτογνωσίας τους έθνους γίνεται όχι μόνο με την γνώση της πολιτικής του ιστορίας αλλά και με την ύπαρξη και ένταξη στην καθημερινή του ζωή των άλλων φορέων της εθνικής του μνήμης, ανάμεσα στους οποίους ξεχωριστή θέση κατέχει το ανθρωπογενές περιβάλλον, όπως αυτό διαμορφώθηκε κατά την διάρκεια της Ιστορίας.

Ιστορική αναδρομή

Από την χαραυγή του πολιτισμού οι άνθρωποι έσπεκαν με κάποιο σεβασμό απέναντι στα δημιουργήματα των προηγούμενων εποχών, και κύρια σ' αυτά που είχαν ή αποκτούσαν κάποια αξία συμβολική ή μνημειακή. Ωστόσο ο σεβασμός αυτός ήταν αρκετά περιορισμένος και σπάνια στέκον

Παλιό αστικό σπίτι με αυλή στην οδό Κοραή

Παλιό σπίτι στα Μπατάνια

ταν εμπόδιο στην αντικατάσταση των παλότερων μνημείων από άλλα νεώτερα έργα (π.χ. Ακρόπολη Αθηνών, όπου τα παλιότερα ιερά αντικαταστάθηκαν αρκετές φορές κατά την διάρκεια των αιώνων).

Το ενδιαφέρον για την διαφύλαξη των αρχαιοτήτων αρχίζει από την ελληνιστική περίοδο και τα πρώτα διατάγματα για την προστασία αρχιτεκτονικών μνημείων βγαίνουν από τους τελευταίους ρωμαίους αυτοκράτορες.

Η έρευνα όμως για τα ιστορικά μνημεία, όπως σήμερα την εννοούμε, αναπτύχθηκε στην Αναγέννηση, μέσα στα πλαίσια της όλης αρχαιολατρίας της εποχής, αρχαιολατρεία που αποτέλεσε ταυτόχρονα την αποκλειστική γλώσσα της άρχουσας τάξης που επιδίωξε να δημιουργήσει έτσι μια βαθιά πολιτιστική διάσταση από το λαό πράγμα που δεν συνέβαινε στον μεσαίωνα. Έτσι μειώθηκε και κηλιδώθηκε η λαϊκή κουλτούρα και ότι αυτή είχε δημιουργήσει (γοθικοί ναοί, COMMEDIA DEL ARTE κλπ., χαρακτηριστικά βάρβαρα και άξεστα κατα-

κευάσματα).

Ο ρομαντισμός και ο συνακόλουθός του ιστορισμός, αντιδρώντας σ' αυτήν την άποψη, κατάφερε να δεικνύει σε μεγάλο βαθμό την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς και να περιλάβει τα γοθικά μνημεία και γενικά την χριστιανική τέχνη, να καταξιώσει το λαϊκό και γηγενές στοιχείο, την λαϊκή παράδοση, και τέλος να ερευνήσει το τοπικό και χρονικά απομακρυσμένο, το εξωτικό, το περιφερειακό και το πρωτόγονο.

Το αίτημα για συντήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποκρυσταλλώθηκε σαν αντίδραση προς τις συνθήκες που δημιούργησε η βιομηχανική επανάσταση, με πρώτη μάλιστα την Αγγλία, σε συνδυασμό με περιβαλλοντικά προβλήματα που προκάλεσε η βιομηχανική επανάσταση.

Γενικά διαπιστώνεται ότι το κίνημα αυτό της προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς παρουσιάζεται σ' όλη την ιστορική του διαδρομή μ' έναν αμφίθυμο χαρακτήρα: Απ' τη μία μεριά

σαν συντηρητικό και αντιδραστικό, στο μέτρο που εκφράστηκε σαν νοσταλγία επιστροφής σε προκαπιταλιστικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης, και από την άλλη σαν προοδευτικό, στο μέτρο που είδε την ιστορική διάσταση της πραγματικότητας και υιοθέτησε αξίες περιφρονημένες από την άρχουσα τάξη. Ακόμη και σήμερα δεν έχει ξεπεραστεί αυτή η θεώρηση.

Σήμερα, η οικολογική προσέγγιση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που εντάσσεται σε μια ευρύτερη θεώρηση του περιβάλλοντος σαν χώρου ζωής, προσελκύει στο κίνημα της προστασίας ευρύτερες κοινωνικές ομάδες. Παράλληλα εκδηλώνεται η σύγκρουση ανάμεσα στην ιδεολογική ανάγκη ενός μέρους της άρχουσας τάξης να διατηρήσει στο επίπεδο της κατανάλωσης (τουρισμός) κάποιους θύλακες προστατευόμενης ομορφιάς ή σημαντικότητας, και στην πρακτική ενός άλλου μέρους της άρχουσας τάξης να υποστηρίζει, στο επίπεδο της παραγωγής, μια ορισμένη οικονομικοπολιτική πραγματικότητα που καθορίζει την χωρίς όρια

ανάπτυξη, με όλες τις θυσίες και καταστροφές που αυτή επιφέρει σε επίπεδο τρόπων ζωής και περιβάλλοντος.

Ενεργοποίηση μνημείων ως φορέων εθνικής μνήμης.

Στην Ελλάδα, η πρακτική που ακολουθήθηκε μέχρι τώρα αποσκοπούσε στην απομόνωση και αποστέωση ή κερδοσκοπική εκμετάλλευση των μνημείων (τουρισμός), ανάλογα με την διδασκαλία της ιστορίας. Ειδικά για τα παραδοσιακά σύγχρονα μνημεία πρέπει να τονιστεί, ότι η εγκατάλειψη και εξαφάνισή τους έχει άμεση σύνδεση με την προσπάθεια αποφυγής της γνώσης της σύγχρονης εθνικής ιστορίας, επειδή ακριβώς είναι υπό επικίνδυνη η γνώση και η συνειδητοποίησή της. Ανάλογο είναι το φαινόμενο και με τα βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία.

Τα αίτια της επικράτησης των κερδοσκοπικών τάσεων και όχι του σεβασμού και της διατήρησης των παραδοσιακών μνημείων και συνόλων εντάσσονται στο όλο πλαίσιο της ελληνικής μεταπολεμικής οικονομίας. Οι βασικές δομές της οικονομίας αυτής που επεδρούν στην καταστροφή των συνόλων είναι δύο:

ΓΕΝΙΚΗ: πλαίσιο καταναλωτικής οικονομίας που έχει σαν προϋπόθεση ύπαρξης την συνεχή αύξηση κάθε είδους οικονομικής δραστηριότητας και άρα, της οικοδομικής.

ΕΙΔΙΚΗ: πλαίσιο εξειδίκευσης της μεταπολεμικής ελληνικής οικονομίας στην οικοδομική και όχι σε άλλες δραστηριότητες

Αστικό σπίτι, στο πρότυπο των Πλακωτικών σπιτιών. Πάροδος οδού Κοραή

(π.χ. βαριά βιομηχανία), ενταγμένα σε γενικότερες συνδέσεις και εξαρτήσεις της ελληνικής οικονομίας από άλλες ευρωπαϊκές ή υπερ ατλαντικές οικονομικές δομές.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις δεν πρέπει να οδηγήσουν στην άρνηση της σημασίας που έχουν οι προσπάθειες για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος μέσα στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος. Η αποτελεσματικότητά τους είναι βέβαια περιορισμένη, μιά που οι φορείς τους δύσκολα μπορούν να ξεπεράσουν κάποια προσυμφωνημένα όρια στην αντιδικία τους με τους φορείς των οικονομικοπολιτικών συμφερόντων της τάξης στην οποία ανήκουν. (Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι σε καμιά σταυροφορία για την προστασία του παραδοσιακού περιβάλλοντος δεν παραλείπεται το επιχείρημα της μακροπρόθεσμης έστω οικονομικής απόδοσης). Ωστόσο, χάρη σ' αυτές τις προσπάθειες αποτρέπεται ένα μέρος τουλάχιστον απ'

τις ανεπανόρθωτες καταστροφές, στις οποίες οδηγεί η λογική του συστήματος. Κι αυτό είναι οπωσδήποτε κέρδος, τόσο για την σημερινή όσο και για την μελλοντική κοινωνία.

Πρόταση

Το μνημείο είτε είναι αρχαίο ή απλός χώρος, είτε είναι χρησιμοποιούμενο σήμερα κτίριο ή περιοχή πόλης, πρέπει από μόνο του να αποτελέσει πηγή δδαγμάτων, εθνικού φρονήματος και βασικό φορέα εθνικής μνήμης, που θα δώσει αφορμή στους κατοίκους της πόλης να το συνδέσουν με τους άλλους αντίστοιχους φορείς μνήμης και τελικά να ενεργοποιήσουν την γνώση της πολιτικής και πολιτιστικής ιστορίας. Επομένως το μνημείο πρέπει να αποτελέσει αναπόσπαστο τμήμα, ζωντανό και ενεργό του πολιτισμού της πόλης.

— Αν δεν είναι «οικιστικά χρήσιμο», να ενταχθεί σε δίκτυο πρασίνου — ελεύθερου χώρου — άξονα κυκλοφορίας πεζών, γενικά σε άξονα κοινωνικής ζωής της πόλης.

— Αν είναι «οικιστικά χρήσιμο», τότε πρέπει να πάρει λειτουργία ανάλογη με την αρχική του χρήση ή άλλη που του ταιριάζει, κάτω από ελεγχόμενες συνθήκες χρήσης για την αποφυγή αλλοίωσης ή καταστροφής του.

Ειδικότερα για τις περιοχές κατοικιών, που αποτελούν τα καθαυτό παραδοσιακά σύνολα, και σε πόλεις που δεν έχει αυξηθεί η αξία γής, είτε λόγω μικρών συντελεστών δόμησης είτε λόγω κατακρεούργησης των μικρών ι-

διοικησιών από το νέο «ορθολογικό» ρυμοτομικό σχέδιο, πρέπει να σημειώσουμε ότι διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό «παραδοσιακές κοινωνικές σχέσεις», η έννοια «γειτονιά» έχει την ουσιαστική της σημασία, οι σχέσεις διατιθέμενης γής — κατοίκων και ανοιχτών - κλειστών χώρων είναι σχεδόν ιδεώδεις και γενικά αποτελούν νησίδες ορθής πολεοδομικής δομής και στεγαστικών παραμέτρων βασισμένες στην ανθρώπινη κλίματα.

Η οποιαδήποτε επομένως επέμβαση σε τέτοιες περιοχές πρέπει πρώτα απ' όλα να διαφυλάττει τον χαρακτήρα τους από άποψη κοινωνικού περιεχομένου. Ξεφεύγοντας από το όλο κύκλωμα της «κατανάλωσης» της κατοικίας, η έννοια της αποκατάστασης — αναστήλωσης — μαζί με την ενεργό χρήση, αποτελούν τα μοναδικά μέσα για την διατήρηση ενός πολεοδομικού συνόλου.

Επίλογος

Ανακεφαλαιώνοντας και συνοψίζοντας επισημαίνουμε:

Σπίτι και μύλος Ματθαίου στην οδό Σωφρονίου. Παράδειγμα συνύπαρξης κατοικίας και βιοτεχνικής δραστηριότητας

Ορισμένα εκρηκτικά φαινόμενα της εποχής μας (υπέρμετρη διόγκωση αστικών κέντρων, εγκατάλειψη υπαίθρου, εντατική και αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, βιομηχανική και εμπορική ανάπτυξη με απαιτήσεις για μεγάλης κλίμακας τεχνικά έργα, ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού), ασκούν πιέσεις ακόμα και σε περιθωριακές περιο-

χές.

Με τις καταστροφές που προκάλεσαν αυτά τα φαινόμενα, τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του παρελθόντος έγιναν σπανιότερα (και επομένως πολυτιμότερα) σαν ιστορικά και πολιτιστικά τεκμήρια. Κυρίως όμως απόκτησαν μια μοναδική αξία σαν οάσεις ισορροπίας, ποικιλίας και ανθρώπινου μετρου μέσα στο σύγχρονο τεχνοκρατικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από αναρχία, μονοτονία και γιγαντισμό ή ακόμα σαν πρότυπα για την δημιουργία ενός ανθρωπινότερου περιβάλλοντος στο μέλλον.

Έτσι, παραλλάζοντας το σύνθημα του Συμβουλίου της Ευρώπης «ένα μέλλον για το παρελθόν μας» για το έτος «Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς» (1975), σε «ένα παρελθόν για το μέλλον μας», (Σ. Κονταράτος) μπορούμε να πούμε ότι παίρνει νέο νόημα το παρελθόν σαν θεμέλιο του μέλλοντός μας, το νόημα που θα δώσουμε στην πράξη, δουλεύοντας για το μέλλον της χώρας μας μέσα από ένα δικό μας όραμα.

Αφιέρωμα στον Μάριο Χάκκα

- 1931: Γέννηση στη Μακροχώμη της Φθιώτιδας.
- 1935: Η οικογένεια Χάκκα στην Καισαριανή.
- 1950: Αποφοίτηση από το Γυμνάσιο — Φοίτηση στη σχολή Σαμαρειτών του Ερμού Στανού. Εθελοντής νοσοκόμες στο στρατόπεδο πολιτικών κρατουμένων της Γιάδρου.
- 1952: Προποσιτής φοιτητής στην Πάντειο. Γράφει τα πρώτα του ποιήματα.
- 1954: Σύλληψη και καταδίκη σε τέσσερα χρόνια με βάση το Νόμο 509. Εκτίει την ποινή στις φυλακές της Καλαμάτας και της Αίγινας. Γράφει τα πρώτα του διηγήματα.
- 1958: Αποφυλάκιση. Υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία ως μοναχός σε διάφορες μονάδες των Δ.Ο.Μ.
- 1960: Αφυπηρέτηση. Ενεργό μέλος της ΕΔΑ.
- 1962: Πρώτα σημάδια ρήξης των σχέσεών του με την επίσημη αριστερά.
- 1963: Σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα ως μέλος της Φ.Ε.Ν. (Φιλοπροοδευτικής Ένωσης Νέων).
- 1965: Τυπώνει την ποιητική συλλογή «Όμορφο καλοκαίρι».
- 1966: Κορύφωση της ρήξης με την επίσημη αριστερά. Τυπώνει τη συλλογή διηγημάτων «Τυφεκιόφορος του εχθρού».
- 1969: Προσβάλλεται από καρκίνο. Συνεχίζει μεταστάσεις. Αγωνίζεται, όπως μπορεί, να προλάβει να τελειώσει τα γραπτά του.
- 1970: Κυκλοφορεί τη συλλογή διηγημάτων «Ο μπιντές και άλλες ιστορίες».
- 1972: Πεθαίνει τα ξημερώματα της 5 Ιουλίου, χωρίς να προφτάσει να δει τυπωμένο το τελευταίο του βιβλίο «Το κοινόβιο».

Το μικρό αφιέρωμα της Νιάουσας στο Μάριο Χάκκα, έναν από τους αξιολογότερους νεοέλληνες πεζογράφους, εντάσσεται στα πλαίσια της προσπάθειάς της να φέρει κοντύτερα τους αναγνώστες της στη σύγχρονη λογοτεχνία. Για το σκοπό αυτό θα ακολουθήσουν και άλλα αφιερώματα σε σύγχρονους Έλληνες λογοτέχνες...

Σχόλια για την ιδεολογική περιπέτεια του Μάριου Χάκκα

Η περίπτωση του Μάριου Χάκκα, για όσους δε φορύν κομματικές παρωπίδες, δεν είναι τίποτα άλλο παρά η φυσιολογική συμπύκνωση του δράματος χιλιάδων ανθρώπων που πίστεψαν κάποτε στο αριστερό όραμα και, απογοη-

Χρήστος Μουχάνγιερ

τευμένοι από τις αλλεπάλληλες διαψεύσεις, προτίμησαν την κοινωνική αποστασιοποίηση, έσχατο μέσο διαφύλαξης των υπολειμμάτων της ατομικής τους αξιοπρέπειας.

Πράγματι, η ιχνηλασία της βιοματιχής του πορείας δεν έχει να μας αποκαλύψει τίποτα το ιδιαίτερα ξεχωριστό: είναι η τυπική περίπτωση χιλιάδων αγωνιστών της αριστεράς, που ανακάλυψαν ότι η εξουθένωση της ιδεολογικής τους πίστης δεν οφειλόταν μόνο στη συντριβή του επαναστατικού εγχειρήματος από τους ταξικούς τους αντιπάλους αλλά και στη διάβρωση του κομματικού φορέα της επανάστασης από το σταλινικό σαράκι. Η παραίτηση, λοιπόν, και η οδύνη της αυτοαπομόνωσης ήταν η αναπόφευκτη κατάληξη μιας πορείας γεμάτης από προσωπικές θυσίες και έντονες ιδεολογικές δοκιμασίες που δεν είχαν αντίκρουσμα. Παύ πρέπει, όμως, να αναζητήσουμε την «ειδοποιό» διαφορά του Χάκκα από τους υπόλοιπους; Νομίζω στο γεγονός ότι ο Χάκκας υπήρξε ένας

από τους ελάχιστους που τόλμησαν να μιλήσουν σε «καιρούς δύσκολους» και παρέκαμψαν το ψευτοδίλημμα του τύπου «ό,τι συμφέρει στο κόμμα», που τόσο ταλάνισε τον αριστερό χώρο και οδήγησε χιλιάδες αγωνιστές της στην απόγνωση της σιωπής και της παραίτησης.

Δεν είναι δύσκολο να επισημάσουμε τις ιδεολογικές μεταλλάξεις του Χάκκα. Αρχικά εντοπίζονται στο διάστημα της τετραετίας φυλάκισής του (1954 — 58), όπου, εκτός από τη δοκιμασία της μόνωσης, ανακάλυψε και το διάτρητο της σταλινικής ηθικής. Οι τραυματικές εμπειρίες του Χάκκα κατά την περίοδο αυτή, όπως αργότερα αποκαλύπτονται στον «Τυφεκιόφορο του εχθρού» (δες λ.χ. τα 5 διηγήματα «Της Φυλακής»), ή στο «Κοινόβιο» («Με τη θέλησή μου», «Μπροστά σ' έναν τάφο») και στο διήγημα «Τα κόκκινα μερμήγκια», που δεν το συμπεριέλαβε σε καμιά από τις τρεις συλλογές (γιατί άραγε!), παραπέμπουν σταθερά στην ιδεολογική υπονόμευση της αριστερής συνείδησης όχι μόνο από τους ταξικούς της αντιπάλους αλλά κυρίως από τους ίδιους τους υπερασπιστές της.

Η δίχρονη περιπέτεια της στρατιωτικής του θητείας (1958 — 1960) φαίνεται ότι συντέλεσε στην ανασύνταξη της κλονισμένης του πίστης. Τα διηγήματα «Του στρατού» στον «Τυφεκιόφορο του εχθρού», παρά τον πικρό και σαρκαστικό χαρακτήρα τους, εμφανίζουν σαφή δείγματα αγωνιστικής εγκαρτέρησης που βοηθάει στην αξιοπρεπή υπέρβαση των δυσκολιών τις οποίες αντιμετωπίζει ένας χαρακτηρισμένος στρατιώτης Γ' κατηγορίας και μέλιστα μοναχός.

Ο Χάκκας διέκοψε ουσιαστικά τις σχέσεις του με το κόμμα το 1966. Στο διάστημα αυτό φαίνεται ότι εξάντλησε όλα τα περιθώρια συναισθηματικής και λογικής ανοχής που διέθετε απέναντί του. Είναι η περίοδος της σκληρής απορριπτοποίησης των νεανικών οραμάτων, της βαθμιαίας αποκάλυψης της πραγματικής ταυτότητας της ελληνικής αριστεράς. Κι όλα αυτά, παρά το

ότι εμφανίζει μιαν αξιοσημείωτη κομματική δραστηριότητα: αμέσως μετά τη θητεία του ως δρών μέλος της ΕΔΑ, γύρω στα 1963 ως μέλος της Φιλοπροοδευτικής Ένωσης Νέων και από το 1964 ως δημοτικός σύμβουλος Καισαριανής. Η αναζήτηση των λόγων αυτής της ρήξης μας παραπέμπει προφανώς στην εμμονή του Χάκκα να υπερασπίζεται ορισμένα αιτήματα για εκδημοκρατισμό του κόμματος, αλλά ταυτόχρονα και στην ικανότητά του να αντιληφθεί έγκαιρα τη ραγδαία μικροαστικοποίηση της αριστερής συνείδησης και, κατά συνέπεια, την ανυπαρξία επαναστατικής προοπτικής. Βέβαια, ο ίδιος δεν εξαίρεσε τον εαυτό του από το άγγισμα της αναπόδραστης φθοράς των αξιών που διέκρινε την εποχή του και ιδιαίτερα το χώρο όπου ανήκε ιδεολογικά. Αυτό φαίνεται να λειτουργεί σχεδόν υπαινικτικά στον «Τυφειοφόρο» (στις ενότητες «Της ζωής» και «Τ' ανάποδα»), αλλά ομολογείται πια απερίφραστα στις δυο επόμενες συλλογές (Δες ενδεικτικά: «Το τσαλάκωμα», «Το νερό», «Ο μπιντέ», «Το λαχείο» στον «Μπιντέ» και το «Ένοχος ενοχής» στο «Κοινόβιο»).

Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον το γεγονός ότι ο Χάκκας υπερασπίστηκε τότε αιτήματα που λίγο αργότερα υπήρξαν το σημείο αναφοράς των δυνάμεων της ανανεωτικής αριστεράς και οδήγησαν στη διάσπαση του Κ.Κ.Ε. Πράγματι, όλες οι αιτιάσεις του Χάκκα εναντίον του κόμματος περιστρέφονται (μονότονα θα λέγαμε) γύρω από τους εξής άξονες:

1. Παραχάραξη των ιδεών του Μάρξ — Σταλινισμός.

2. Δουλική εξάρτηση του κόμματος από τη Σοβιετική Ένωση.

3. Απουσία εσωκομματικής δημοκρατίας - ψευδοεπαναστατισμός, καριερισμός, αμοραλισμός, χαφιεδισμός των στελεχών (σ' όλη την κλίμακα της κομματικής ιεραρχίας).

Τα γεγονότα που επακολούθησαν λίγο καιρό μετά την απομάκρυνσή του από το κόμμα (Πραξικόπημα της 21ης Απριλίου, εισβολή των στρατευμάτων του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία, διάσπαση του Κ.Κ.Ε. κ.ά.) επιβεβαίωσαν, με τον πιο δραματικό τρόπο, την ορθότητα των καταγγελιών του Χάκκα.

Πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι,

ενώ καταπιάστηκε με την πεζογραφία από την περίοδο της φυλακής, εμφανίστηκε στο χώρο της λογοτεχνίας με την ποιητική συλλογή «Όμορφο καλοκαίρι» στα 1965. Στα ποιήματα αυτά, μόνο που η λειτουργία τους μπλοκάρει από άφθονα πεζολογικά στοιχεία και από αναφομοιωτά ποιητικά δάνεια, δεν περνούν απαρατήρητα το ιδεολογικό αδιέξοδο, η απουσία προοπτικής του ανθρώπου «που μορφάζει (...), που ο ψυχικός του μηχανισμός έχει γίνει πραγματικός μηχανισμός, ενεργό στοιχείο μιας καθολικής ανθρωπίνης παραμόρφωσης», όπως, πολύ εύστοχα, παρατηρούσε ο Βύρων Λεοντάρης στην «Επιθεώρηση Τέχνης» το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου. Τον ίδιο μήνα δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Λαϊκός Λόγος» του Βασίλη Ρώτα, που ήταν ένας από τους «καιρικούς» διανοούμενους της αριστεράς, το πρώτο του διήγημα: «Οι κουφοί». Στο διήγημα αυτό ο Χάκκας, 34 ήδη χρόνων, εγκαταλείπει το συμβολισμό του ποιητικού λόγου και καταγγέλλει απροκάλυπτα τον καριερισμό και το χαφιεδισμό που επικρατούν μέσα στο κίνημα. Έχει θρει, επιτέλους, το δρόμο του για να εκφράσει χωρίς αναστολές την προσωπική του διαμαρτυρία για τα τεκταινόμενα στο χώρο της αριστεράς. Πρέπει να έχει αντιληφθεί την αλήθεια της οξυτάτης αλλά δίκαιης παρατήρησης του Λεοντάρη ότι «αν η ποίηση αυτή έχει παρόν, το μέλλον της είναι προβληματικό. Δεν έχει περιθώρια για συνέχεια», αλλά, το κυριότερο, πρέπει να αισθάνθηκε ότι ο ποιητικός του λόγος δεν επαρκούσε για να εκφράσει με αποκαλυπτική αμεσότητα την ιδεολογική του συντριβή.

Δε γνωρίζουμε τι αντιδράσεις προκάλεσε στο χώρο της δογματικής αριστεράς η πρώτη συλλογή διηγημάτων του «Τυφειοφόρος του εχθρού», που κυκλοφόρησε τον Ιούλιο του 1966. Ασφαλώς, όμως, οι σχέσεις του Χάκκα με το κόμμα θα έφτασαν σε οριακό σημείο. Ο ίδιος στο «Κοινόβιο» εξομολογείται ότι μόλις στα 35 του μπόρεσε να αποτινάξει την αφέλειά του. Ως κύριο λόγο προβάλλει ότι δεν άντεξε να τον κομματιάσουν και να του βουλώνουν το στόμα όσες φορές διατύπωνε κάποιαν αντίρρηση. Η ομολογία αυτή δε σημαίνει, βέβαια, και το οριστικό διαζύγιο Χάκκα - κόμματος. Γιατί δεν εξηγείται αλλιώς πώς το Φεβρουάριο του 1967 δημοσιεύθηκε στην «Επιθεώρηση Τέχνης» το διήγημά του «Μη μόναν όψιν». Το περιοδικό, όπως

είναι γνωστό, είχε περάσει από καιρό στα χέρια των «ανανεωτικών» διανοουμένων του κόμματος, αλλά η φιλοξενία από τις στήλες του ενός «καιρικού» συγγραφέα, πρώην μέλους του κόμματος, θα πήγαινε πολύ. Υπάρχει κι ένας άλλος λόγος που συνηγορεί υπέρ αυτής της άποψης: Ο Χάκκας εξακολούθησε να διατηρεί τη θέση του ως συμβούλου στο Δημοτικό Συμβούλιο της Καισαριανής ως το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου, κάτι που θα ήταν αδιανόητο αν είχε αποχωρήσει εντελώς από το κόμμα. Στο «Μη μόναν όψιν» ο Χάκκας απόρριπτε με παρησία τη μανιχαϊστική λογική που καλλιεργούσε το κόμμα στους οπαδούς του και, επικεντρώνοντας την προσοχή του στον πάσχοντα (δεξιά ή αριστερά, αδιάφορο), άνθρωπο, επισήμαινε τη χωρίς νόημα αδελφοκτόνα σφαγή του εμφυλίου και την ανάγκη για εθνική συμφιλίωση. Νομίζω ότι με το διήγημα αυτό ο Χάκκας έδειξε να διαισθάνεται την καινούργια περιπέτεια στην οποία θα συρόταν πάλι ο τόπος, ανησυχία που ασφαλώς συμεριζόνταν και οι συντάκτες της «Επιθεώρησης Τέχνης», γι' αυτό και πρέπει να το δημοσιεύσαν (Δες ενδεικτικά στο ίδιο τεύχος το άρθρο «Σημεία των ημερών, όπου ο (ανώνυμος) συντάκτης του διατυπώνει τους φόβους του για οργανωμένη επιχείρηση ανατροπής της δημοκρατίας από κινκλούς της ανωμαλίας»). Πέρα όμως απ' όλα αυτά, απ' το διήγημα αναδύεται εναργέστερα αυτό που λίγους μήνες πριν ο διορατικός κριτικός Βάσος Βαρίκας τόνιζε στην εφημ. «Το Βήμα» για τον «Τυφειοφόρο», ότι δηλ. ο Χάκκας δεν προβάλλει καμιά «συγκεκριμένη ιδεολογία» αλλά «μοιάζει να τον ενδιαφέρει ο Άνθρωπος σαν συγκεκριμένο πρόσωπο και όχι σαν αφηρημένο σύμβολο». Η αγωνία του Χάκκα (αγανάκτηση θα ήταν ίσως το ορθότερο) για τον Άνθρωπο - θύμα της πολιτικής σκοπιμότητας θα προβληθεί με επιμονή στις δύο επόμενες συλλογές, τον «Μπιντέ» (1970) και το «Κοινόβιο» (1972). Η επιβολή, εξάλλου, της δικτατορίας των συνταγματάρχων μοιάζει να δικαιώνει αυτή τη στάση: τα πολιτικά κόμματα διαλυμένα, η χώρα στο έλεος των υπανθρώπων. Δεν υπάρχουν προοπτικές για ομαλοποίηση της κατάστασης. Μεγάλο μερίδιο της ευθύνης για όσα συμβαίνουν τώρα έχει και η αριστερά, που συντήρησε έναν ψευδεπίγραφο επαναστατικό λόγο και οδήγησε τις στρατιές των οπαδών της στο μικροαστικό

αυτοσυνουχισμό. Ο Χάκκας πουθενά δε θριαμβολογεί για την κατάντια της, πουθενά δε φαίνεται να επιχαιρεί για τα πάθη της. Αλλά δεν μπορεί να σιωπήσει. Πρέπει, μέσα από την κατάθεση της ατομικής του μαρτυρίας, να φωτίσει άπλετα όλη τη διαδρομή της αριστερής πορείας από την κατοχή ως τη δικτατορία. Από την εποχή των νεανικών οραμάτων ως την εποχή της ιδεολογικής και ηθικής κατάρρευσης.

Η προσπάθειά του επικεντρώνεται πια στο να προφτάσει να μιλήσει πριν η ψυχή του «κάνει πανιά». Η αγωνία για παράταση της ζωής του («παράταση», όχι γλιτώμα. Γιατί δεν έχει ψευδαισθήσεις για το επικείμενο τέλος του από το καρκίνο που του τρώει τα σωθικά) τον κάνει να γράψει στο «Κοινόβιο» (σελ. 332):

«Αι - Γιώργη, κουταλά και προσάτη μου, άφησε να τελειώσω αυτές τις σελίδες. Δεν ξέρω πόσες. Όσο θα νομίζω πως κάτι πάω να πω κι ας μην το λέω: Εσύ ξέρεις πως δεν κοροϊδεύω, πως δεν πετάω τη μπάλλα έξω για καθυστέρηση. Ασχολούμαι τίμια μ' αυτή την υπόθεση περιγράφοντας το δύο αγίαν φίλων μου που ήτανε πέτρες και γίναν σφουγγάρια. Ακόμα και ο δικός σου έπεσε έξω με το «Συ Κηφάς», άσχετα αν ο Πέτρος μεταμελήθηκε και επανήλθε. Και οι δικοί μου είναι μετανιωμένοι, όμως δεν έχουν δυ νάμεις για επιστροφή, όσο κι αν μέσα τους λαχταράνε μια πίστη, και πού να τη βρούνε, όλα αφέλεια, από πού να γραπωθούνε οι άνθρωποι που όλα κατέρρευσαν».

Η φιλοσοφία του Χάκκα στην περίοδο αυτή, έτσι όπως αναδύεται μέσα από τον «Μπιντέ» και το «Κοινόβιο», μας δίνει την εντύπωση ότι είναι ένα κράμα ανθρωποκεντρισμού και μηδενισμού. Ο Χάκκας δεν κουράζεται να επαναλαμβάνει ότι έχει απορρίψει κάθε ιδεολογία. Γράφει χαρακτηριστικά στο διήγημα «Κατά Μάικ» (Μπιντέ, σελ. 221):

«Δε θέλω οπαδούς, χειροκροτήματα, ισοκρατήματα, ανθρώπους ν' ακουμπάνε επάνω μου, ιδέες, προπαντός ιδέες που σε κάνουν ν' αγαπάς το φορτίο σου, σου ανοίγουν ένα κάποιο παράθυρο και τραβάς προς τα κει, κι αυτό αντί να μεγαλώνει γίνεται ολοένα μικρότερο, όλο και πιο μακρινό, τελειώνει η ζωή σου και μένεις μ' ένα νεκρικό χαμόγελο προς τ' όραμά σου».

Υποψιάζομαι όμως ότι, όσο προσεχτι

κά κι αν ψιμυθιάνει το πρόσωπό του, δεν καταφέρνει στο τέλος να μας κρύψει κάποια σημάδια, αποκαΐδια της πίστης που δεν έχουν σβήσει εντελώς, αλλά η γνώση του επερχόμενου θανάτου δεν τους αφήνει περιθώρια να ξαναβρουν:

«... καλή κακή αυτή είναι η ζωή σου. Πώς να τη διαγράψεις για να ξαναρχίσεις. Και καλά να έχεις περιθώρια για ένα καινούργιο ξεκίνημα, κι εγώ δεν τα έχω, δεν μπορώ να μικρύνω όγκο κανένα, δεν ξαναγίνομαι είκοσι χρονώ, αυτό είναι δέδαιο. Κι έπειτα δεν ξέρω αν δε θα ξανάρχιζα πάλι τα ίδια, γιατί δε γλιτώνεις εύκολα από τον κοινωνισμό όταν μάλιστα αρχίζεις τη ζωή σου από την Καισαριανή της Κατοχής κι έχεις αυτή την τρομερή μανία εναντίον του δοσιλογισμού» (Κοινόβιο» σελ. 343).

Εξάλλου, ποιά νόημα έχει η πυρετική επιμονή του να περιστρέφεται γύρω από το τυμπανιαίο πτόμα μιας υπόθεσης για την οποία υποστηρίζει ότι δεν τον ενδιαφέρει πια; Ο Χάκκας δεν είναι εύκολο ν' απαλλαγεί από τα οράματα της νιότης του, αλλά δεν έχει χρόνο να τα διοχετεύσει σε ένα βολικό ιδεολογικό κανάλι και να παλέψει ξανά γι' αυτά. Η αίσθηση της ανημπορίας του, της επικείμενης βιολογικής του κατάρρευσης, τον έστρεψε προς την άρνηση, ματαίωσε κάθε διάθεση για αγωνιστική προβολή του νεανικού ιδανικού, που όμως δείχνει ότι πάντα το σέβεται και το υπολογίζει (δε φταίει αυτό, αλλά οι άνθρωποι που το τσαλαπάτησαν. Δες το «Μπροστά σ' έναν τάφο»). Κι αν μοιάζει να εξαντλεί τα θεματογραφικά του όρια μένοντας στην περιοχή της αποστροφής, σίγουρα δεν πρόλαβε να πει τον τελευταίο του λόγο:

«Δε θέλω χρόνο. Ζωή θέλω, μ' όλο που το δεύτερο προϋποθέτει το πρώτο, ζωή να τη σπαταλήσω πίσω από τις φράσεις, ζωή να χτίσω παραγράφους, να οικοδομήσω ένα έργο δίνοντας στο λόγο μια τρίτη διάσταση...» («Μπιντέ», σελ. 254).

Ο Χάκκας, λοιπόν, δεν αναθεωρεί την προηγούμενη ζωή του. Ζητάει απλώς χρόνο να καταθέσει τη μαρτυρία του, να εκθέσει τους λόγους της πολιτικής και ιδεολογικής του απεμπλοκής. Δεν έχουμε αντίρρηση για τη σοβαρότητα των κατηγοριών που προσάπτει στη δογματική αριστερά. Μας είναι δύσκολο όμως να δεχτούμε τις δι-

αθεβαιώσεις του για την απόρριψη κάθε ιδεολογίας. Όσο ορθολογικά αποδεικνύει την κομματική του αμφισβήτηση, κάθε άλλο παρά πειστική μας φαίνεται η ιδεολογική (μέχρι μηδενισμού) αποστατοποίησή του. Ο ανθρωπισμός που προβάλλει σαν αντίδοτο στο δηλητήριο της κάθε πολιτικής ιδεολογίας δεν παίρνει μεταφυσικές διαστάσεις αλλά μένει καρφωμένος στη γη. Είναι ένας υλιστικού περιεχομένου ανθρωπισμός, που ενδιαφέρεται να ε-πουλώσει τις πληγές του ατόμου που πάσχει από τη διεφθαρμένη εξουσία. Δε φταίει, συνεπώς, η ίδια, αλλά η διάβρωσή της από τους παραχαράκτες της:

«Όλα ξεκίνησαν απ' αυτό το γρανιτένιο κεφάλι (του Μραξ) που στέκει μπροστά μου, κι εκείνο κι οι άλλοι, κι ετούτοι κι οι μετέπειτα, κι οι καλοί, κι οι κακοί, μόνο που οι καλοί βγήκαν γρήγορα από τη μέση, πλάκωσαν τα ντουγκασδίσια και τους ξεπάστρεψαν έτσι που μέναν επάνω μόνο οι αχώνευτοι. Θα μου πείτε «δρέστε μου μια κατσαρόλα που να βράζει το γάλα χωρίς να το χύνει». Αυτό προσπάθω τόσα χρόνια, κάθε πρωί λέω να προσέξω για να μη φουσκώσει και πάντα την παθαίνω. Έτσι την πάθαμε όλοι, κι ίσως κι ο ίδιος ο Μαρξ γιατί δεν πιστεύω να ήθελε αυτούς τους αχώνευτους» («Κοινόβιο», σελ. 432).

Πιστεύω ότι ο Χάκκας, με τις επίμονες αναφορές του στην οριστική αποϊδεολογικοποίησή του, δεν κάνει τίποτε άλλο από το να ομολογεί το αμείωτο ενδιαφέρον του για το χώρο που έθρεψε τα νεανικά του οράματα. Τώρα γιατί αυτό το ενδιαφέρον δε μεταφράστηκε σε θετική στάση που να συντηρεί μιαν αισιόδοξη ιδεολογική προοπτική από μέρους του, αυτό πρέπει να το αναζητήσουμε σε δύο λόγους: στο επικείμενο βιολογικό του τέλος και στην εκμηδένιση σχεδόν των ελπίδων του για ανανέωση της αριστεράς πάνω σε μιαν αληθινά επαναστατική βάση.

Γιατί, όσο δεν έτρεφε αυταπάτες για το αναπόδραστο τέλος του, άλλο τόσο έπαψε να ελπίζει για τη ριζική ανανέωση της αριστεράς, σε μιαν εποχή μάλιστα που τα χτυπήματα της Χούντας αλλά και ο αλληλοσπαραγμός που ακολούθησε τη διάσπαση του Κ.Κ.Ε. έδιναν την εντύπωση ότι την είχαν εξουθενώσει. Κι αν η διάσπαση έφερε από μόνη της τα σπέρματα της αισιόδοξης προοπτικής, το τραγικό ήταν που

ο Χάκκας δεν μπόρεσε να πείσει τον εαυτό του να πιστέψει σ' αυτήν την προοπτική.

Βιβλιογραφία

1. Βαρίκα, Β., «Η άρνηση του κατεστημένου», «Το Βήμα», 24.1.1971.
2. Ζάννα, Π., «Τα πεζογραφήματα του Μάρκου Χάκκα», Πορεία: Χρονικό.
3. Ζήρα, Α., «Μια πρόοιμη και μια όψιμη κατάσταση για το Μάρκο Χάκκα», Αντί, τ. 77 - 78.
4. Λαμπρίδη, Μ., «Η άρνηση των αξιών του συστήματος στο έργο του

Μ. Χάκκα», Αντί, τ. 77 - 78.

5. Παπαγεωργίου, Κ., «Η κριτική απέναντι στο Μάρκο Χάκκα», Αντί, τ. 77 - 78.
6. Ρηγάτου, Γ., «Η ψυχοπαθολογία του καρκινοπαθούς στο έργο του Μ. Χάκκα», στον τόμο «Μάριος Χάκκας — Κριτική θεώρηση του έργου του», Κέδρος, 1979.
7. Τσίρκα, Σ., «Σπύλη — Μάριος Χάκκας» περ. «Συνέχεια» τ. 2.
8. Χάκκα, Μ., «Απαντα», Κέδρος, 1978.
9. «Επιθεώρηση Τέχνης», τ. 146, 1967.

ΤΟ ΝΕΡΟ

Ενα διήγημα του Μ. Χάκκα από τη συλλογή «Ο μπιντές»

ΣΤΗΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ, στο μοναστήρι, υπάρχει μια θρύση. Το νερό τρέχει από το στόμα κριού, αρχαία ειδωλολατρική κατασκευή, κι όσες γυναίκες πίνουν νερό απ' το κριάρι κάνουνε παιδιά και μάλιστα αρσενικά. Έτσι λέει ο μύθος, ένα πρωτότυπο μαρκάκισμα που γίνεται με το νερό. Με το νερό; Ναι, άμα βγαίνει από στόμα ζώου που έχει την ικανότητα να επισκέπτεται ολόκληρο κοπάδι προβατίνες, όλα γίνονται. Ωραία σύλληψη αρκετά παγανιστική και άκρως ρεαλιστική.

Στα βυζαντινά χρόνια όπου πνευματικοποιούνται περισσότερο τα πράγματα κάποιος καλόγερος, ίσως κι ο χρόνος — ακριβώς δεν ξέρω — έκοψε λίγο τα κέρατα του κριαριού, έτσι που να μοιάζει λίγο και αμνός. Δεν τα πολυκατάφερε, γιατί εκείνο, παρά τα κουτσουρεμένα κέρατά του, επιμένει να έχει όψη κριαριού. Όμως το νερό του αναγκαστικά έχασε τις παλιές ιδιότητές του κι έγινε αγίασμα για πάσα νόσο και πάσα μαλακία.

Στα χρόνια μας ο κριός - αμνός έμεινε ένα στολίδι και τίποτε παραπάνω, ενώ το νερό του απλώς καλό χωνευτικό νεράκι. Έτσι είναι, τελειώνουν οι μύθοι κι έρχεται η επιστήμη να εξηγήσει μερικά ανεξήγητα φαινόμενα, έρχεται η διαλεκτική και εξετάζει την αλληλοεπίδραση νερού κι επαναστατικής ψυχολογίας. Έτσι κι εγώ, εξοπλισμένος με τη διαλεκτική μέχρι τα μπούνια, λέω να ερμηνέψω τη συμπεριφορά των καισαριανιωτών τα τριάντα τελευταία χρόνια, με μπου-

σουλα αποκλειστικό ετούτο το νερό.

Μια ώρα δρόμο με τα πόδια από τα τελευταία σπίτια της συνοικίας δεν είναι λίγος. Φτάνει κανένας ιδρωμένος και ξεθεωμένος από τον ανήφορο και πέφτει με τα μούτρα στο νερό που, είπαμε, έχει μια συγκεκριμένη ιδιότητα: Ξεπλένει τ' άντερα. Τι φταίει το νεράκι αν πεινάς; Τι φταίει αν δεν έχεις τι να φας; Κι όπως έχεις θέα από δω πάνω την πολιτεία πιάτο μπρος σου, επαναστατικοποιείσαι κι οριάς. Αυτή είναι η κατοχική περίπτωση της Καισαριανής.

Οι ξυλάδες σκάβανε να βρουν της κουμαριάς τη ρίζα. Άλλοι ψάχναν για χελώνες. Οι γυναίκες μάζευαν τα τελευταία χόρτα. Δεν είχε μείνει τίποτα επάνω στο βουνό. Μόνο μια καπαμά τσουνκίνδες και δίπλα ετούτο το νερό που μόλις τό 'πινες σου έκανε το άντερο φλογέρα. Σκοδύριαζαν οι σου γιάδες πού 'δγαζαν τα χόρτα, αρσενικοί γκασμάδες και τα πρόσωπα όλα ρουφηγμένα. Έτσι γεννιούνται οι ήρωες, οι γαϊδουροκεφαλές κι οι σφερδουλοκεφτές. Όλ' απ' ανάγκη. Έτσι μεγαλουργούν οι τόποι κι έρχονται έπειτα κοντυλοφόροι μυθοπλάστες να σου μιλήσουν για ιδέες άπιαστες, για κόρες και θεές που κατεβαίνουν απ' τα όρη. Τίποτε. Το στομάχι τις φέρνει, το στομάχι τις παίρνει, ιδέες νεράιδες με πρόσωπο ολοστρόγγυλο ψωμί, με μάτια κατάμαυρα ελιές, με μάγουλα ροδάκινα, με στήθη γάλα ή ρύζι. Αφηνιάζεις καθώς σου λείπουν όλ' αυτά (πες το ιδέα, πες το Λευτεριά, το ίδιο μου κάνει), αρπάξεις τη σημαία

και χύνεσαι στους δρόμους αποζητώντας καλό δόλι. Έτσι κι αλλιώς το κρύο χνώτο της πείνας από πίσω πλησιάζει.

Τί μ' έχει πιάσει και γελοιοποιώ τα πάντα; Μπορεί πάλι τα πράγματα νά 'ναι σοβαρά και το γελοίο να φωλιάζει μέσα μου. Πάντως έχοντας τάξει για σκοπό την απομυθοποίηση ορισμένων καταστάσεων δεν πρόκειται να σιάξω άλλους μύθους. Καλύτερα η γελοιοποίηση. Αν έβλεπα τα πράγματα έτσι μιάς αρχής ίσως είχα γλιτώσει τις φανφάρες, τ' άσκοπα ζήτω, τα μεγάλα λόγια κι εκείνο το «Καισαριανή μας». Γιατί «μας» κι όχι «τους»; Τι στο διάβολο συμβόλαιο ιδιοκτησίας υπογράψαμε κι όσο κι αν φεύγει το έδαφος κάτω από τα πόδια μας, όσο κι αν θυθιζόμαστε στα σύννεφα πομποδόν φράσεων, αυτή εκεί να μας ανήκει μπάστακας;

Αλλά ας επιχειρήσουμε και μια φορά στο σοβαρό:

Λευτεριά, αμνοί σταλιάζουμε, αμνοί δελάζουμε το γάλα των μαστών σου. Λευτεριά, ουράνιο δώρο σε προσμένουμε, μες στα βιβλία σε ζητιανεύουμε. Λευτεριά, σ' έγραφα στο βουνό και στη θάλασσα, τα πνευμόνια μου μάτωσα και τα νιάτα μου χάλασα. Λευτεριά... αλαργέν να τελειώνει το μελό. Δώστου κλώτσο, δώστου μπάτσο να τελειώνουμε με τη μυθοπλασία.

Λευτεριά της αυλής, του ούζου και του ταβλιού, Λευτεριά της δομαδιτικής δουλειάς και της κυριακάτικης εκδρομής, εσένα λατρεύω. Λευτεριά, μ' ένα οικοπεδάκι σ' εξαγόρασα κι ένα βιβλιάριο καταθέσεων. Λευτεριά, τ' αυτοκίνητό μου τρέχει μ' εκατόν είκοσι την ώρα, μεγάλη ταχύτητα, ούτε τα δέντρα δεν προλαβαίνω να κοιτάξω, πού να διακρίνω χέρια κι αλυσίδες. Λευτεριά, πώς σου φαίνεται η καινούργια μου γραβάτα και το πουκάμισο με τα μοντέρνα γιακαδάκια; Ποιό κουστούμι να φορέσω όταν έρθεις κι αν έρθεις; Και το πατούμενο; Καλό, έ; Όπου πατάω τρίζει, όχι βέβαια η γή. Κάποτε πατούσα ξιπόλυτος κι έτριζε η γή. Άλλα χρόνια. Τώρα, Λευτεριά, κάνω δίαιτα γιατί ξέρω πως εσύ στεφανώνεις πάντα τους σπαθίτους άντρες. Μας πήραν και τα χρόνια σβάρνα, κοιλίτσα (λες νά 'ναι απ' τη γραβάτα αυτό το πράγμα που φουσκώνει;) ίχνη σαφή αλωπεκίας, τι να κάνουμε; Πίνω το ούισκι μου και σε ξεχνάω. Αν αύριο με χτυπήσει το πα-

πούται μου μπορεί να σε συλλογιστώ για λίγο.

Από τα τελευταία στίγια της Καισαριανής με τ' αυτοκίνητο μέχρι το μοναστήρι, είναι δεν είναι δέκα λεπτά. Κατεβαίνεις φρέσκος φρέσκος με την καλαθούνα και την πλαστική νταμιζάνα στο χέρι και τραβάς κάτω από τα πλατάνια. Το κριάρι από μακριά σε παρακολουθεί. «Μπα, τι συμβαίνει μ' αυτόνε», απορεί. «Γιατί δεν πλησιάζει;». «Άσε», του κάνεις νόημα «να ρίξω κάτι στο στομάχι μου». Ανοίγεις

το καλάθι κι αρχίζεις το τζατζίκι και το χταποδάκι ορεχτικό. «Έρχομαι», λες στο κριάρι και πετάγεσαι μέχρι τη θρύση όπου τακτοποιείς την πρώτη στρώση. Έπειτα πάλι στο καλάθι και στη νταμιζάνα με το κρασί, και να τα κεφτεδάκια, και να τα συκωτάκια και να το κοτόπουλο, δεύτερη στρώση. Άτιμη κατάψυξη, λες, τι μου κάνεις, ανέτρεψες όλο το μαρξισμό. Κάθεσαι κάτω από τα πλατάνια και το κριάρι απαθέστατο σε παρακολουθεί. «Πού θα πάει», λέει, «εδώ πάλι θά 'ρθει να

τσουγκρίσουμε τα κέρατά μας». Πιάνεις την κοιλιά σου πού 'χει γίνει μακρουλό καρπούζι και σηκώνεσαι με χίλια ζόρια. Ωραία! Ευτυχώς που υπάρχει αυτό το χωνευτικό νεράκι. «Ν' ανοίξουμε κανένα κονσερβάκι με καβούρια Ρωσίας;» ρωτάς το σύντροφό σου. Άτιμη συντήρηση, ξετίναξες και το λενινισμό. Πάει κι αυτός. Τίποτε δε μένει όρθιο. Κι από ιδέες, τώρα με γεμάτο στομάχι πού να σκεφτώ. Αύριο ίσως. (Μετακατοχική περίπτωση της Καισαριανής).

ΔΙΑΒΑΣΑΜΕ

Α. Λασκαράτου: «Ιδού ο άνθρωπος»
Βασική Βιβλιοθήκη Ι. Ζαχαρόπουλου, Αθήνα 1959,
σ. 156—157

Ο υποκριτής είναι νόμισμα κίβδηλο, που γυρεύει να περάσει δια γνήσιο. Προσποιείται αγιοσύνη, και είναι ανόσιος φίλια, και είναι αδιάφορος: αυταπάρνηση, πατριωτισμό και είναι πλάνος. Όλα τα είδη της αρετής τα προσποιείται ο υποκριτής: επειδή ο υποκριτής είναι ηθοποιός, φύσει ηθοποιός εις τη σκηνή του Κόσμου.

«Εγώ να κύσω το αίμα μου για την πατρίδα!» Και φεύγει δια νυχτός αν του πέσει ή μην του πέσει να γενεί στρατιώτης.

«Αρχή σοφίας φόβος Κυρίου!» Και τραπεζορραγεί επιβούλως και ασυνειδήτως.

«Θυσιάζομαι για το φίλο μου!» Και στην περίπτωση προφασίζεται και τραδιέται.

«Δουλεύω για τα παιδιά μου!»

Και τα παιδά του τ' αφήνει αμόρφωτα και ανίκανα.

Αυστηρώνει το πρόσωπό του αν ακούσει λέξη την οποίαν να μη θεωρεί τάχα ακριβώς ευπρεπή: και είναι ασελγής και άσωτος.

Κατακρένει τη διαφθορά της κοινωνίας: και είναι ουσιωδώς διεφθαρμένος.

Αν ο υποκριτής τύχει νάναι και κούφος, βάνει τον κόσμο ανω - κάτω, και προσπαθεί δια παντοίων μέσων να του ανοιχθεί είσοδος σε τιμές και σε θέσεις. Εν ταυτώ καμώνεται ότι υποχωρεί εις τες παρακλήσεις των φίλων, αλλ' ότι είναι θυσία τούτη δια αυτόν. «Εχτέθηκα εις τον εκλογικόν αγώνα... Εδέχθηκα τη θέση που μου προσφέρθη... δια να

ευχαριστήσω τους συμπολίτας μου... Οι φίλοι μου με εδίασαν...». Και είναι από καιρό που μέρα - νύχτα ο νούς του και οι προσπάθειές του εδουλεύανε διαναν το κατορθώσει!

Συνήθως ο υποκριτής εκλέγει το στάδιο το οποίον προτίθεται να εκμεταλλευθεί, και σ' αυτό ενσαρκούται και υποκρίνεται το πρόσωπον εκείνο που μπορεί ναν του είναι ωφέλιμο στο σκοπούμενό του. Έτσι, έχουμε τον θρησκευτικόν υποκριτή, τον πολιτικό, τον ερωτικό, κλπ.

Η συμπεριφορά του είναι σοβαρή, αυστηρή, υποψιαστική. Σπανίως αστειεύεται: σπανίως χορεύει. Το γέλοιο του είναι γέλοιο σοβαρού ανθρώπου, και πηγάζει πάντοτε από σκέψη: ποτέ από καρδιά. Απόφευγε να συναλλάσσεται με τον υποκριτή τούτον: επειδή το νόμισμα με το οποίο σε πληρώνει, δεν έχει ενδόμυχην αξίαν.

ΔΙΑΒΑΣΑΜΕ

Άντονυ Στορ:
Ανθρώπινη επιθετικότητα
Γλάρος σελ. 161

πόλοιπα ανθρώπινα πλάσματα για να συμβουλέψουν τους γονείς πάνω στο θέμα αυτό. Η βασική φροντίδα του ψυχαναλυτή είναι να καταλάβει τον ασθενή του και να τον βοηθήσει να καταλάβει τον εαυτό του και κατά συνέπεια βγαίνει από τη φυσική του σφαί-

ρα όταν παρουσιάζεται σαν ειδικός στις μεθόδους ανατροφής και φροντίδας του παιδιού. Δεν υπάρχει ωστόσο αμφιβολία ότι η αυξημένη γνώση και η κατανόηση των αναγκών του μικρού παιδιού θα μας οδηγήσει, με τον καιρό, σε μεγαλύτερη επιθυμία να ικανοποιήσουμε τις ανάγκες αυτές και επομένως σε μια κάποια μείωση της εκθρότητας της ενήλικης ζωής που προέρχεται από στέρηση στην παιδική ηλικία.

Τα αλλεργικά νοσήματα στα παιδιά η διάγνωση και η θεραπεία τους

Με τον όρο αλλεργία χαρακτηρίζουμε γενικά την ανώμαλη αντίδραση του οργανισμού στην επίθεση ενός αντιγόνου (αλλεργιογόνου). Η κληρονομικότητα παίζει μεγάλο ρόλο στην εκδήλωση ενός αλλεργικού νοσήματος. Εάν οι γονείς είναι αλλεργικοί υπάρχει κίνδυνος 30 - 40% στο παιδί τους να εκδηλώσει αλλεργία. Εάν υπάρχει ένα παιδί στην οικογένεια με αλλεργικό νόσημα και οι γονείς είναι εντελώς καλά τότε ο κίνδυνος για το επόμενο παιδί είναι 20 - 35%.

Τέλος, αν υπάρχει θετικό ιστορικό ο κίνδυνος αλλεργικού νοσήματος ανέρχεται σε 5 - 8%.

Εκτός από την κληρονομικότητα, το φύλο, ο τύπος της διατροφής, και το περιβάλλον συμβάλλουν στην εκδήλωσή του.

Έχει διαπιστωθεί ότι ο μητρικός θηλασμός ακόμη και από αλλεργικές μητέρες προστατεύει το παιδί από μελλοντική εκδήλωση αλλεργίας.

Η αλλεργία πολύ συχνά εκδηλώνεται με συμπτώματα από το δέρμα, όπως το έκζεμα και η κνίδωση. Το έκζεμα χαρακτηρίζεται από επίμονη ερυθρότητα, οίδημα πάχυνση του δέρματος, που μπορεί να καλύπτεται με λέπια ή εφελκίδες και συνοδεύεται από κνησμό. Στη βρεφική ηλικία αρχίζει από το πρόσωπο, τα αυτιά, το τριχωτό της κεφαλής, ενώ στα μεγαλύτερα παιδιά συνήθως καταλαμβάνει τα γόνατα, τους αστραγάλους, τους αγκώνες.

Η κνίδωση μια άλλη αλλεργική αντίδραση του δέρματος εκδηλώνεται με ρόδινους πομφούς και λευκωπό κέντρο (σαν τη βλάβη δέρματος μετά από επαφή με τσουκνίδα), που συνοδεύεται από κνησμό και αίσθημα καύσου.

Η αλλεργία άλλοτε εκδηλώνεται με συμπτώματα από το αναπνευστικό, όπως το βρογχικό άσθμα και η αλλεργική ρινίτις. Ο παροξυσμός του βρογχικού άσθμα

Γουσόπουλος Νικόλαος ιατρός

τος αρχίζει με ρινική συμφόρηση, καταρροϊκά φαινόμενα, βήχα, συρίττουσα αναπνοή, εκπνευστική δύσπνοια και τέλος η κυάνωση συμπληρώνει τη κλινική εικόνα μιας σοβαρής κρίσεως. Το παιδί κυριολεκτικά έχει δίψα για αέρα.

Η αλλεργική ρινίτιδα εκδηλώνεται με συμφόρηση και καταρροϊκά φαινόμενα, υδαρή έκκριση, παρμύους και κνησμό του ρινικού βλεννογόνου.

Η αλλεργία των οφθαλμών είναι η αλλεργική επιπεφυκίτις, εκδηλώνεται με κνησμό, δακρύρροια, ερυθρότητα των επιπεφυκικών.

Η τροφική αλλεργία, μπορεί να εκδηλώνεται σαν αλλεργία του πεπτικού με πόνους στη κοιλιά, ναυτία, εμέτους ή η αλλεργία από διάφορες τροφές να έχει εκδηλώσεις και από άλλα συστήματα όπως το αναπνευστικό, το δέρμα κλπ. Οι συνηθέστερες τρο-

φές που προκαλούν αλλεργικές εκδηλώσεις στα παιδιά είναι το γάλα της αγελάδας, ιδίως όταν χορηγείται στο βρέφος από πολύ μικρή ηλικία, το αυγό, το σιτάρι, η σοκολάτα, τα θαλασσινά είδη, το κοτόπουλο, οι ξηροί καρποί και από τα φρούτα οι φράουλες, οι ντομάτες, ο ανανάς. Αντίθετα οι τροφές που σπανιότατα προκαλούν αλλεργικές αντιδράσεις είναι το ρύζι, το κρέας προβάτου, και από τα φρούτα τα μήλα.

Τέλος, η αλλεργία από τα φάρμακα μπορεί να είναι ελαφρά όπως εξάνθημα του δέρματος, ελαφρό οίδημα ή βαρύτερη, όπως αλλεργική ρινίτιδα, βρογχικό άσθμα ή και εξαιρετικά επικίνδυνη, όπως σοκ. Τα φάρμακα που προκαλούν συχνότερα αλλεργία είναι η πενικιλίνη, η ασπιρίνη, οι σουλφamidες, η λουμινάλη, η ινσουλίνη, ρινικές σταγόνες. Επίσης ορισμένα εμβόλια μπορούν να προκαλέσουν αλλεργικές αντιδράσεις.

Ποιά είναι η σημασία των δερματικών tests στη διάγνωση της αλλεργίας;

Τα δερματικά tests είναι μια ειδική εξέταση για την διάγνωση του αιτιολογικού παράγοντα σ' ένα ελλαργικό νόσημα. Έχουν ιδιαίτερη αξία για την διάγνωση του αλλεργιογόνου στο άσθμα και την αλλεργική ρινίτιδα, αλλά μπορούν να βοηθήσουν σε μικρότερο βαθμό για την διάγνωση του αλλεργιογόνου στο έκζεμα και την τροφική αλλεργία.

Στο δέρμα του παιδιού με τη μέθοδο του νυγμού ή με ενδοδερμική ένεση γίνεται η εισαγωγή του αλλεργιογόνου. Όταν υπάρχει ευαισθησία στο ερεθιστικό αλλεργιογόνο, τότε σε 15' - 20' δημιουργείται μια τοπική αντίδραση δηλαδή ένας πομφός με ερύθημα. Το θετικό αποτέλεσμα σημαίνει ότι ο οργανισμός έχει ευαισθησία σ' αυτό το αντιγόνο γιατί ο πομφός δημιουργείται από την δράση ερεθιστικών αντισωμάτων (τις αντιδρασίνας) που είναι αυξημένες σε ορισμένα αλλεργικά νοσήματα. Για να επιβεβαιωθεί όμως ότι αυτό το αλλεργιογόνο είναι ο αιτιολογικός παράγοντας του αλλεργικού νοσήματος, π.χ. του βρογχικού άσθματος ή της αλλεργικής ρινίτιδας, πρέπει να γίνει μια «δοκιμασία προκλήσεως» δηλαδή να κρηγυθεί κατάλληλα το πιθανό υπεύθυνο αλλεργιογόνο και αν προκαλέσει την αλλεργική αντίδραση που του αποδίδεται, τότε υπάρχει μια επί πλέον απόδειξη ότι αυτό το αλλεργιογόνο είναι ο αιτιολογικός παράγοντας του νοσήματος. Επίσης για την ορθή αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των δερματικών tests πρέπει αυτά να συμφωνούν με το ιστορικό της αλλεργίας του παιδιού αλλά και με νεώτερες εξετάσεις αίματος, που προσδιορί-

ζουν τα ειδικά αντισώματα που δημιουργούνται στα διάφορα αλλεργικά νοσήματα.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΑΛΛΕΡΓΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

Η θεραπεία των αλλεργικών νοσημάτων πρέπει να περιλαμβάνει τέσσερες στόχους: 1) Τα παιδιά που έχουν βαρύ κληρονομικό αλλεργίας να προφυλαχτούν όσο είναι δυνατό ώστε να μην ευαισθητοποιηθούν. Έτσι αφ' ενός συνιστάται ο μητρικός θηλασμός, αφ' ετέρου η καθυστέρηση της σίτισης του βρέφους με τροφές όπως το αυγό, το κρέας, ψάρι, σοκολάτα κλπ. Επίσης το περβάλλον του σπιτιού πρέπει να είναι όσο το δυνατόν ελεύθερο σκόνης και να μην υπάρχουν κατοικίδια ζώα στο σπίτι. 2) Όταν το αλλεργιογόνο γίνει γνωστό ορισμένες φορές είναι δυνατόν να αποκλεισθεί εντελώς από το αλλεργικό παιδί π.χ. ένα τροφικό αλλεργιογόνο, ή τρίχες και κύτταρα από ένα συγκεκριμένο ζώο. 3) Ειδική θεραπεία με διάφορα φάρμακα από το στόμα (σιρόπια ή χάπια) σε υπόθετα, ενέσεις ή αεραζόλ 4) Η απευαισθητοποίηση είναι μια θεραπεία που μπορεί να προσφέρει πολλά όταν γίνεται με σύνεση και με λογική, σε σο-

βαρά αλλεργικά νοσήματα που δεν ρυθμίζονται με την συνήθη θεραπεία. Κατ' αρχάς πρέπει να εξακριβωθεί το υπεύθυνο αλλεργιογόνο με μεθόδους που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Η αρχή της απευαισθητοποίησης είναι να εισάγονται μικρές δόσεις αλλεργιογόνου στον οργανισμό, βαθμιαία αυξανόμενες και έτσι το ανοσολογικό σύστημα παράγει άλλου τύπου αντισώματα τα οποία μπλοκάρουν το αλλεργιογόνο με αποτέλεσμα να μην προκαλούνται οι ανεπιθύμητες αλλεργικές αντιδράσεις.

Είναι βέβαια γνωστό ότι μερικές φορές η απευαισθητοποίηση αποτυγχάνει. Η αποτυχία μπορεί να οφείλεται στα εξής: 1) Όταν δεν γίνει σωστή εκλογή του αλλεργιογόνου. 2) Όταν η αλλεργική αντίδραση είναι άλλου τύπου και δεν έχει σχέση με τις αντιδρασίνας (καθ' όσον αυτές κυρίως καταπολεμούνται με την απευαισθητοποίηση. 3) Όταν το άτομο παρουσιάζει ευαισθησία και σε άλλα αλλεργιογόνα εκτός από αυτά για τα οποία γίνεται η απευαισθητοποίηση. Επειδή πολλές φορές η θεραπεία των αλλεργικών παιδιών δεν είναι απλή και γρήγορα χρειάζεται υπομονή και συνεργασία γιατρού και γονέων.

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ «ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ
ΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΜΕΣΟ» ΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙ ΣΤΟ
ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ

Η καρπόδεση της ποικιλίας αχλαδιάς DELCANA DEL COMIZIO (Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο)

Ύστερα από επαφές που είχα με τους αρμόδιους γεωπόνους του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων (έδρα Νάουσα) αποφάσισα να εγκαταστήσω στην Ακρολήμνη Γιαννιτσών ένα αχλαδείο με βασική ποικιλία την Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο (DELCANA DEL COMIZIO) και επικονιαστή την ποικιλία Γκραν Σιάμπιον (GRAND CHAMPION).

Επειδή η Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο έχει αρκετά προβλήματα γύρω από την καρποφορία, (όπως είναι η καθυστέρημένη, μετά πολλά έτη, είσοδος των δέντρων στην ανθοφορία, μη σταθερή καρπόδεση, οι καρποπτώσεις των μικρών καρπιδίων μετά την γονιμοποίηση κλπ.) πήρα όλα τα μέτρα εκείνα για να αυξήσω τις πιθανότητες καρπόδεσης και καρποσυγκράτησης των καρπιδίων της Ντεκάνα.

Φύτευσα τα δέντρα του αχλαδείου ως εξής: Δύο γραμμές με την ποικιλία Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο και μία γραμμή με την Γκραν Σιάμπιον στις εξής αποστάσεις: 2,5 μέτρα επί των γραμμών και 3,5 μέτρα μεταξύ των γραμμών. Έτσι εξασφάλισα πολύ καλή σταυρογονιμοποίηση.

Τα δέντρα είναι μπολιασμένα επάνω σε κυδωνιά. Τα δεντράκια τα προμηθεύτηκα από το ινστιτούτο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και τα φύτευσα με κομμένο οφθαλμό την Άνοι-

ξη το 1979. Ας σημειωθεί ότι τους εμβολιοφόρους οφθαλμούς τους προμηθεύτηκα από το Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων Ναούσης.

Παρατήρησα ότι τα δέντρα που έχουν μικρότερη ανάπτυξη, εξαι-

του
Παν. Τζιώτζορα

τίας της μικρότερης γονιμότητας του εδάφους μπήκαν ενωρίτερα στην ανθοφορία και δώσαν καρπό. Τα πιο ζωντανά δεν ανθίσαν. Συγκεκριμένα: Τα ζωντανά δέντρα με περιφέρεια λαιμού (κορμού δέντρου) διαστάσεων από 0,39 μέτρα έως 0,41 μέτρα έδωσαν ελάχιστους καρπούς. Τα δέντρα με περιφέρεια λαιμού διαστάσεων

από 0,28 μέτρα έως 0,31 μέτρα έδωσαν παραγωγή από 20—40 κιλά το δέντρο (1984).

Προβλήματα ανθοφορίας και καρπόδεσης δεν παρουσίασε η ποικιλία Γκραν Σιάμπιον, η οποία μάλιστα μπήκε ενωρίτερα στην ανθοφορία κατά ένα έτος. Τα δέντρα Γκραν Σιάμπιον έδωσαν από 20—30 κιλά το δέντρο (1984).

Για να περιορίσω την ανάπτυξη των ζωντανών δέντρων κατά την Άνοιξη του 1984 κατάρτησα την αζωτούχο λίπανση. Πρέπει επίσης να τονίσω ότι όσοι κλαδίσκοι λυγίσθηκαν ενωρίς πριν ένα ή δύο χρόνια, αυτοί δώσανε πολλούς και καλούς καρπούς. Αντίθετα συνέβη με τους κατακόρυφους κλαδίσκους. Εφέτος την Άνοιξη όσα δέντρα δεν είχαν ικανοποιητική ανθοφορία, για να περιορίσω την βλάστησή τους, έκανα τομές στον κεντρικό κατακόρυφο άξονα του δέντρου και εφάρμοσα αυστηρά λυγίσματα με συνέπεια τα δέντρα αυτά δεν δημιούργησαν προβλήματα λαιμάργων και παρουσιάζουν σήμερα πολλούς ανθοφόρους οφθαλμούς.

Σκέπτομαι για τα νέα δέντρα αχλαδιάς, να χρησιμοποιήσω το πιο νάνο υποκείμενο, την κυδωνιά τύπο C, για να εξασφαλισθεί μεγαλύτερος νανισμός στην Ντεκάνα και συνεπώς μεγαλύτερη καρπόδεση.

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Ο κόκκινος τετράνυχος και η καταπολέμησή του

Όπως κάθε χρόνο έτσι και φέτος οι τετράνυχες προξένησαν αρκετές ζημιές στα φυτά (πολυετή και ετήσια). Ο πολλαπλασιασμός των τετρανύχων ευνοήθηκε φέτος ιδιαίτερα από το ξηρό και θερμό καλοκαίρι. Πρέπει να ομολογηθεί όμως ότι η εξάπλωση των τετρανύχων βασικά οφείλεται στους παρακάτω λόγους:

α) Καταπολέμηση σε λάθος εποχή. Ψεκάζουμε όταν δεν πρέπει και δεν ψεκάζουμε όταν πρέπει.

β) Χρησιμοποίηση φαρμάκων (ακαρεοκτόνα) με αμφίβολη ή περιορισμένη αποτελεσματικότητα.

γ) Χρησιμοποίηση κατά κόρου εντομοκτόνων που ευνοούν την αύξηση του πληθυσμού των τετρανύχων (Σεβίν Πυρεθρίνες κ.λπ.).

δ) Στην αλόγιστη χρήση ισχυρών εντομοκτόνων που εξαφάνισαν τα οφέλιμα έντομα.

ε) Στην δημιουργία ανθεντικών φυλών η οποία οφείλεται στην συνεχή χρήση ενός μόνου είδους ακαρεοκτόνου στους διαδοχικούς ακαρεοκτόνους ψεκασμούς. Η εναλλαγή ακαρεοκτόνων είναι απαραίτητη.

Όπως και άλλη φορά τονίστηκε από τις στήλες της «Νιαάου-στας» ένα σωστό πρόγραμμα ψεκασιού πρέπει να ξεκινάει ενώρις την Άνοιξη και να στηρίζεται σε ετήσια βάση. Την Άνοιξη όμως επειδή οι προβολές είναι λίγες και όχι ορατές, δεν προσελκύουν το ενδιαφέρον του παραγωγού. Το γεγονός αυτό παρασέρνει τον παραγωγό στο να αναβάλλει και να ματαιώνει τους ανοιξιάτικους ψεκασμούς, κάνον-

τας την λαθεμένη σκέψη ότι δεν προβλέπεται να έχει ζημιές από τα έντομα και τα ακάρεα. Έρχεται όμως το καλοκαίρι τότε που αυξάνονται τα έντομα και τα ακάρια με καταπληκτική ταχύτητα και ο παραγωγός πελαγώνει κα-

του
Οδυσ. Ντινόπουλου
Γεωπόνου

ταξοδεύεται και σε πάρα πολλές περιπτώσεις χάνει την μάχη προστασίας των φυτών.

Το τονίσαμε και παλαιότερα και το επαναλαμβάνουμε και τώρα. Η μάχη εναντίον των τετρανύχων και των εντόμων θ' αρχίσει την Άνοιξη. Και ανάλογα με τον εχθρό που έχουμε σκοπό να αντιμετωπίσουμε επιλέγουμε την ορθή ημερομηνία επεμβάσεως. Προκειμένου για τον κόκκινο τετράνυχο η πρώτη μάχη και η σπουδαιότερη που πρόκειται να δώσουμε προσδιορίζεται με βιοπονητική ακρίβεια. Πότε θα επέμβουμε; Η απάντη-

ση είναι: απλή. Ασφαλώς τότε που αρχίζει η εκκόλαψη των «χειμωνιάτικων αυγών». Η εκκόλαψη συμπίπτει με την έναρξη της ανθοφορίας της μηλιάς και συγκεκριμένα με την έναρξη της ανθοφορίας της ποικιλίας Στάρκιν. Όταν οι μηλιές της ποικιλίας Στάρκιν βρίσκονται στο βλαστικό στάδιο «Κόκκινη χορνή» ψεκάει κανείς όλα τα είδη των δέντρων (μηλές, σπιδιές, ροδακινιές κ.λπ.) στην συγκεκριμένη περιοχή. Είναι αυτονόητο ότι τα αυγά του κόκκινου τετράνυχου θα εκκολαφθούν την ίδια ημερομηνία ανεξάρτητα σε ποιο δέντρο η ποικιλία ή είδος δέντρου βρίσκονται. Η εκκόλαψη των αυγών επηρεάζεται από τις καιρικές συνθήκες και όχι από το δέντρο που βρίσκονται.

Για τον ψεκασμό χρησιμοποιεί κανείς ένα εκλεκτό ακαρεοκτόνο πλικιτράν ή περοπάλ κλπ. Εάν είναι ανάγκη μετά την ανθοφορία της μηλιάς επαναλαμβάνουμε τον ψεκασμό.

2. Λιπάσματα και λιπαντικές μονάδες

Στη θρέψη των φυτών και φυσικά των δέντρων, το άζωτο (N), ο φώσφορος (P) και το κάλιο (K) παίζουν πρωτεύοντα ρόλο. Είναι τα τρία στοιχεία που τα φυτά καταναλώνουν τις μεγαλύτερες ποσότητες.

Τα λιπάσματα που κυκλοφορούν σε διάφορες συσκευασίες, είναι απλά ή σύνθετα. Τα απλά περιέχουν ένα από τα παραπάνω θρεπτικά στοιχεία άζωτο ή φώσφορο ή κάλιο. Αναφέρουμε μερικά απλά χημικά λιπάσματα: α) α-

ζωτούχα: θειϊκή αμμωνία, νιτρική αμμωνία, ασβεστούχος νιτρική αμμωνία κλπ. β) Φωσφορούχα: το αραιό υπερφωσφορικό και το πυκνό υπερφωσφορικό λίπασμα. γ) Καλιούχα: το θειϊκό κάλιο και το χλωριούχο κάλιο.

Τα λιπάσματα που περιέχουν δύο ή τρία από τα παραπάνω στοιχεία διακρίνονται σε χημικά σύνθετα και σε μικτά λιπάσματα ή μηχανικά σύνθετα. Στη πρώτη περίπτωση τα λιπαντικά στοιχεία βρίσκονται χημικώς ενωμένα και

αποτελούν χημικές ενώσεις όπως είναι το Νιτρικό Κάλι που περιέχει άζωτο και κάλι, η φωσφορική αμμωνία που περιέχει άζωτο και φώσφορο. Τα μικτά λιπάσματα περιέχουν στοιχεία σε πρό-σμιξη μηχανική. Κυκλοφορούν πολλοί τύποι α) 11-15-15, β) 8-16-16 κλπ.

Στα σακιά συσκευασίας αναγράφονται τρία νούμερα. Το πρώτο νούμερο αντιπροσωπεύει το άζωτο (N) το δεύτερο τον φώσφορο (P) ή π ό σωστά το πεντοξείδιο του φωσφόρου (P_2O_5) και το τρίτο το κάλι (K) ή π ό σωστά το οξείδιο του καλίου (K_2O). Τα νούμερα αντιπροσωπεύουν την

περιεκτικότητα των αναφερομένων στοιχείων σε εκατό κιλά λίπασμα. Έτσι το λίπασμα θειική αμμωνία που περιέχει 21ο άζωτο γράφεται με τον τύπο 21-0-0, που σημαίνει επίσης ότι σε 100 κιλά του παραπάνου λιπάσματος δεν υπάρχει φώσφορος ούτε κάλι αλλά μόνο 21 κιλά άζωτο.

Συνέχεια στην 168 σελίδα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΕΙ ΠΟΣΑ ΚΙΛΑ ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥΝ ΣΤΙΣ ΛΙΠΑΝΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

α) ΑΖΩΤΟΝ

ΛΙΠΑΝΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΑΖΩΤΟΥ	Θειική αμμωνία 21ο)ο 21-0-0	Νιτρική αμμωνία 33-0-0	Φωσφορική αμμωνία 20-10-0	Νιτρική άσβεστος 15ο)ο 15-0-0	Ουρία 46ο)ο 46-0-0	Άσβεστούχος Νιτρική αμμωνία 20,5ο)ο 20,5-0-0	Σύνθετο 11-15-15	Σύνθετο 8-16-16	XY — 60 15-30-15
1	4,762	3,030	5	6,67	2,173	4,878	9,09	12,5	6,67
2	9,524	6,060	10	13,34	4,346	9,756	18,18	25	13,34
3	14,286	9,090	15	20,01	6,519	14,634	27,27	37,5	20,01
4	19,045	12,120	20	26,68	8,692	19,512	36,36	50	26,68
5	23,810	15,150	25	33,35	10,865	24,390	45,45	62,5	33,35
6	28,572	18,18,1	30	40,02	13,038	29,268	54,54	75	40,02
7	33,333	21,211	35	46,69	15,211	34,146	63,63	87,5	46,69
8	38,095	24,241	40	53,36	17,384	39,024	72,72	100	53,36
9	42,857	23,271	45	60,03	19,557	43,902	81,81	112,5	50,03
10	47,619	30,300	50	66,67	21,073	48,780	90,90	125	66,67

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΕΙ ΠΟΣΑ ΚΙΛΑ ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥΝ ΣΤΙΣ ΛΙΠΑΝΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

β) ΦΩΣΦΟΡΟΣ (Πεντοξείδιο του Φωσφόρου) γ) ΚΑΛΙΟ (Οξείδιο του Καλίου)

ΛΙΠΑΝΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ	Υπερφωσφορικό αραιό 16ο)ο 0-16-0	Υπερφωσφορικό πυκνό 40ο)ο 0-40-0	Φωσφορική αμμο 20-10-0	XL — 60 15-30-30	ΛΙΠΑΝΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ	Θειικό Κάλι 50ο)ο 0-0-50	Σύνθετο 11-15-15	Σύνθετο 8-16-16	XL — 60 15-30-15
1	6,25	2,5	10	3,33	1	2	6,67	6,25	6,67
2	12,50	5—	20	6,66	2	4	13,34	12,50	13,34
3	18,75	7,5	30	9,99	3	6	20,01	18,75	20,01
4	25 —	10 —	40	13,32	4	8	26,68	25	26,68
5	31,25	10 —	50	16,65	5	10	33,35	31,25	33,35
6	37,5	15 —	60	19,98	6	12	40,02	37,50	40,02
7	43,75	17,5	70	23,31	7	14	46,69	43,75	46,69
8	50 —	20 —	80	26,64	8	16	53,35	50	53,35
9	56,25	22,5	90	29,97	9	18	60,03	56,25	60,03
10	62,50	25	100	33,3	10	20	66,67	62,50	66,67

Εάν σε ένα σακί λιπάσματος είναι γραμμένος ο τύπος XL - 60 15-30-15 θα πρέπει να συμπεράνουμε ότι σε 100 κιλά του αναφερομένου λιπάσματος περιέχονται 15 κιλά άζωτο, 30 κιλά πεντοξείδιο του φωσφόρου και 15 κιλά οξείδιο του καλίου.

Στη γλώσσα της λιπασματολογίας χρησιμοποιείται ο όρος «λιπαντική μονάδα».

α) Μία λιπαντική μονάδα αζώτου ισούται με ένα κιλό άζωτο.

β) Μία λιπαντική μονάδα φωσφόρου ισούται με ένα κιλό πεν-

τοξείδιο του φωσφόρου.

γ) Μία λιπαντική μονάδα καλίου ισούται με ένα κιλό οξειδίου του καλίου.

Ανάλογα με την πυκνότητα και την περιεκτικότητα του κάθε είδους λιπάσματος στα αναφερόμενα θρεπτικά στοιχεία, η λιπαντική μονάδα αντιστοιχεί σε διαφορετικά ποσά λιπάσματος. Οι προηγούμενοι πίνακες είναι αρκετά ενημερωτικοί, και δείχνουν την αντιστοιχία των λιπαντικών μονάδων προς τις διάφορες μορφές και τύπους λιπασμάτων.

3. Η λίπανση στην εγκατάσταση του οπωρώνα

ΚΑΛΙΟ - ΦΩΣΦΟΡΟΣ

Τα δέντρα στο χωράφι, σαν πολυετής καλλιέργειας που είναι, προβλέπεται να μείνουν αρκετό χρόνο «εν ζωή» και οπωσδήποτε έχουν εξασφαλίσει τρόπον τινά, «μία κάποια μονιμότητα». Όσο μεγαλύνουν τα δέντρα, το ριζικό σύστημα ξαπλώνεται οριζόντια και κάθετα, διακλαδίζεται προς κάθε κατεύθυνση με αντικειμενικό σκοπό να εκμεταλλευθεί γρηγορότερα και καλύτερα το έδαφος. Έτσι λοιπόν όπως διαμορφώνεται η κατάσταση, με την πάροδο των ετών η «λίπανση βάθους» και όχι η «επιφανειακή» δημιουργεί προβλήματα και παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες.

Για να αντιμετωπισθούν διάφορες τροφονεσίες και εφόσον απαιτείται «λίπανση βάθους» (γύρω στους 25 πόντους), στις περιπτώσεις αυτές — αναγκαίον κακόν — επιβάλλεται ν' ανοιγούν αυλάκια κατά μήκος της προβολής της κόμης των δέντρων (γραμμικά σχήματα παλμάτιες) ή τρύπες γύρω στο δέντρο πάντοτε στην προβολή της κόμης (σχήματα κύπελλα ελεύθερα κ. λ.π.) εν γνώσει μας βέβαια ότι

θα προξενήσουμε ζημιές στο ριζικό σύστημα των δέντρων.

Για πολλούς και διαφόρους λόγους η φωσφορούχος και καλλιοούχος λίπανση επιβάλλεται να διενεργείται από το Φθινόπωρο (μέσα) έως τις αρχές του Χειμώνα.

Για να αποφευχθούν δυσάρεστες καταστάσεις στα ανεπτυγμένα δέντρα, επιβάλλεται ο δεντροκαλλιεργητής κατά την εγκατά-

σταση του οπωρώνα να ενσωματώνει στο έδαφος τις αναγκαίες ποσότητες λιπασμάτων για τις μελλοντικές ανάγκες των δέντρων. Για τα βασικά θρεπτικά στοιχεία φωσφόρο και κάλι που τα δέντρα απορροφούν και καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες η ενσωμάτωση είναι επιβεβλημένη. Μία ανάλυση εδάφους θα μας πληροφορήσει επαρκώς το τι συμβαίνει στο έδαφος από πλευράς θρεπτικών στοιχείων.

Παράδειγμα. Όσον αφορά το Κάλι και τον φωσφόρο ενδεικτικά αναφέρουμε ότι απαιτούνται έστω 18—20 λιπαντικές μονάδες φωσφορικού λιπάσματος και 20—30 λιπαντικές μονάδες Καλιούχου λιπάσματος ανά στρέμμα.

Εφόσον χρησιμοποιηθεί αραιό υπερφωσφορικό λίπασμα (0-21-0) για να συμπληρωθούν οι 18—20 λιπαντικές μονάδες πρέπει να προστεθούν 90—100 κιλά από το παραπάνω λίπασμα στο στρέμμα.

Εφόσον χρησιμοποιηθεί θειϊκό κάλι (0-0-50) για να συμπληρωθούν οι 20—30 λιπαντικές μονάδες πρέπει να προστεθούν 40—60 κιλά από το παραπάνω λίπασμα στο στρέμμα.

4. Παραγωγή αχλαδιών στις χώρες της ΕΟΚ 1983 - 1984

Η παραγωγή αχλαδιών στις χώρες της ΕΟΚ κατά το έτος 1983 ανήλθε στους 2.415.000 τόνους. Υπολογίζεται ότι κατά το έτος 1984 η παραγωγή θα ανέλθει στους 2.112.000 τόν. Σύμφωνα

με τα στοιχεία που δημοσίευσε το Γαλλικό περιοδικό ARBORICULTURE FRUITIERE οι παρακάτω ποικιλίες αποτελούν τον μεγαλύτερο όγκο της αχλαδοπαραγωγής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Παραγωγή και καλλιεργούμενες ποικιλίες στις χώρες της Ε.Ο.Κ.

Ποικιλίες	Παραγωγή σε χιλιάδες τόνους	
	1983	1984
WILLIAMS (Ουϊλιαμς)	296	312
CONFERENCE (Κόνφερανς)	257	225
Dr. JULES GUYOT (Δρ. Τζιούλ Γκαγιό)	164 —	163

PASSE CRÖSSANE (Πας Κρασάν)	239	162
ABATE FETEL (Αμπάτε Φέτελ)	214 —	136
KA-I-SER ALEX. (Κάιζερ Αλεξάντερ)	155	120
DECANA DEL COMTZIO (Ντεκάνα)	124	97
COSCIA (Κόσια)	74	67

Πρέπει να σημειωθεί ότι η ποικιλία Ουίλλιαμς καλλιεργείται κυρίως στην Γαλλία, Ιταλία και Μεγάλη Βρετανία. Η Κόνφερανς στην Βόρεια Ευρώπη. Από τις θε-

ρινές ποικιλίες ο Ντάκτωρ Γκιγιώ κατέχει την πρώτη θέση και δεσπόζει κυρίως στην Γαλλία. Ευκαιριακά αναφέρεται ότι είναι πολύ διαδεδομένη στην Ισπανία.

Ωριμάζει την ίδια περίοδο με την Σάντα Μαρία. Η Ιταλία καλύπτει την μισή παραγωγή ακλαδών στις χώρες της ΕΟΚ. Κατά το έτος 1983 η παραγωγή έφθασε τους 1.202.000 τόννους, το δε έτος 1984 υπολογίζεται στους 1.030.000 τόννους. Οι αναφερόμενες ποικιλίες καλλιεργούνται κατά κύριο λόγο στην Ιταλία.

5. Παραγωγή μήλων στις χώρες της ΕΟΚ

Η μηλοπαραγωγή στις χώρες της Ε.Ο.Κ. για το έτος 1984 υπολογίζεται να ανέλθει στους 7.063.000 τόννους. Για χάρη των αναγνωστών της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» δημοσιεύονται παρακάτω πληροφορίες που αφορούν την μηλοπαραγωγή στις χώρες της Ε.Ο.Κ. και τις καλλιεργούμενες ποικιλίες.

Λίγο πολύ είναι γνωστό ότι σ' όλες τις χώρες της Ε.Ο.Κ. πλην της Ελλάδας, η Γκόλντεν Ντελίτσιους είναι η πρώτη καλλιεργούμενη ποικιλία. Εκείνο που δεν είναι γνωστό είναι ότι η Τζόναγκολντ μία καινούργια εκλεκτή ποικιλία καλλιεργείται κυρίως στο Βέλγιο. Σε σύνολο παραγωγής μήλων 93.000 τόννων της ποικιλίας Τζόναγκολντ στις χώρες της Ε.Ο.Κ., το Βέλγιο έρχεται πρώτο με παραγωγή 50.000 τόννους και η Ολλανδία δεύτερη με 25.000 τόννους. Πρέπει να τονισθεί ότι οι δύο παραπάνω χώρες αποφάσισαν να ποντάρουν και να διαδώσουν μία νέα εκλεκτή ποικιλία μηλιάς. Δεν στηρίχθηκαν σε παλιές παραδοσιακές ποικιλίες διότι ήταν δύσκολο να ανταγωνισθούν τις μεγάλες μηλοπαραγωγικές χώρες Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, λόγω χάρη στις Γκόλντεν, Στάρκιν Γκράννη Σμιθ κλπ. Το Βέλγιο και Ολλανδία διακατέθηκαν πλήρως και το

μήλο Τζόναγκολντ κατέκτησε την Ευρωπαϊκή αγορά και ιδιαίτερα την Γερμανία. Για την ανωτέρω ποικιλία βλέπε σχετικό

άρθρο των Ηλία Σαζακλίδη και Οδυσ. Ντινόπουλου «Μουτσού και Τζόναγκολντ» «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» Τεύχος 20—21 1982 σελ. 144.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Παραγωγή μήλων στις χώρες της Ε.Ο.Κ.

Χώρες	Παραγωγή σε χιλιάδες τόννους				
	1980	1981	1982	1983	1984
ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	1841	765	2527	1470	1700
ΓΑΛΛΙΑ	1831	1465	1973	1550	1825
ΙΤΑΛΙΑ	1932	1742	2594	2031	2149
ΒΕΛΓΙΟΝ	322	131	263	200	236
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	590	325	490	403	430
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	7	3	8	7	5
ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ	357	234	357	340	316
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	9	7	8	8	7
ΔΑΝΙΑ	63	43	59	47	55
ΕΛΛΑΔΑ	288	304	254	319	340
ΣΥΝΟΛΟ	7291	4990	8533	6736	7063

Ποικιλίες	Παραγωγή σε χιλιάδες τόννους	
	1983	1984
GOLDEN DELICIOUS (Γκόλντεν Ντελιτσιους)	2325	2477
RED. DELICIOUS (Κόκκινα Ντελιτσιους)	804	977
IMPERATORE (Ιμπερατόρε)	247	253
COX ORANGE (Κοξ όρανς)	301	241
BOSKOOP (Μποσκοφ)	204	246
GRANNY SMITH (Γκράννη Σμίθ)	177	203
CANADA (Ρενέτες Καναδά)	93	47
JONATHAN (Τζονάθαν)	92	102
J. GRIEVE (J. Γκρέιβ)	66	55
INGRID M. (Ίνγκριντ Μαίρη)	54	48
JONAGOLD (Τζόναγκολντ)	50	92
GLOSTER (Γκλόστερ)	46	52
GLOCKEN (Γκλόκεν)	18	20
GRAVENSTEIN (Γκραβενστάϊν)	17	18
ΔΙΑΦΟΡΕΣ	1894	2232
ΣΥΝΟΛΟ	6376	7063

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΑΘΗΣΗΣ BITTER PIT (ΠΙΚΡΗ ΚΗΛΙΔΩΣΗ) ΤΩΝ ΜΗΛΩΝ ΜΕ ΑΣΒΕΣΤΟ-Υ-ΛΗ

Το κτήμα βρίσκεται στη τοποθεσία Δαλαμάρι έξω από την Νάουσα πηγαινόντας προς το χωριό Σέλι. Είναι φυτευμένο με μηλιές, με βασική ποικιλία την Στάρκιν Ντελφτσίους. Εδώ και τρία χρόνια είχα προβλήματα μικροφυλλίας, μικρής βλάστησης και συμπτώματα πικρής κηλίδωσης (BITTER PIT) στα μήλα. Όλα αυτά τα συμπτώματα με ανάγκασαν να κάνω εξέταση του εδάφους και των φύλλων των δέντρων. Από την εξέταση (1982) προέκυψε ότι τα δέντρα υποφέρουν από έλλειψη ασβεστίου και το έδαφος δεν περιέχει ασβέστιον. Ύστερα από την εδαφολογική εξέταση μου συνέστησαν οι γεωπόνοι να ρίξω στο έδαφος υλικό που περιέχει ασβέστη (μαρμαρόσκονη, ασβεστίολιθοι, σκέτη ασβέστης, ασβεστόσκονη κ.λ.π.) ή να προμηθευτώ ασβεστούλη του εργοστασίου της Βιομηχανίας Ζαχάρεως που βρίσκεται στο Πλατύ. Επίσης με συνέστησαν να λιπαίνω τα δέντρα μόνο με ασβεστούχονιτρική αμμωνία.

Το 1983 προμηθεύθηκα από το αναφερόμενο Εργοστάσιο 15 κυβικά ασβεστούλη την περίοδο της ανθοφορίας των δέντρων. Επειδή δεν ήταν εύκολο να σκορπίσω την ασβεστούλη σ' όλη την έκταση του κτήματος αναγκάστηκα να την τοποθετήσω σε σωρούς στις αφετηρίες των αυλάκων. Το νερό σε κάθε πότισμα παρέσυρε από τον σωρό την ασβεστούλη αρκετή ποσότητα και την μετέφερε σ' όλη την έκταση του κτήματος.

Το νερό γινόταν άσπρο σαν το γάλα.

Το αποτέλεσμα της ασβεστόωσης φάνηκε αμέσως την ίδια χρονιά (1983). Όπου το κτήμα ασβεστώθηκε κανένα πρόβλημα δεν παρουσίασαν οι μηλιές και τα μήλα. Αντίθετα στα σημεία του κτήματος που δεν ήταν δυνατόν να μεταφερθεί ασβεστούλη το

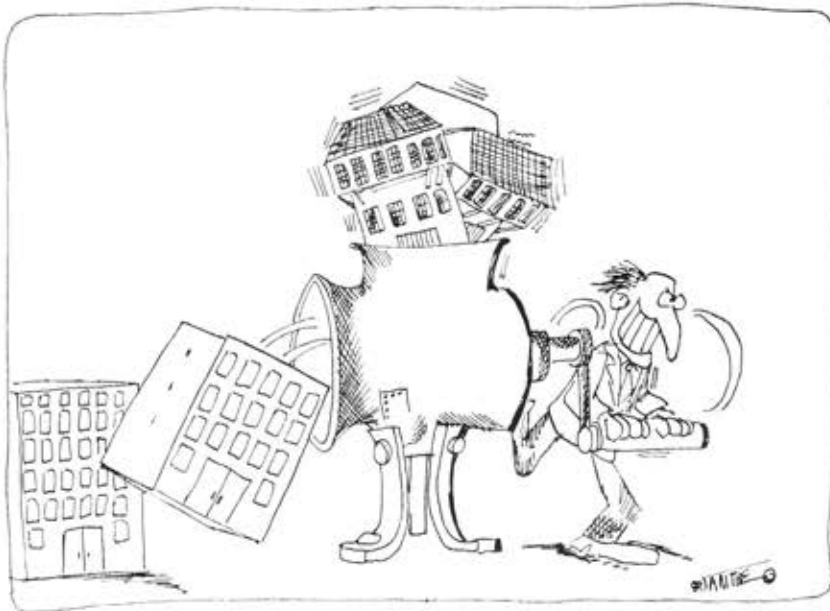
πέρσι. Ύστερα από τα παραπάνω αποτελέσματα βγαίνει ξεκάθαρα το συμπέρασμα ότι τα προαναφερθέντα συμπτώματα οφείλονταν στην έλλειψη ασβεστίου. Γι' αυτό αποφάσισα φέτος να στρώσω όλο το κτήμα με ασβεστούλη σκορπώντας την όπως ακριβώς την κοπριά σ' όλη την έκταση του κτήματος.

του Γεωργ. Σακελλαρίου

πρόβλημα παρέμεινε όπως ήταν δηλαδή μικροφυλλία, καχεκτική βλάστηση και φυλλώδεις κηλίδες (BITTER PIT - πικρή κηλίδωση).

Φέτος η εικόνα είναι όπως και

Σημ. Νιάουσας: Σχετικό για την ασβέστωση των εδαφών δεσ άρθρο του Ινστιτούτου Εδαφολογίας Θεο)νίκης, των Νικ. Σ. Κορξενίδη και Νίνας Παπαδοπούλου Ανδρουλιδάκη, «Οδηγίες για την ασβέστωση των όξινων εδαφών», Νιάουσα τεύχος 20—21 1982 σελ. 142—143.

Το άθλημα της αναρρίχησης και οι Ναουσαίοι αλпинιστές

Η αναρρίχηση είναι ένα άθλημα πολύ παλιό. Σύμφωνα με το βιβλίο των δυό έμπειρων ορειβατών HASSE και STUTTE «METEORA FELSEN», οι πρώτοι αναρριχητές του κόσμου είναι οι καλόγεροι των Μετεώρων με αρχικές αναρρίξεις, στους προαναφερόμενους βράχους, ανάμεσα στον 9ο και 11ο αιώνα.

Πολύ αργότερα έχουμε την πρώτη ανάβαση του MONT VENTOUX στην Προβηγκία το 1356 από τους αδελφούς PETRARCA, ενώ το 1492 ο ANTOINE DE VILLE με οκτώ συνοδούς και με την βοήθεια «υλικού» ανεβαίνει στο MONT AIGUILLE στη DAUPHINE. Σήμερα θέβαια η αναρρίχηση έχει μιά αλματώδη εξέλιξη σε όλες τις χώρες του κόσμου και προβλέπεται να διαδοθεί περισσότερο.

Με την αριθμητική άνοδο των Ναουσαίων αναρριχητών ανοίγει μιά καινούργια σελίδα για την ορειβατική ιστορία του τόπου μας, συμπληρώνοντας έτσι τον αθλητισμό των χιονοδρόμων μας και της πρωτοπορεία των ορειβατών μας.

Για την ασφάλεια των αθλητών μας υπάρχουν ανάλογα υλικά τα οποία και τον βοηθούν για το σκαρφάλωμα. Σαν πιο σπουδέα αναφέραμε το ποιλέ, το σχοινί, τα καραμπίνερ, το σφυρί, τις ασφάλειες, τα καρυδάκια, τις σκάλες, την κάσκα, τη ζώνη και τα καρφιά. Σήμερα θέβαια προσθήεται η ελεύθερη αναρρίχηση δηλαδή χωρίς καρφιά κ.λπ.

Για την μετάδοση των γνώσεων υπάρχουν ειδικοί εκπαιδευτές που έχουν τελειώσει διάφορες σχολές.

Όλοι οι βράχοι δεν είναι ίδιοι αλλά ανάλογα με τη δυσκολία

Ο Δ. Παπαϊωάννου στην Αναρρηχητική Σχολή Ολύμπου

που παρουσιάζουν χαρακτηρίζονται σε βαθμούς δυσκολίας, με αποτέλεσμα τη διάκριση των αθλητών που σκαρφαλώνουν.

Κάθε καινούργια διαδρομή παίρνει το όνομα που της δίνει αυτός

του Τάκη Μπαίτσον

που την πρωτοπερνά, που την ανοίγει όπως λέμε.

Η Νάουσα που όπως είπαμε δεν ήταν δυνατό να μείνει έξω από την αναρρίχηση πήρε μέρος με 18 αθλητές και αθλήτριες του ΕΟΣ ηλικίας 15 ως 22 χρόνων σε ανάλογες σχολές που οργάνωσε

Ο αθλητής Δημ. Καράμπελας στο CHAMONIX της Γαλλίας

η ΕΟΧΟ ή και άλλοι αδελφοί σύλλογοι, σε διάφορα βουνά, όπως στη Βαράσοβα, στον Όλυμπο, στην Ασπράδα, στα Γρεβενά και αλλού. Κατάφερε μάλιστα να στείλει και αθλητές μας στο CHAMOYNIX στη Γαλλία όπου πήρε μέρος φέτος το καλοκαίρι με την εθνική μας ομάδα.

Εκείνο που πέτυχε ο ΕΟΣ σήμερα με την αναγνώριση των ικανοτήτων των αθλητών του είναι να λειτουργήσει το Πάσχα του '85 59ήμερος σχολή αναρρίχησης βράχου στον τόπο μας και συγκεκριμένα στην Κράστα. Εδώ συμμετέχουν αθλητές από όλη την Ελλάδα και θα έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν τη σχολή και πολλοί φίλοι, οπαδοί.

Γενικά η αναρρίχηση είναι το σκέλος της ορειβασίας που συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των νέων και τη χαρά της κατάκτησης μιάς κορυφής από τον αθλητή και δε μπορεί να τη νοιώσει παρά μόνο αυτός που ασχολήθηκε. Όλοι οι υπόλοιποι έχουμε τη χαρά να τους θαυμάζουμε και την υποχρέωση να τους βοηθήσουμε στην προσπάθειά τους αυτή.

Κ.Α.Π.Η. ΔΗΜΟΥ ΝΑΟΥΣΑΣ

Η τρίτη ηλικία χρειάζεται σήμερα ιδιαίτερη φροντίδα και προστασία.

Αντιμετωπίζει προβλήματα οικονομικά, στεγαστικά, υγείας, αλλά κυρίως καταλαμβάνεται από το αίσθημα της απομόνωσης και του περθωρίου.

Για την εξάλειψη αυτών των προβλημάτων το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας δημιούργησε τα Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η.) και ανέθεσε τη λειτουργία τους στους Δήμους της χώρας μας.

Ο Δήμαρχος της πόλης μας κ. Δημήτρης Βλάχος ανταποκρινόμενος στο έγγραφο του Υπουργείου, ίδρυσε και έθεσε σε λειτουργία το Κ.Α.Π.Η. Δήμου Νάουσας, το οποίο είναι το πρώτο στη Βόρεια Ελλάδα και το δεύτερο στη χώρα μας, το Δεκέμβριο του 1982. Βρίσκεται στην οδό Παναγούλη, οικοδομή Ανδρεάδη. Επίσημα το ΚΑΠΗ Νάουσας εγκαινιάστηκε στις 6 Μαρτίου 1983. Σύντομη ομιλία έκανε ο Δήμαρχος κ. Δ. Βλάχος και ο Αντιδήμαρχος και Πρόεδρος του ΚΑΠΗ κ. Ν. Καραμπινέσης.

Ο κύριος σκοπός του Κέντρου Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων είναι:

1) Η πρόληψη βιολογικών, ψυχολογικών και κοινωνικών προβλημάτων των ηλικιωμένων, ώστε να παραμείνουν αυτόνομα, ισότιμα και ενεργά μέλη του Κοινωνικού Συνόλου.

2) Η διαφύλαξη και η συνεργασία του ευρύτερου κοινού και των ειδικών φορέων, σχετικά με τα προβλήματα και τις ανάγκες των ηλικιωμένων και

3) Η έρευνα σχετικών θεμάτων με τους ηλικιωμένους.

Το ΚΑΠΗ είναι Κέντρο όπου

Από τα εγκαίνια του Κέντρου

μπορούν οι ηλικιωμένοι να βρουν φιλική συντροφιά και ηθική στήριξη.

Η Κοινωνική Λειτουργός του

της κ. Ευγενίας Λεπίδου

ΚΑΠΗ είναι ο εμπνευστής, ο επιμορφωτής και ο θεραπευτής.

Εργάζεται με τρεις κλασσικές μεθόδους:

α) Κοινωνική εργασία με άτομα.

β) Κοινωνική εργασία με ομάδες.

γ) Κοινωνική εργασία με επιτροπές.

Οι Επιτροπές είναι τα βασικά όργανα της Κ.Α. για να μπορέσει να εργαστεί σωστά και να αναπτύξει τα προγράμματά της. Η Κοινωνική Λειτουργός είναι στις επιτροπές: οδηγός, βοηθός, συντονιστής.

Στο Κ.Α.Π.Η. λειτουργούν τέσσερες επιτροπές:

1. *Επιτροπή ψυχαγωγίας.* Προσφέρει ψυχαγωγικά προγράμματα

(γιορτές, γλέντια, κινηματογραφικές ταινίες, ελάιτες, θεατρικές παραστάσεις κ.ά.). Πρόεδρος της Επιτροπής ο κ. Χρυσόστομος Σαββατόπουλος.

2. *Επιτροπή διαλέξεων.* Προσφέρει επιμορφωτικά προγράμματα (διαλέξεις, ανοικτές ομιλίες των μελών, της Κοινωνικής Λειτουργού και του Προέδρου του Κ.Α.Π.Η., ξεναγήσεις σε αρχαιολογικούς χώρους και ομιλίες από ειδικούς σε θέματα που ενδιαφέρουν τους ηλικιωμένους). Πρόεδρος της Επιτροπής ο κ. Α. Χ' Παράρχης.

3. *Επιτροπή βοήθειας στο σπίτι.* Προσφέρει τις υπηρεσίες της κυρίως στο σπίτι των μελών, για τα άτομα που ζουν μόνοι τους και έχουν ιδιαίτερες ανάγκες βοήθειας. Πρόεδρος της Επιτροπής ο κ. Α. Μώκιος.

4. *Επιτροπή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.* Έχει τη φροντίδα να δίνει οδηγίες για ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη. Πρόεδρος της Επιτροπής

ο γιατρός κ. Κ. Μπακαλιός.

Το ΚΑΠΗ παρέχει στα προστατευόμενα μέλη του ακόμα:

α) Αίθουσα εντευκτηρίου στην οποία λειτουργεί καντίνα, η οποία μεταξύ των άλλων, προσφέρει εντελώς δωρεάν στα μέλη του ΚΑΠΗ ρόφημα (γάλα, κακάο, χυμούς).

β) Αίθουσα διαλέξεων και βιβλιοθήκης.

γ) Αίθουσα ξεχωριστή για τις γυναίκες μέλη του ΚΑΠΗ.

δ) Αίθουσα φυσιοθεραπείας, στην οποία φυσιοθεραπεύτρια ύστερα από γραπτή εντολή του γιατρού, εφαρμόζει φυσιοθεραπευτική αγωγή στα μέλη του Κέντρου που έχουν ανάγκη από αυτήν.

ε) Υπάρχουν επίσης το Γραφείο της Κοινωνικής Λειτουργού και το Ιατρείο.

Το ΚΑΠΗ λειτουργεί καθημερινά, πλην της Κυριακής, το πρωί 9 — 1 και το απόγευμα 4.30 — 9.

Για την ψυχαγωγία των μελών του διαθέτει έγχρωμη τηλεόραση, βίντεο, στερεοφωνικό, διάφορα επιτραπέζια παιχνίδια (τάβλι, καρτιά, ντόμνο, σκάκι κ.ά.).

Το ΚΑΠΗ διοικείται από το

Το ΚΑΠΗ Νάουσας

πρό κάτω επταμελές συμβούλιο:

1) Καραμπινέσης Νικηφόρος, Πρόεδρος.

2) Αδαμίδης Φιλώτας, Αντιπρόεδρος.

3) Χονδρός Γεώργιος, Γραμματέας.

4) Τσίλης Αθανάσιος, Δημοτ. Σύμβουλος.

5) Προύσαλης Θεοδόσιος, εκλεγμένος από τα μέλη του ΚΑ

ΠΗ.

6) Μπέκιου Πολυξένη, Κοινων. Λειτουργός του Υπουργ. Υγείας και Πρόνοιας.

7) Μπακάλης Γεώργιος, Εκπρόσωπος Συνταξιούχων.

Το Διοικητικό Συμβούλιο φροντίζει για την επιτυχία του σκοπού του ΚΑΠΗ, διαχειρίζεται την περιουσία του και γενικά τα συμφέροντά του και διοικεί, εποπτεύει και ελέγχει την όλη λειτουργία του, που την καθορίζει το πρόγραμμα εξωδρυματικής προστασίας και οι σχετικές διατάξεις του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα.

Με απόφαση του Δ.Σ. τα μέλη του ΚΑΠΗ πληρώνουν μία φορά το χρόνο, συμβολικά, συμμετοχή 200 δραχμών.

Μέχρι σήμερα έχουν γραφτεί στο ΚΑΠΗ 900 άτομα, άνδρες και γυναίκες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ — ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Κάθε Δευτέρα βράδυ γίνεται στο ΚΑΠΗ μια εκδήλωση, διάλε-

Επίσκεψη του ΚΑΠΗ Γρεβενών στο ΚΑΠΗ μας

ξη, ή ψυχαγωγικό πρόγραμμα.

Μετά το τέλος της εκδήλωσης προσφέρονται στους παρισταμένους γλυκίσματα τα οποία παρασκευάζουν και προσφέρουν γυναίκες μέλη του ΚΑΠΗ.

Διαλέξεις και ομιλίες έχουν κάνει μέχρι σήμερα:

Ο Δήμαρχος της Νάουσας κ. Δημήτρης Βλάχος, ο αντιδήμαρχος κ. Ν.κ. Καραμπινέσης, ο γιαιτροί κ.κ. Κασάκης, Πασχαλίδης, Τζιαμάλης και Χάμος, νοσοκόμες, πυροσβέστες, γεωπόνοι κ.ά. παράγοντες της πόλης.

Τα μέλη του ΚΑΠΗ έλαβαν μέρος στις παρακάτω εκδηλώσεις:

α) Συναυλίες πιάνου, κιθάρας, παιδικής χορωδίας του Ν. Ταούλα, караγκιόζη του Κ. Κόλλα κ.ά.

β) Προβολές κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και ολάντε.

γ) Εκδρομές ημερήσιες και πολυήμερες στις Πρέσπες, Λεπτοκαρυά, Παναγία Σουμελά, Περιστερότα, Θεο)νίκη, Καβάλα, Θάσο και Κουφάλια.

δ) Κατασκηνώσεις. Το 1983 10 μέρες στην Αγία Τριάδα Νάουσας.

Το 1984 20 μέρες στην Αγία Τριάδα και 25 μέρες στη Ν. Μιχανιώνα.

ΓΛΕΝΤΙΑ — ΧΟΡΟΙ.

1) χορός 8 Μαρτίου (ημέρα

Επίσκεψη στη Γραμμένη του ΚΑΠΗ της πόλης μας και των Κουφαλίων

της γυναίκας) στο ΚΑΠΗ Νάουσας.

2) Πρωτοχρονιάτικος χορός στο ΚΑΠΗ Κουφαλίων.

3) Χριστουγεννιάτικος χορός στην Εύξεινο Λέσχη Νάουσας.

4) Παρακολούθηση γιορταστικού προγράμματος και δεξίωση στο Κ.Ε.Κ. Νάουσας.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ.

Το ΚΑΠΗ μας, επισκέφθηκαν και πήραν πληροφορίες για τη λειτουργία του, τα ΚΑΠΗ Ελευθερούπολης, Σοχού, Γρεβενών, Βέροιας, Καλαμαριάς, Θήβας, Λάρισας και Γιαννιτών.

Συνεργασία σε διάφορους τομείς και ανταλλαγή επισκέψεων είχαμε με τα ΚΑΠΗ των πόλεων Κουφαλίωνκ, Λάρισας, Καλαμα-

ριάς και Γρεβενών.

Στο ΚΑΠΗ υπάρχουν 'Αλμπουμι φωτογραφιών, τα οποία είναι στη διάθεση του κάθε επισκέπτη, και στα οποία φαίνεται όλη η δραστηριότητα του ΚΑΠΗ από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα.

Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι η Ν.Ε.Λ.Ε. Ημαθίας, με την υπεύθυνη της Περιόχης μας κ. Λία Σπινθηροπούλου, δείχνει μεγάλο ενδιαφέρον και προσφέρει πάρα πολλά στο όλο πρόγραμμα λειτουργίας του ΚΑΠΗ.

Διόρθωση

Το άρθρο Συνεστίαση Αποφοίτων του 1954 που δημοσιεύθηκε στο τεύχος 28 συνέταξε η κ.Μπιντερλή Ξανθίδου.

~~~~~

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

“Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται

Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία

του Άγροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 400 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

—Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται

— Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί

— Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

Του Τάκη Μπάϊτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

~~~~~